

Promo - LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

coalitia 2009

coalitia civică
pentru alegeri libere și corecte

RAPORT FINAL

MISIUNEA
DE OBSERVARE
A ALEGERILOR PENTRU
FUNCȚIA DE PREȘEDINTE
AL REPUBLICII MOLDOVA
DIN 30 OCTOMBRIE 2016

Chișinău 2017

Promo - LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

coaliția 2009

coaliția civică
pentru alegeri libere și corecte

RAPORT FINAL

MISIUNEA DE OBSERVARE A ALEGERILOR
PENTRU FUNCȚIA DE PREȘEDINTE
AL REPUBLICII MOLDOVA
DIN 30 OCTOMBRIE 2016

Publicat la 26 ianuarie 2017

Chișinău 2017

Traducere în limba română: „Intart Design” SRL
Traducere în limba rusă: „AD LIBITUM” SRL
Design, machetare și tipar: „FOXTROT” SRL

Asociația Promo-LEX

Ștefan cel Mare 127, Chișinău, Moldova
tel./fax: (+373 22) 45 00 24, 44 96 26
info@promolex.md
www.promolex.md

SE DISTRIBUIE GRATUIT

Sursă imagini: www.promolex.md, www.monitor.md, www.cec.md, www.cicde.md.

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul Raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri non-profit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX cu condiția indicării sursei de informație.

Misiunea de Observare a Alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 30 octombrie 2016 este finanțată de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), Ambasada Marii Britanii la Chișinău, National Endowment for Democracy și Consiliul Europei.

Opiniile exprimate în rapoartele publice ale Promo-LEX aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.

CUPRINS

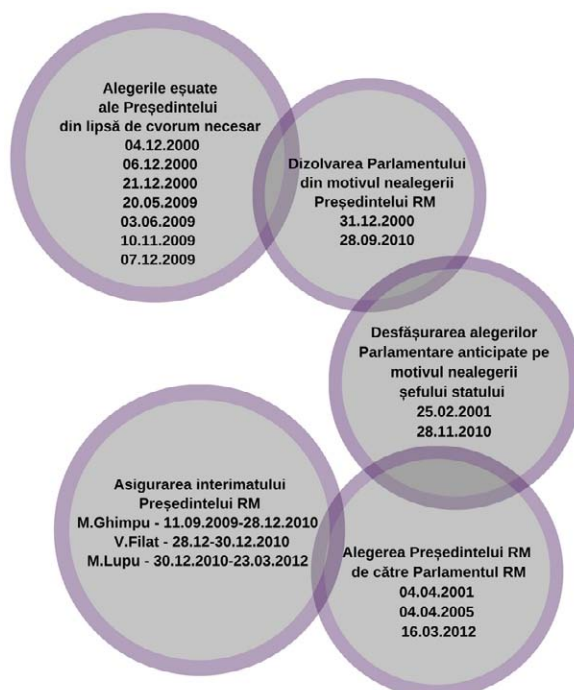
INTRODUCERE	4
METODOLOGIA DE OBSERVARE.....	6
REZUMAT.....	11
OBSERVAREA ALEGERILOR ÎN PERIOADA ELECTORALĂ.....	14
I. CADRUL LEGAL	14
II. ORGANELE ELECTORALE	19
III. ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ.....	29
IV. CONCURENȚII ELECTORALI	31
V. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE.....	41
VI. SOCIETATEA CIVILĂ.....	58
VII. INCLUZIUNEA ELECTORALĂ ȘI EGALITATEA ȘANSELOR.....	61
ZIUA ALEGERILOR. TURUL I DE SCRUTIN. TURUL II DE SCRUTIN.....	63
PERIOADA POSTELECTORALĂ	71
RECOMANDĂRI	72
LISTA DE ABREVIERI	78
ANEXE.....	81

INTRODUCERE

La 4 martie 2016, Curtea Constituțională a Republicii Moldova (RM) a adoptat Hotărârea nr. 7 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției RM. Curtea a constatat că unele modificări și completări aduse Constituției în anul 2000 au avut loc cu încălcări de procedură și, prin urmare, prevederile Legii nr. 1115-XIV referitoare la procedura de alegere a Președintelui țării au fost declarate neconstituționale. De asemenea, au fost declarate neconstituționale Legea nr. 1234-XIV din 22 septembrie 2000 cu privire la procedura de alegere a Președintelui RM și Legea nr. 1227-XIV din 21 septembrie 2000 pentru modificarea Codului electoral, cu revigorarea prevederilor care au făcut obiectul abrogării. Amintim că în data de 5 iulie 2000, prin Legea nr. 1115-XIV, Parlamentul RM a revizuit Constituția, modificând, *inter alia*, articolul 78. Dacă până la acea dată Președintele era ales de către cetățeni prin vot direct, în urma modificărilor operate Parlamentul RM a fost abilitat cu dreptul de a alege Președintele RM cu votul a 3/5 din deputați (61 de deputați).

Mandatul de 4 ani al Președintelui RM Nicolae Timofti, ales prin votul deputaților Parlamentului RM a expirat la 23 martie 2016. Conform art. 90 alin. (4) din Constituție, în termen de 2 luni de la data la care a intervenit vacanța funcției de Președinte al RM, se organizează, în conformitate cu legea, alegeri pentru un nou Președinte. Totuși, drept urmare a Hotărârii Curții Constituționale din 4 martie 2016 prin care s-a dispus revigorarea mecanismului ce asigură alegerea Președintelui de către cetățeni prin vot direct, Parlamentul s-a văzut nevoit să modifice cadrul legal necesar desfășurării scrutinului prezidențial. Fiind un proces complex, acesta a excedat termenul de 2 luni, timp în care Președintele Nicolae Timofti și-a exercitat mandatul până la depunerea jurământului de către Președintele nou-ales (conform art. 80 alin. (2) din Constituție).

Graficul nr. 1. Alegerea Președintelui RM prin vot indirect

Pe parcursul a 12 ani (2000–2012), deputații au avut 10 tentative de alegere a Președintelui țării. În 3 cazuri – 2001, 2005 și 2012 – Parlamentul a votat Președintele RM din primul tur de scrutin. În 7 cazuri, aleșii poporului nu au ajuns la un consens în privința alegerii Președintelui țării. În consecință, Parlamentul a fost dizolvat de 2 ori – în 2000 și, respectiv, în 2010, fiind organizate alegeri parlamentare anticipate. Interimatul funcției de Președinte al RM a durat circa 3 ani – din 11 septembrie 2009 până pe 23 martie 2012.

În urma deciziei Curții Constituționale din 4 martie 2016, șeful statului este ales de către alegătorii RM prin vot universal, direct, secret și liber exprimat. La 1 aprilie 2016, Parlamentul RM a adoptat Hotărârea nr. 55 prin care a fost stabilită data de 30 octombrie 2016 pentru desfășurarea alegerilor prezidențiale. Data a fost stabilită luând act de Hotărârea Curții Constituționale amintită supra, în temeiul art. 78 din Constituție și al art. 98 alin. (2) din Codul electoral. De menționat că au fost operate modificări semnificative în Codul electoral care reglementează noi condiții de organizare și desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte al statului. Totodată, la 29 iulie 2016, prin Hotărârea nr. 206, Parlamentul a stabilit începerea perioadei electorale la data de 31 august 2016.

METODOLOGIA DE OBSERVARE

Misiunea de Observare a Alegerilor pentru funcția de Președinte al RM din 30 octombrie 2016

este un proiect realizat de Asociația Promo-LEX în cadrul Coalțiiei Civice pentru Alegeri Libere și Corecte. Asociația Promo-LEX este o asociație obștească, care are drept scop dezvoltarea democrației în RM, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile.

Pe parcursul perioadei de activitate, MOA Promo-LEX a monitorizat procesul electoral în toate circumscripțiile electorale din RM prin intermediul Observatorilor pe Termen Lung (OTL). Misiunea a implicat 42 de OTL pentru perioada 5 septembrie – 30 noiembrie 2016. În ziua alegerilor, pentru ambele tururi de scrutin, MOA Promo-LEX a delegat câte un observator pe termen scurt (OTS) în fiecare din cele 1981 de secții de votare (SV) din țară. Misiunea a monitorizat alegerile și peste hotarele RM: în 44 SV pe parcursul I tur și în 36 SV în cadrul celui de al II tur de scrutin. MOA Promo-LEX a realizat Numărarea în Paralel a Voturilor (PVT) în toate SV în care a avut delegați observatori.

Observatorii MOA Promo-LEX au fost instruiți în cadrul seminarelor organizate de către Misiune și au semnat Codul de conduită al observatorului național independent Promo-LEX¹, obligându-se să acționeze operativ, cu bună credință și în mod non-partizan. Activitatea tuturor observatorilor a fost coordonată de o echipă centrală formată din 36 de persoane.

1 https://promolex.md/wp-content/uploads/2017/01/doc_1333025354.pdf.

Drept sursă de elaborare a rapoartelor publice ale misiunii de observare au servit informațiile oficiale și cele publice, precum și rapoartele, inclusiv cele standardizate ale observatorilor, întocmite în baza vizitelor planificate aleatoriu² în fiecare localitate din aria de responsabilitate, a vizitelor săptămânale la Consiliile electorale de circumscripție (CECE), precum și a rapoartelor de evenimente întocmite în afara vizitelor planificate în mod obișnuit, atunci când observatorii constatau evenimente cu tentă electorală. În cadrul vizitelor planificate, observatorii constatau informația în urma discuțiilor, întâlnirilor cu interlocutorii și consultării documentelor oficiale. Informația cu privire la finanțarea campaniei electorale, a colectării semnăturilor sau a activității obișnuite a partidelor politice este reflectată în rapoarte standardizate financiare, astfel încât să fie efectuată atât analiza veniturilor obținute, cât și a cheltuielilor suportate de actorii procesului electoral și de partidele politice.

MOA Promo-LEX nu este oponent politic concurenților electorali implicați în alegerile pentru funcția de Președinte al RM din 30 octombrie 2016, nu este un organ de anchetă și nu își asumă obligația expresă de a proba constatările observate. Totuși, în măsura posibilităților, rapoartele observatorilor sunt însoțite de probe foto și video care pot fi puse doar la dispoziția organelor de drept în baza solicitărilor corespunzătoare și în nici un caz la dispoziția concurenților electorali. Misiunea Promo-LEX de Observare a Alegerilor administrează platforma web www.electorala.monitor.md pe care orice cetățean a avut posibilitatea de a semna activități cu tentă electorală. Acestea sunt verificate de către observatorii Misiunii în cadrul următoarei vizite planificate în localitatea în care a fost înregistrată semnalarea.

Standardele internaționale la care se va face referire în acest raport sunt cele elaborate de ONU, OSCE, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, Uniunea Europeană și Consiliul Europei. La finele acestui raport, sunt incluse recomandări pentru autoritățile publice, organele electorale, potențialii concurenți electorali și alți actori interesați, cu scopul de a asigura optimizarea procesului electoral.

Activitatea MOA Promo-LEX este finanțată de USAID, Ambasada Britanică la Chișinău, National Endowment for Democracy și Consiliul Europei. Opiniile exprimate în rapoartele publice ale Promo-LEX aparțin Asociației și nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.

Experiența Promo-LEX de observare a proceselor electorale. Asociația Promo-LEX și-a început activitățile de monitorizare a alegerilor din RM în cadrul scrutinului parlamentar din aprilie 2009, cu implicarea a 7 observatori în regiunea transnistreană. Ulterior, Asociația a monitorizat alegerile parlamentare anticipate din 29 iulie 2009, delegând OTL în 6 UAT (regiunea transnistreană și raioanele învecinate cu ea), iar în ziua alegerilor – OTS în 249 SV. La 5 septembrie 2010, Promo-LEX a monitorizat referendumul republican constituțional, implicând pentru prima dată o rețea națională de 42 de OTL în toate UAT de nivelul II. De asemenea, au fost delegați OTS în 300 SV din țară, selectate în baza unui eșantion reprezentativ, dar și în 40 SV deschise peste hotarele RM. Din acel moment, Promo-LEX devine cel mai important ONG din RM care monitorizează procesele electorale.

Promo-LEX a monitorizat alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010 de în toate circumscripțiile electorale din RM, iar în ziua alegerilor, Promo-LEX a delegat observatori în fiecare SV din țară. În total, Promo-LEX a acreditat și implicat peste 2 500 de observatori naționali. De asemenea, în cadrul aceluiași efort de monitorizare, a desfășurat numărarea în paralel a voturilor (PVT), numărarea rapidă statistică (Quick Count) calitativă și cantitativă. Alegerile locale generale din 5 iunie 2011, alegerile parlamentare din 2014 și cele locale generale din 14 iunie 2015 au fost

2 Vizitele au fost planificate aleatoriu în așa fel încât fiecare OTL să viziteze fiecare localitate din aria sa de responsabilitate o dată pe parcursul perioadei de colectare a semnăturilor, de două ori pe parcursul campaniei electorale și o dată în perioada campaniei pentru turul II de scrutin.

monitorizate în baza aceleiași metodologii, utilizate pentru scrutinul parlamentar din 28 noiembrie 2010. De asemenea, Asociația Promo-LEX a monitorizat alegerile locale la 15 noiembrie 2009, 16 mai 2010, 19 mai 2013, 10 noiembrie 2013 și 11 mai 2014.

Din 2005, Promo-LEX este membru al Coaliției pentru Alegeri Libere și Corecte. În 2009, Asociația devine membru al Rețelei Europene de Organizații de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO), iar în 2015 a fost aleasă membru al Consiliului acestei organizații internaționale. În 2010, a devenit membru al Rețelei Globale a Observatorilor Electorali Naționali (GNDEM), iar în 2013 – membru-fondator al Platformei Europene pentru Alegeri Democratice (EPDE).

Observatorii Promo-LEX au acumulat experiență internațională, participând la observarea scrutinelor și referendumurilor din alte țări, precum Estonia, Georgia, Germania, Kosovo, Macedonia, Marea Britanie, Norvegia, România și Ucraina.

Metodologia de calcul utilizată la estimarea cheltuielilor concurenților electorali constatate de observatorii Promo-LEX și nereflectate în rapoartele financiare

a) Cheltuieli pentru locațiunea sediilor

Pentru calcularea cheltuielilor pentru locațiune a fost luată drept bază de calcul înmulțirea prețului minim de chirie lunară a unui metru pătrat de spațiu pentru perioada campaniei electorale (turul I – 1,0 luni, turul II – 1,5 luni) la suprafața tuturor sediilor unui CE. Prețul minim pentru chirie a constituit 80 lei (pentru orașe și localități suburbane din componența municipiilor), 100 lei (pentru mun. Bălți) și 150 lei (pentru mun. Chișinău).

b) Cheltuieli pentru serviciile aferente încăperilor

Pentru estimarea cheltuielilor pentru servicii aferente sediilor a fost luată drept bază de calcul înmulțirea tarifului minim lunar de sediu pentru energie electrică – 110 lei, apă – 60 lei, gaz – 30 lei, la nr. de sedii ale fiecărui CE și la perioada de activitate (turul I – 1,0 luni, turul II – 0,5 luni).

c) Cheltuieli pentru serviciile de telefonie fixă și mobilă, internet

Pentru calcularea cheltuielilor pentru servicii de telefonie fixă și internet a fost luat nr. de sedii al fiecărui CE, raportat de observatorii Promo-LEX, înmulțit la tarifele minime ale acestor servicii (telefonie fixă – tarif minim de 6 lei, internet per sediu – tarif de 180 lei), toate înmulțite la perioada de activitate – de 1,0 luni.

d) Cheltuieli pentru retribuirea muncii

Pentru calcularea cheltuielilor de retribuire a muncii, MOA Promo-LEX a luat drept bază de calcul cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real pentru anul 2016 – de 2 100 lei pe lună înmulțit la nr. de angajați raportați de observatorii Promo-LEX și la durata campaniei electorale.

e) Cheltuieli pentru recompensele voluntarilor/agitatorilor și observatorilor în ziua alegerilor

La estimarea cheltuielilor pentru recompensele voluntarilor, s-a luat drept bază de calcul nr. de voluntari ai fiecărui CE înmulțit la recompensa specifică raportată de observatorii Promo-LEX. S-a raportat implicarea a cel puțin 6090 voluntari în activitatea zilnică de agitație electorală a 10 CE și recompense cuprinse între 100 și 300 lei. Conform metodologiei, drept bază de calcul a fost luată limita de jos a cuantumului remunerării, de cel puțin 100 lei. Pentru estimarea cheltuielilor pentru observatori drept bază de calcul a fost luată recompensa specifică raportată observatorilor Promo-LEX de către observatorii partizani, iar pentru candidații la care nu a fost raportată s-a luat limita de jos al acestui tip de recompensă, de cel puțin 200 lei.

f) Cheltuieli de transport

Formula de calcul utilizată reflectă un mediu de consum de 9 l/100 km (automobil), 10 l/100 km (microbuz), 35 l/100 km (autocar) înmulțit la distanța parcursă și la prețul de combustibil de 16,6 lei.

g) Cheltuieli pentru materiale promoționale

Pentru calcularea cheltuielilor respective, drept bază de calcul a fost luat fiecare tip de material promoțional raportat de observatorii Promo-LEX înmulțit la prețurile minime estimate pe piață. Conform verificărilor observatorilor Promo-LEX, prețul minim lunar estimativ al unit. de poster format A3, hârtie lucioasă – de 2,5 lei pentru un tiraj de 5 000; 1 unit. de calendar format A3, hârtie lucioasă color – de 2,5 lei; a unei unit. de poster A4, hârtie mată – 0,5 lei pentru un tiraj de 15 000, costul unei broșuri/cărți de 110 pagini – 49,9 lei, costul unei unit. de ziar – 0,48 lei pentru un tiraj de 100 000 ex., costul unei unit. de pliant 21×20 cm² – 2 lei; 1 unit. de flyer pentru mâner, tir. 200 000 ex., hârtie lucioasă – 2,5 lei; 1 unit. de pliant 15×20 cm² la un tir. 300 000 ex. – 0,5 lei; 1 unit. de pliant 10×12 cm² la un tir. 50 000 ex. – 1 leu. 1 balon imprimat cu mesaj și logo – 2,5 lei, 1 magnet cu mesaj și logo – 3,5 lei, 1 flyer A5 – 0,5 lei, 1 abțibild 9×11,5 cm² – 3 lei.

h) Cheltuieli pentru publicitate în presa scrisă la nivel local/regional

Pentru calcularea cheltuielilor de publicitate în presa scrisă, a fost luată drept bază de calcul înmulțirea fiecărui articol de ziar raportat de observatorii Promo-LEX la prețurile minime sesizate pe piață. Conform verificărilor observatorilor Promo-LEX, prețul minim pentru 1 cm² de articol într-o publicație/ziar a fost de 3,70 lei.

i) Cheltuieli pentru evenimente publice

Cheltuielile pentru evenimente publice constau din mediatizarea în mass-media și din onorariile artiștilor, costurile de închiriere a spațiilor, scenă, sonorizare etc. Pentru calcularea cheltuielilor pentru evenimente/concerte electorale, drept bază de calcul a fost luat onorariul fiecărui artist (tariful de piață) care a evoluat pentru un anumit CE înmulțit la timpul de facto utilizat per eveniment.

j) Cheltuieli de publicitate stradală și mobilă

Conform verificărilor MOA Promo-LEX, prețul minim lunar estimativ pentru plasarea unui panou stradal 6×3 m² este de cel puțin 6 660 lei, a unui panou stradal 15×12 m²/20×10 m² – de cel puțin 20 200 lei, a unui panou LED – de 7 770 lei, a unui panou stradal 1,80×2 m² – de cel puțin 2 220 lei, a unui banner 1,5×2 m² – de cel puțin 2 000 lei, publicitatea TV în rețeaua celor 6 magazine Nr. 1 (pentru 30 zile, 10 min. zilnic, între orele 9:00–22:00) – de 114 330 lei.

k) Cheltuieli de publicitate online

Formula de calcul utilizată pentru estimarea costului paginilor sponsorizate în rețeaua Facebook reflectă înmulțirea numărului de postări sponsorizate la prețul de 5 euro (111 lei) și la nr. de zile în care a fost observată apariția. Pentru estimarea costului bannerelor online, s-a înmulțit nr. caselor de publicitate online care dețin platformele vizate mai jos la prețul de 3500 euro/lunar (77700 lei).

REZUMAT

Alegerile pentru funcția de Președinte al RM din 30 octombrie (13 noiembrie) 2016 s-au desfășurat prin sufragiu universal, pentru prima dată după anul 1996. Procesul a inclus două tururi de scrutin, realizate la un interval de două săptămâni. Alegerile sunt caracterizate ca fiind competitive, parțial libere și organizate satisfăcător. În cursa electorală au fost înregistrați 12 candidați ce reflectau pluralismul politic din societate. Caracterul liber al sufragiului a fost afectat de restricționarea libertății alegătorilor de peste hotare de a-și exprima votul, precum și de limitarea alegătorilor de a-și forma o opinie, prin acțiunile de PR-negru și manipulare a opiniei publice din campania electorală, prin practici de corupere a alegătorilor și utilizare a resurselor administrative. Procesul electoral, de principiu, a fost administrat procedural în mod transparent, în limita termenelor prevăzute de legislație.

Cadrul legal pentru alegerile prezidențiale, în virtutea Hotărârii Curții Constituționale din 4 martie 2016, a fost adoptat cu abateri de la principiul stabilității dreptului electoral prevăzut de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, conform căruia „în cazul amendării legii electorale, vechiul sistem va rămâne aplicabil pe timpul viitoarelor alegeri – cel puțin dacă acestea au loc în anul următor – și că sistemul nou va fi aplicat începând cu scrutinele ulterioare”.

Cadrul legal al alegerilor prezidențiale a fost aprobat într-un mod precipitat, cu anumite ambiguități și prevederi lacunare, dar suficient ca timp și conținut pentru realizarea exercițiului electoral democratic. Per ansamblu, legislația este conformă normelor democratice. Cu toate acestea, MOA Promo-LEX atenționează asupra mai multor situații problematice identificate în următoarele domenii: activitatea de colectare a semnăturilor în listele de subscripție de către grupurile de inițiativă (GI); început simultan al campaniei electorale pentru toți concurenții; exercitarea dreptului la vot și valabilitatea actelor de identitate; finanțarea campaniilor electorale și a activității GI; aplicabilitatea sancțiunilor pentru activități de corupere a alegătorilor; reglementarea insuficientă a campaniei electorale pentru turul II al alegerilor; accesibilitatea procedurilor de vot pentru cetățenii aflați peste hotarele RM; încadrarea legală a transportării organizate a alegătorilor.

Parlamentul RM a desemnat cu întârziere noua componență nominală a CEC, după 4 tentative, în data de 17 iunie 2016. Mandatul componenței anterioare expirase pe 11 februarie 2016. În pofida acestui fapt, organizarea și desfășurarea alegerilor au fost gestionată de către CEC, preponderent, într-un mod transparent și programat. Totuși, în procesul alegerilor au fost depistate anumite deficiențe organizatorice ce țin de: realizarea atribuțiilor CEC (neutilizarea instituției autosesizării, aplicarea neuniformă a sancțiunilor etc.), calitatea listelor electorale, funcționarea Sistemului Informațional Automatizat de Stat (SIAS Alegeri) în ziua alegerilor, respectarea programului de lucru de către organele electorale, accesul persoanelor cu necesități speciale, organizarea alegerilor pentru cetățenii din stânga Nistrului, asigurarea SV cu agent termic și curent electric în ziua votării.

Organele electorale inferioare au fost constituite în termenele stabilite de prevederile legale, cu excepția SV de peste hotare. Acestea au fost instituite de către CEC în baza propunerii făcute de Guvern, cu o întârziere nesemnificativă. Subiectul geografiei și numărului de SV deschise peste hotarele RM a fost unul dintre cele mai discutate în contextul insuficienței buletinelor de vot în cel puțin 13 SV de peste hotare în turul II de scrutin. Deși CEC nu a fost responsabil direct de numărul

secțiilor deschise, pe parcursul campaniei electorale nu s-a adresat însă Guvernului cu propuneri la acest subiect.

Autoritățile electorale au depus eforturi de informare largă și apolitică a alegătorilor privind necesitatea ieșirii la vot în ziua alegerilor. Au fost realizate spoturi motivaționale, inclusiv în limbile minorităților naționale. Au fost organizate întâlniri cu diaspora. Au fost efectuate instruirii planificate ale funcționarilor electorali, precum și a altor categorii de participanți la procesul electoral, care au solicitat acest serviciu. Atât femeile, cât și bărbații, au fost implicați activ la toate nivelurile de luare a deciziilor în sistemul organelor electorale. A fost depus efort de comunicare cu alegătorii cu necesități speciale (de auz, de vedere, locomotorii etc.), în vederea creșterii gradului de incluziune electorală a acestora.

Calitatea datelor din Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA) și, respectiv, conținutul listelor electorale continuă să rămână o problemă cu risc sporit de viciere a procesului electoral. Constatăm existența unor deficiențe cu caracter repetitiv: transparența insuficientă a mecanismului de totalizare a numărului de alegători; prezența continuă a alegătorilor decedați în RSA; necoresponderea adreselor indicate în RSA cu cele din buletinele de identitate (BI) ale alegătorilor.

SIAS Alegeri este utilizat deja în cadrul celui de-al treilea scrutin electoral. Evolutiv, constatăm o îmbunătățire a calității funcționării acestuia. Sistemul a permis evitarea votării multiple și a oferit posibilitate CEC să monitorizeze prezența la vot în regim online. Totuși, deficiențele tehnice identificate în perioada aplicării SIAS Alegeri indică asupra faptului că, acesta încă nu a devenit unul transparent care să inspire încredere generală în societate.

Înregistrarea concurenților a fost condiționată, în special, de colectarea semnăturilor în liste de subscripție, sarcină obligatorie pentru toți candidații desemnați. Procedura a fost mai dificil de realizat pentru candidații independenți. S-au creat circumstanțe, conforme cu prevederile legale, care au permis unor concurenți să înceapă campania înaintea altora. Inițial, au fost înregistrați 12 concurenți electorali, după care a urmat anularea înregistrării unui concurent pe motivul nedeclarării tuturor cheltuielilor, precum și retragerea altor doi concurenți.

Campania electorală pentru alegerea șefului statului, comparativ cu celelalte tipuri de scrutin, a demonstrat un pronunțat caracter personalizat. Aceasta a avut preponderent un caracter latent, sporind în intensitate către cel de-al doilea tur de scrutin. În campania electorală pentru turul I de scrutin MOA Promo-LEX a constatat un șir de cazuri de utilizare a resurselor administrative și oferte a cadourilor electorale din partea concurenților electorali. Campania pentru turul II de scrutin s-a caracterizat prin utilizarea materialelor denigratoare și manipulatorii, a mesajelor și atitudinilor discriminatorii, cu implicarea, contrar normelor legale, a organizațiilor religioase în activități de agitație.

MOA Promo-LEX a constatat sporirea relativă a gradului de transparență în reflectarea mijloacelor financiare utilizate de către concurenții electorali. Totodată, în opinia Misiunii, continuă practica nedeclarării tuturor cheltuielilor concurenților în rapoartele financiare depuse de aceștia la CEC. Atragem atenția asupra sporirii și în cadrul acestor alegeri a plafonului mijloacelor financiare virate în conturile concurenților, chiar dacă la scrutinele precedente plafoanele respective, mai mici ca valoare, nu au fost atinse. Ies în evidență cheltuielile excesive destinate publicității.

Mass-media națională a reflectat pe larg subiectul campaniei prezidențiale, cea locală și regională fiind mai puțin implicată. Instituțiile media, în majoritatea lor, au fost apreciate de către autoritățile statului ce reglementează domeniul comunicării audiovizuale, precum și de către observatori, ca fiind părtinitoare. În opinia MOA Promo-LEX, sancțiunile aplicate nu au fost în măsură să responsabilizeze radiodifuzorii, fapt demonstrat de prestația ulterioară a acestora.

Autoritățile electorale au acreditat un număr de 4 035 de observatori naționali și internaționali, dintre aceștia 2720 fiind din partea Asociației Promo-LEX. Cu anumite excepții, activitatea observatorilor Promo-LEX nu a fost restricționată nici pe perioada campaniei electorale, nici în zilele scrutinului. MOA Promo-LEX regretă cazurile de agresiune fizică a observatorilor în ziua alegerilor. Concurenții, în marea lor majoritate, nu au reușit să delege observatori în fiecare SV.

Legislația națională prevede posibilitatea și procedurile de contestare a încălcărilor electorale. Cele mai multe contestații au fost depuse în perioada de după cel de-al II tur de scrutin și se referă la limitarea dreptului la vot pentru cetățenii RM aflați peste hotare în ziua votării.

MOA Promo-LEX a formulat un șir de recomandări ce urmăresc îmbunătățirea procesului electoral. Acestea sunt formulate cu bună credință și se bazează pe constatările observatorilor Misiunii, indicând, cu precădere, direcția intervenției necesare, fără a impune soluții specifice.

OBSERVAREA ALEGERILOR ÎN PERIOADA ELECTORALĂ

I. CADRUL LEGAL

Din data ultimului scrutin electoral din RM (14 (28) iunie 2015), Parlamentul a adoptat câteva legi prin care a introdus modificări în Codul electoral. Astfel, prin Legea nr. 71 din 14 aprilie 2016, Legea nr. 134 din 17 iunie 2016, Legea nr. 147 din 15 iulie 2016 și Legea nr. 102 din 21 iulie 2016 legiuitorul a introdus mai multe îmbunătățiri în cadrul legal electoral, dar, cel mai important – a creat condițiile necesare pentru organizarea și desfășurarea alegerilor pentru funcția de Președinte al RM. În Codul electoral a fost reintrodus Titlul IV care este destinat în întregime scrutinului prezidențial, precum și au fost suplinite cu sintagmele necesare articolele ce stabilesc anumite reguli de procedură electorală, astfel încât acestea să fie aplicabile și pentru alegerile Președintelui RM.

Pe parcursul perioadei monitorizate, MOA Promo-LEX a identificat un șir de aspecte problematice de natură legală, soluționarea cărora ar permite prevenirea și depășirea unor potențiale situații de risc ce pun în pericol buna desfășurare a procedurilor electorale. Scopul Misiunii a constatat, printre altele, în responsabilizarea atât a administrației electorale, cât și a concurenților electorali, care în activitatea lor trebuie să se conducă exclusiv de prevederile legale. Cele mai relevante deficiențe legale depistate sunt:

Lipsa incompatibilităților pentru membrii GI. În procesul de observare a activităților grupurilor de inițiativă, MOA Promo-LEX a constatat că nici în Codul electoral, nici în Regulamentele care reglementează activitatea GI, nu sunt stipulate condițiile de incompatibilitate pentru membrii Grupurilor de inițiativă și conducătorii acestora. Constatările MOA Promo-LEX prezintă situații în care persoane cu funcții publice și administrative – membri și/sau conducători ai GI – pot profita de funcția lor în scopul influențării procesului de colectare a semnăturilor.

Colectarea semnăturilor de către persoane neautorizate. Monitorizând procesul de colectare a semnăturilor, observatorii Promo-LEX au depistat numeroase cazuri de colectare a semnăturilor de către persoane care nu erau membri ai GI și nici nu s-au prezentat ca fiind împuterniciți de către candidați. Mai mult, unii au declarat că sunt delegați de primărie. Atât Codul electoral, cât și Regulamentul privind modul de întocmire, autentificare, prezentare și verificare a listelor de subscripție prevăd cine sunt persoanele autorizate să colecteze semnături. În ceea ce privește candidații propriu-ziși și membrii GI, situația este clară, fapt care nu-l putem afirma despre persoanele împuternicite. Menționăm că este imposibilă identificarea și/sau documentarea acestor persoane, precum și monitorizarea numărului acestora. În acest sens, MOA Promo-LEX consideră că, întru asigurarea condițiilor echitabile pentru toți candidații, numărul persoanelor autorizate pentru colectarea semnăturilor trebuie să fie unul limitat, iar împuternicirea acestora să rămână exclusiv de competența CEC.

Necesitatea autentificării listelor de subscripție de către APL. Reieșind din prevederile Codului electoral, listele de subscripție urmează a fi autentificate de către APL. Acest fapt lipsește din start cetățenii RM din stânga Nistrului și pe cei aflați peste hotarele RM de posibilitatea de a semna pentru un candidat sau altul atât la alegerile prezidențiale, cât și la celelalte tipuri de scrutin. În cazul cetățenilor RM din raioanele din stânga Nistrului, problema este că autoritățile RM nu dețin

un control asupra regiunii și, prin urmare, este imposibilă autentificarea semnăturilor colectate în acele localități. În ceea ce privește cetățenii RM aflați peste hotarele țării, din punct de vedere practic procedura, de asemenea, devine una irealizabilă.

Mai mult ca atât, urmărind practica scrutinului prezidențial din 2016, MOA Promo-LEX a constatat că, în urma verificărilor listelor de subscripție de către CEC, au fost depistate peste 8 mii de cazuri de neconcordanță a domiciliului persoanelor și a localităților unde au fost colectate semnăturile. În același timp, au lipsit cu desăvârșire obiecțiile autorităților locale, care au autentificat listele, ignorând intenționat sau din neatenție greșelile strecurate. Acest fapt denotă ineficiența și irelevanța acestei atribuții a autorităților locale, cel puțin în cazul scrutinelor naționale.

Semnături în susținerea mai multor candidați. În procesul de prezentare și verificare a listelor de subscripție la CEC, a fost depistată o problemă în ceea ce privește semnătura repetată a aceleiași persoane în susținerea mai multor candidați la funcția de Președinte al RM.

Codul electoral prevede la art. 42 alin. (5) că: „Un alegător poate susține, prin semnătură, un singur candidat în cadrul unui scrutin”. În același sens, întru dezvoltarea normei citate, CEC a adoptat Regulamentul privind modul de întocmire, autentificare, prezentare și verificare a listelor de subscripție, care la pct. 8 stabilește că: „Dacă alegătorul a susținut mai mulți candidați, doar semnătura aplicată prima conform datei din lista de subscripție se consideră valabilă, [...]”.

Stabilind data din lista de subscripție drept criteriu al identificării primei semnături aplicate, în practică CEC se poate confrunta cu o situație în care să recepționeze, să verifice și, ulterior, să înregistreze concurentul electoral pentru care anumiți susținători au semnat în mod repetat, anterior semnând și pentru alți candidați. În asemenea cazuri, data depunerii dosarelor la CEC pentru veri-

ficare și, respectiv, pentru înregistrarea concurentului electoral prevalează asupra datei indicate în listele de subscripție.

Durata campaniei electorale. Legislația națională creează condiții inechitabile pentru candidații la funcția de Președinte al RM care depun listele de subscripție la diferite etape. Codul electoral stabilește că setul de documente, inclusiv listele de subscripție, se prezintă la CEC cel târziu cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor. Organul electoral central are la dispoziție 7 zile pentru a înregistra sau a refuza înregistrarea candidaților. De facto, în ultima zi în care mai erau acceptate dosarele, 8 candidați au depus demersuri de înregistrare. În consecință, 4 dintre ei au fost înregistrați în cursa electorală și au avut la dispoziție cu 7 zile mai puțin pentru a-și promova programele electorale. În același context, constatăm de asemenea că data în care începe campania pentru turul II al alegerilor rămâne incertă.

Reglementarea lacunară a situațiilor de constituire a blocurilor electorale după scurgerea termenului de desemnare a candidaților. La 21 octombrie 2016, candidatul din partea PPPDA, Andrei Năstase, a abandonat cursa electorală în favoarea candidatei PPPAS Maia Sandu. La 24 octombrie 2016, Consiliul politic al PLDM a votat unanim pentru susținerea candidatului comun al PPPAS și PPPDA la funcția de Președinte al RM, Maia Sandu. Pe parcursul campaniei electorale, candidata Maia Sandu, desemnată de PPPAS, s-a poziționat în calitate de candidat comun al acestor trei partide: PPPAS, PPPDA și PLDM.

Constatăm o lacună de reglementare a situațiilor în care, de facto, se constituie alianțe electorale după scurgerea termenului de desemnare a candidaților. De menționat că, Codul electoral nu stabilește termeni și nu descrie în detaliu procedura de înregistrare a blocurilor electorale. Totuși, Instrucțiunea cu privire la particularitățile înregistrării blocurilor electorale pentru alegerile prezidențiale stabilește la pct. 5 că documentele necesare înregistrării blocului electoral se depun la CEC cel târziu cu 50 de zile înainte de ziua alegerilor. Totodată, pentru scrutinul parlamentar, care este unul similar cu cel prezidențial din punct de vedere al organizării și desfășurării, CEC a admis un termen mai extins, egal cu cel prevăzut pentru desemnarea candidaților. Reieșind din cele expuse, considerăm că termenul de 50 de zile pentru înregistrarea blocurilor electorale în cadrul scrutinelor prezidențiale este unul defavorizant și admitem concomitent necesitatea instituirii unor reguli uniforme pentru toate tipurile de scrutine³.

Publicarea datelor cu caracter personal din rapoartele anuale privind gestiunea financiară a partidelor politice prezentate Comisiei Electorale Centrale. În conformitate cu art. 3 din Legea privind protecția datelor cu caracter personal, date cu caracter personal reprezintă orice informație referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă. Persoana identificabilă este persoana care poate fi identificată, direct sau indirect, prin referire la un număr de identificare sau la unul ori mai multe elemente specifice identității sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale. Respectiv, atât IDNP-ul și domiciliul, cât și anul nașterii și locul de muncă ale persoanei pot fi calificate drept date cu caracter personal și, prin urmare, necesită a fi protejate.

Ținem să menționăm că Legea privind protecția datelor cu caracter personal a fost adoptată la 8 iulie 2011. Acest fapt denotă că, deși în cadrul scrutinului parlamentar din 2014 legea era valabilă, locul de muncă al donatorilor a fost făcut public. Constatăm în acest sens că, după publicarea investigațiilor jurnalistice, care ridicau multiple semne de întrebare referitor la proveniența sumelor mari de bani ale angajaților unor instituții publice, aceste informații au devenit secrete în rapoartele financiare depuse la CEC în cadrul localelor din 2015 și a prezidențialelor din 2016.

3 https://promolex.md/wp-content/uploads/2016/10/RAPORT_nr.4_electorala_2016_oct.pdf (p.9)

Totuși, interesul public în ceea ce privește locul de muncă al donatorului suprapus cu suma donată prevalează, iar în vederea asigurării transparenței finanțării campaniei electorale aceste date trebuie făcute publice.

Contractarea serviciilor agenților economici de peste hotare pentru campania electorală. De principiu, Codul electoral nu interzice expres contractarea unor produse/servicii de peste hotare care ar urma să fie folosite în scop de campanie electorală. Prin urmare, recomandăm completarea cadrului normativ în vederea unei reglementări explicite a posibilității implicării în campanie electorală, pe bază de contract, a agenților economici de peste hotare. În acest sens, facem trimitere aici la art. 47 alin. (2¹) din Codul electoral care interzice implicarea sub orice formă a persoanelor care nu sunt cetățeni ai RM în acțiunile de agitație electorală și care, la prima vedere, se referă doar la persoanele fizice, nu și la cele juridice, cum este în cazul tipografiei din România, contractate de candidatul Mihai Ghimpu.

Exercitarea dreptului la vot și actele de identitate expirate. Dreptul la vot nu face parte din categoria drepturilor absolute. Nefiind absolut, acesta poate fi restricționat, Parlamentul dispunând de o largă marjă de apreciere în reglementarea acestuia.

Conform art. 53 alin. (3) din Codul electoral, votarea se efectuează în baza unui șir limitat de acte de identitate. Totodată, art. 5 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 273 din 9 noiembrie 1994 prevede că, se consideră nevalabil actul de identitate al cărui termen de valabilitate a expirat. În acest context și având în vedere eventuala posibilitate de votare în baza actelor expirate, MOA Promo-LEX a atras atenția asupra faptului că, potrivit art. 9 alin. (1) lit. i), constituie încălcare a legii întrebuintarea actelor de identitate nevalabile. În pofida acestui fapt, CEC a permis cetățenilor aflați în afara țării să voteze în baza pașapoartelor expirate.

Agitația electorală în cadrul instituțiilor penitenciare. În conformitate cu legislația RM, persoanele condamnate la privațiune de libertate au dreptul de a vota și, respectiv, în egală măsură cu restul populației sunt în drept să beneficieze de dreptul la informație, prevăzut de art. 34 din Constituție.

MOA Promo-LEX constată că, cadrul normativ actual nu reglementează, în mod special, metodele și căile prin care poate fi desfășurată campania electorală în cadrul instituțiilor penitenciare. Din acest motiv, în toată experiența electorală a RM, deținuții au fost în mare parte ignorați de concurenții electorali și, în cele din urmă, au votat în condiția unei informări insuficiente asupra programelor electorale.

Condițiile de vot pentru studenți și elevi. Constatăm că Titlul IV din Codul electoral, care reglementează condițiile de organizare și desfășurare a scrutinului prezidențial, nu face careva excepții și nu avantajează în vreun fel studenții și elevii. Totodată, aceștia pot vota la alegerile parlamentare cu carnetele de student/elev. Asta deși scrutinele prezidențiale și parlamentare sunt similare din punct de vedere organizatoric.

În opinia MOA Promo-LEX, regimul juridic aplicat studenților și elevilor cu drept de vot trebuie să fie de natură generală, aplicabil tuturor alegătorilor, iar condițiile speciale prevăzute pentru alegerile parlamentare să fie excluse.

Incertitudini privind statutul operatorilor SIAS „Alegeri” în calitate de participanți la operațiunile electorale. MOA Promo-LEX constată existența unor probleme privind statutul operatorilor SIAS „Alegeri” în calitate de participanți la operațiunile electorale. Este necesară includerea operatorilor în categoria de *persoane autorizate să asiste la operațiunile electorale*, definite în Codul electoral. Constatăm că deja al treilea ciclu electoral statutul operatorilor nu este reglementat de Cod. Prevederile din Regulamentul privind activitatea birourilor secțiilor de votare nu sunt sufici-

ente. Se impune reglementarea, inclusiv printr-un act separat, a statutului operatorilor SIAS „Alegeri”, și anume: drepturile și obligațiile, incompatibilitățile, mecanismele și termenele de angajare a acestora. În lipsa restricțiilor, de exemplu, participant la operații electorale din SIAS „Alegeri” poate fi și un membru de partid implicat politic în alegeri.

Calculul voturilor exprimate în favoarea candidaților. MOA Promo-LEX atrage atenția asupra unor prevederi legale, care tind să lase loc de interpretare în ceea ce privește modalitatea calculării valorii procentuale a voturilor exprimate în susținerea candidaților electorali. Neincluderea sintagmei „*valabil exprimate*” imediat după cuvântul „voturile” la art. 110 alin. (1) din Codul electoral, reduce din certitudinea acestei norme legale. Aceasta ar putea fi înțeleasă în sensul calculării valorii procentuale, reieșind din numărul total al voturilor alegătorilor participanți la vot. Or, operarea de către legiuitor cu sintagmele „voturi valabil exprimate” și „voturi” pentru situații similare este un indiciu temeinic ca *voturile declarate nevalabile* să fie calificate și ele drept voturi și să poată fi, de asemenea, luate în calcul.

Pentru o mai bună înțelegere a riscului unei interpretări eronate și aplicării greșite a normei citate, vom veni cu exemple în baza turului I de scrutin al prezidențialelor din 2016. Un eventual calcul în baza formulei deduse din actualul text al Codului electoral ar diminua valoarea procentuală a scorului candidatului Igor Dodon cu 0,74%, iar a candidatei Maia Sandu – cu 0,59%. Având în vedere apropierea unui candidat de scorul de 50%, observăm că această diferență de calcul este esențială și poate deveni una decizională.

Termenul în care Curtea Constituțională confirmă valabilitatea alegerilor. În perioada imediat următoare a turului II al scrutinului prezidențial au apărut incertitudini și diverse opinii cu referire la termenul de 10 zile în care Curtea Constituțională confirmă valabilitatea alegerilor. Sintagma „dar nu mai devreme de soluționarea definitivă de către instanțele de judecată a contestațiilor” de la art. 111 din Codul electoral nu este una foarte explicită și lasă loc de interpretare în ceea ce privește includerea sau neincluderea perioadei de examinare a contestațiilor de către instanțele comune în termenul de 10 zile de care dispune Curtea Constituțională. Or, procedurile de examinare a contestațiilor în instanțele comune pot lăsa prea puțin timp Curții Constituționale pentru a examina toate materialele prezentate de CEC.

De asemenea, suplimentar celor menționate supra, MOA Promo-LEX a atras atenția autorităților și a concurenților electoral și asupra altor deficiențe legale precum și asupra unor încălcări ale legislației electorale, cum ar fi: a) Înscrierea domiciliului candidatului la funcția de Președinte al RM în listele de subscripție; b) Ajustarea versiunii ruse a Codului electoral la ultima redacție actualizată de referință din limba română; c) Dezavantajarea cetățenilor ce votează la locul aflării (urnele de votare); d) Publicarea datelor cu caracter personal de către unii concurenți electorali; e) Încălcarea Hotărârii CEC privind stabilirea locului și timpului primirii documentelor necesare pentru înregistrarea grupurilor de inițiativă și candidaților la funcția de Președinte al RM; f) Utilizarea simbolurilor naționale și internaționale în campaniile de colectare a semnăturilor⁴.

II. ORGANELE ELECTORALE

Organele electorale inferioare au fost constituite în conformitate cu termenii prevăzuți de legislația electorală. Noua componență a Comisiei Electorale Centrale a fost votată de către Parlamentul RM cu întârziere, ceea ce a alimentat suspiciuni privind imparțialitatea instituției. În mod repetat, pen-

4 Pentru detalii consultați Rapoartele intermediare ale MOA Promo-LEX de monitorizare a alegerilor prezidențiale 2016: <https://promolex.md/category/publicatii/monitorizare-procese-democratice/>

tru cetățenii RM din regiunea transnistreană nu au fost constituite organe electorale. Înregistrarea candidaților a decurs, în linii mari, fără abateri de la norma legală. Pe parcursul campaniei electorale CEC-ul a examinat doar contestațiile depuse și a evitat să se autosesizeze referitor la anumite probleme relevante procesului electoral. Campaniile de informare au fost vizibile, direcționate atât spre categoria generală de alegători, cât și spre grupuri țintă distincte (persoane cu necesități speciale, minorități naționale, diaspora), dar nu și cu impactul așteptat pe marginea anumitor subiecte: înregistrarea prealabilă, declararea noului loc de ședere etc. Instruirile electorale desfășurate de către Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE), în colaborare cu CEC, au asigurat o pregătire preponderent bună a funcționarilor electorali.

II.1. Activitatea Comisiei Electorale Centrale

Hotărâri ale Comisiei Electorale Centrale. În vederea creării condițiilor necesare desfășurării scrutinului prezidențial, la 23 august 2016, CEC a aprobat Programul calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte al RM din data de 30 octombrie 2016. Iar în scopul respectării Programului calendaristic, în perioada electorală CEC a adoptat un număr de 302 hotărâri prin care au fost reglementate diverse aspecte ale procedurilor electorale.

În particular, CEC a aprobat Regulamente și Instrucțiuni, a introdus modificări și completări în Regulamentele deja existente, a înregistrat GI pentru susținerea candidaților la funcția de Președinte, a stabilit plafonul mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Destinat grupului de inițiativă”, a înregistrat candidați la funcția de Președinte, a stabilit plafonul general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Fond electoral”, a constituit Circumscripțiile electorale de nivelul al doilea, a examinat cereri de acreditare a observatorilor naționali și internaționali, a constituit Oficiul de protocol al observatorilor internaționali, a stabilit ordinea de înscriere a concurenților electorali în buletinul de vot, a aprobat modelul și textul buletinului de vot pentru

alegerea Președintelui, s-a expus pe marginea contestațiilor candidaților, precum și a decis asupra altor elemente importante pentru buna desfășurare a scrutinului.

De asemenea, în vederea asigurării desfășurării alegerilor prezidențiale în condiții bune, CEC a adoptat Hotărârea nr. 237 prin care a stabilit responsabilități suplimentare pentru unele autorități ale administrației publice centrale, autorități publice locale, precum și pentru unele instituții. În acest sens, Comisia a remis hotărârea Ministerului Economiei, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE), Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor, Ministerului Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, Serviciului de Informații și Securitate, Serviciului Stării Civile, Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației – ÎS „Centrul de Telecomunicații Speciale”, SA „Moldtelecom” și Autorităților administrației publice locale în vederea desemnării unor persoane responsabile de conlucrarea cu organele electorale și concurenții electorali.

Urmare a desfășurării primului tur al alegerilor Președintelui RM, prin Hotărârea nr. 516 din 2 noiembrie 2016, CEC a luat act de participarea alegătorilor la votare în ziua de 30 octombrie 2016. Astfel, Comisia a constatat că numărul de alegători incluși în listele electorale de bază a fost de 2 812 566, numărul de alegători incluși în listele suplimentare fiind de 117 128, iar în total la votare au participat 1 440 733 de alegători. Așadar, rata de participare a alegătorilor la votare a fost de 50,95%, ceea ce constituie mai mult de 1/3 din numărul de persoane înscrise în listele electorale și, prin urmare, alegerile Președintelui RM din 30 octombrie 2016 au fost considerate valabile.

Totodată, la 2 noiembrie 2016, CEC a adoptat Hotărârea nr. 517, prin care s-a constatat că, niciunul dintre candidații la funcția de Președinte al RM nu a întrunit cel puțin jumătate din voturile alegătorilor care au participat în primul tur de scrutin. În consecință, CEC a dispus organizarea turului II de scrutin pentru primii doi candidați cu cel mai mare număr de voturi în primul tur, după cum urmează: Igor Dodon, desemnat de Partidul Politic „Partidul Socialiștilor din Republica Moldova” (PPPSRM), care a obținut 680 550 voturi și Maia Sandu, desemnată de Partidul Politic „Partidul Acțiune și Solidaritate” (PPPAS), care a obținut 549 152 voturi. De asemenea, a fost aprobat textul și modelul buletinului de vot pentru turul al doilea de scrutin din 13 noiembrie 2016.

Rezultatele finale ale scrutinului prezidențial au fost făcute publice în mod oficial de către CEC în Hotărârea nr. 571 din 18 noiembrie 2016 cu privire la totalizarea rezultatelor celui de-al doilea tur de scrutin al alegerilor Președintelui RM din 13 noiembrie 2016. Așadar, CEC l-a declarat învingător în cursa prezidențială pe concurentul electoral Igor Dodon, desemnat de PPPSRM, care a obținut cel mai mare număr de voturi în al doilea tur de scrutin – 834 081 voturi. Hotărârea în cauză a fost remisă Curții Constituționale pentru confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al RM.

Tot pe 18 noiembrie 2016, CEC a adoptat Hotărârea nr. 572 privind aprobarea Raportului cu privire la rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al RM din 30 octombrie 2016, care, de asemenea, a fost remisă Curții Constituționale.

Înregistrarea candidaților. CEC a recepționat spre examinare demersurile de înregistrare și listele de subscripție a 16 candidați desemnați. În urma verificării listelor de subscripție, 4 candidați desemnați nu au fost înregistrați. MOA Promo-LEX i-a solicitat CEC să furnizeze informații privind rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de către candidații desemnați la alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016 (Anexe 1, 2). Analizând datele oferite, se impun următoarele concluzii:

- toți cei 4 candidați cărora le-a fost refuzată înregistrarea⁵ au fost respinși pe motiv că nu au putut prezenta liste de subscripție dintr-un număr suficient de UAT de nivelul II, care să îndeplinească condiții de validitate privind numărul minim necesar de semnături;
- listele cu cele mai puține erori au fost prezentate de candidatul electoral Valeriu Ghilețchi (96,19% din semnături sunt valabile), iar listele cu cele mai multe erori aparțin lui Mihai Ghimpu (76,52% din semnături sunt valabile);
- cea mai răspândită cauză de anulare a semnăturilor se referă la identificarea semnăturilor aparținând persoanelor care nu au domiciliu pe teritoriul respectiv (8652 de cazuri). În același timp, MOA Promo-LEX atenționează asupra faptului că nu există nicio mențiune a conducătorului APL despre liste de subscripție completate cu erori. În condițiile în care anume autoritatea publică locală este cea care ar trebui prima să identifice neconcordanțe de acest gen, conchidem că reprezentanții APL au efectuat o verificare superficială a listelor de subscripție;
- alte tipuri de încălcări ce au determinat declararea semnăturilor nule sau neavenite sunt: semnături repetate pe aceeași listă sau pe alte liste (2385 de cazuri); data semnării în liste nu coincide cu perioada în care au fost colectate (557 de cazuri); persoane decedate care au fost înregistrate ca semnatori în liste (138 de cazuri); semnături ale persoanelor care la data semnării nu au împlinit vârsta de 18 ani (76 de cazuri) etc.

Tabelul nr. 1. Gradul de corectitudine al listelor de subscripție depuse de către concurenții înregistrați

Nr.	Nume, prenume solicitant, subiectul desemnării	Valoarea procentuală a semnăturilor valabile din totalul semnăturilor verificate (%)
1.	Valeriu Ghilețchi (CI)	96,19
2.	Silvia Radu (CI)	94,94
3.	Igor Dodon (PPPSRM)	93,23
4.	Dumitru Ciubașenco (PPPN)	93,05
5.	Marian Lupu (PDM)	91,63
6.	Ana Guțu (PP DREAPTA)	90,66
7.	Andrei Năstase (PPFDA)	89,19
8.	Maia Sandu (PPPAS)	88,83
9.	Iurie Leancă (PPPEM)	83,48
10.	Maia Laguta (CI)	81,52
11.	Inna Popenco (PPMSPR)	79,41
12.	Mihai Ghimpu (PL)	76,52

Registrul de Stat al Alegătorilor/Listele electorale. Calitatea datelor din RSA continuă să rămână o problemă cu risc de viciere a procesului electoral. Până la începutul campaniei electorale, în baza RSA, CEC a prezentat de mai multe ori datele cu privire la numărul de alegători (Tabelul 2). MOA Promo-LEX atrage atenția asupra faptului că modalitatea de prezentare a informației, și anume furnizarea datelor fără comentarii explicative, în contextul sporirii continue a numărului general de alegători, precum și a numărului de alegători fără reședință, generează o stare de neîncredere în societate față de integritatea listelor electorale și, nemijlocit, față de întregul proces electoral.

5 Ion Dron (CI); Roman Mihăeș (CI); Vasile Tarlev (CI); Vitalia Pavlicenco (CI).

Tabelul nr. 2. Informația din diferite surse cu privire la cetățenii cu drept de vot

	Total populație, inclusiv UATSN	Total populație, fără UATSN	Alegători, inclusiv UATSN	Alegători, fără UATSN
CEC/RSA, 31.03.2016	-	-	3233100	3013775
CEC/RSA, 22.08.2016	-	-	3237032	3015432
CEC/RSA, 13.09.2016			3 237 072	3 015 230
CRIS Registru, 01.08.2016	3951827	3655025	3589302	3312543
Biroul Național de Statistică (BNS), 01.01.2015	-	3553056	-	2678955

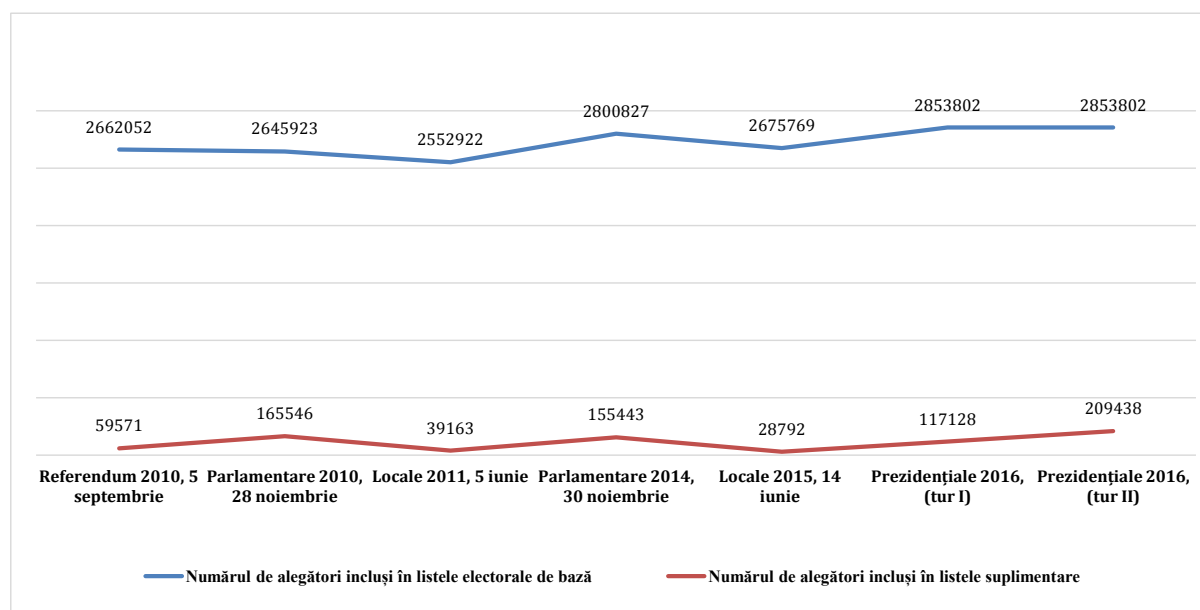
Pe parcursul perioadei monitorizate, observatorii Promo-LEX au constatat și relatat despre un număr de cel puțin 51 de UAT de nivelul I unde au fost constatate situații problematice cu privire la redactarea RSA de către registratorii responsabili. Au fost identificate următoarele tipuri de deficiențe: necorespunderi între adresele indicate în actele de identitate ale alegătorilor și datele ce se conțin în RSA; înregistrarea în RSA a persoanelor necunoscute; alegători incluși în RSA în alte UAT dar nu la adresa de domiciliu; înscrierea persoanelor străine; identificarea persoanelor decedate înscrise în RSA. Constatăm existența aceluiași probleme ce se repetă în mod sistematic de la un ciclu electoral la altul. Reiterăm gravitatea situației, ce reiese din caracterul repetitiv al problemelor menționate.

Genul de probleme ale RSA menționate mai sus, în mare parte, s-au regăsit și în conținutul listelor electorale. Adicional, MOA Promo-LEX constată două deficiențe majore, cu referință la numărul de alegători din listele de bază. În primul rând, semnalăm discrepanțe între turul I și turul II referitor la numărul de cetățeni de pe listele de bază, fapt ce contravine normelor legale. Iar în al doilea rând, nu este clar de ce cei 3569 de cetățeni înregistrați prealabil pentru a vota în ziua alegerilor peste hotarele RM nu se regăsesc în listele electorale de bază, în conformitate cu prevederile Regulamentul privind înregistrarea prealabilă. Amintim că în listele electorale de bază pentru secțiile extrateritoriale au fost 349 de alegători pentru turul I și, respectiv, 343 pentru turul II. În plus, în opinia MOA Promo-LEX este inadmisibil să nu fie luate în considerație datele statistice din Registrul de stat al populației referitor la cetățenii Republicii Moldova plecați peste hotare la loc permanent de trai⁶. Considerăm că este imperativ necesar de a se ține cont de dreptul la vot al cetățenilor ce oficial și-au schimbat locul permanent de trai. În opinia noastră, este imperativ și obligatoriu ca acești cetățeni ai Republicii Moldova să fie introduși în listele electorale de bază ale secțiilor de votare deschise peste hotare.

Graficul alăturat denotă creșterea numărului de cetățeni ce au votat pe liste suplimentare, inclusiv, în turul II de scrutin. Procesul se explică prin creșterea numărului de alegători peste hotare și a celor ce au votat în secțiile deschise pentru alegătorii din regiunea transnistreană.

6 <http://www.registru.md/date-statistice/referitor-la-cetatenii-rm-plecati-peste-hotare-la-loc-permanent-de-trai>

Graficul nr. 2. Evoluția numărului de alegători (2010–2016)

Instruirea electorală. În scopul unei bune funcționări a sistemului electoral, CICDE, în colaborare cu CEC, a organizat mai multe seminare de instruire pentru diferiți actori electorali. Seminarele au fost destinate secretarilor consiliilor locale, registratorilor RSA, persoanelor responsabile de gestionarea listelor electorale la nivelul APL, judecătorilor, operatorilor care verifică listele de subscripție, membrilor CECE, operatorilor ce vor activa în cadrul CECE, președinților și secretarilor CECE, contabililor CECE, membrilor Birourilor electorale ale secțiilor de votare (BESV). Întrucât în cadrul CECE s-a înregistrat migrația membrilor CECE, CICDE a oferit un program de instruiți telefonice prin intermediul liniei de informare pentru noii membri ai consiliilor. De menționat că CICDE a desfășurat și un seminar cu privire la dreptul la vot al persoanelor cu dizabilități.⁷

De asemenea, CICDE le-a oferit posibilitatea concurenților electorali de a beneficia de instruirea observatorilor și a reprezentanților cu drept de vot consultativ, colectorilor de semnături în susținerea unui candidat la funcția de șef al statului, trezorerierilor GI pentru susținerea unui candidat la funcția de Președinte al RM. În același timp, reprezentanții concurenților electorali au avut posibilitatea să beneficieze și de instruire on-line.

În cadrul campaniei electorale, CICDE, în colaborare cu CEC, a lansat Centrul de Apel, operatorii căruia atât pe parcursul campaniei electorale, cât și în ziua alegerilor (tururile I, II) au acordat consultații zilnice și asistență în materie electorală tuturor solicitanților: alegători, funcționari electorali, reprezentanți ai concurenților electorali și altor părți interesate. Alegătorii au avut posibilitate să afle informații despre secția în care votează, despre procedura de vot și despre alte particularități ale alegerilor prezidențiale din 30 octombrie 2016. Conform informației plasate pe pagina oficială a CICDE, în perioada electorală, în cadrul a 331 de seminare 33 de formatori au instruit 8387 persoane, dintre care 5928 (70,68%) membri ai organelor electorale.⁸

Informarea publică. Pe parcursul perioadei monitorizate, CEC a manifestat deschidere în comunicarea cu părțile interesate și cu cetățenii. Ședințele Comisiei au fost publice, fiind transmise și on-line. Pentru alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016, CEC a desfășurat o campanie de sensibilizare și informare a alegătorilor din țară și de peste hotare, plasând în mass-media și rețelele de socializare 14 spoturi publicitare. În parteneriat cu Radio Moldova, CEC a lansat emisiunea „ABC

7 cicde.md/index.php?pag=album&rid=49&l=ro#sthash.m2WdCJ9C.dpuf

8 http://cicde.md/media/files/files/raport-cicde-apr-2016_17_11_16_cec_2330145.pdf

Electoral”, în cadrul căreia radioascultătorii au fost informați despre drepturile și obligațiile lor în perioada electorală și, nemijlocit, în ziua votării.

În cadrul campaniei de informare „Votul meu, vocea mea”, CEC, în parteneriat cu CICDE, a organizat o campanie de informare prin intermediul echipelor mobile constituite din formatorii CICDE. În perioada 1–29 octombrie 2016, acestea s-au deplasat pe întreg teritoriul țării, în scopul informării alegătorilor despre alegerile pentru funcția de Președinte al RM din 30 octombrie 2016.

Autoritatea electorală centrală în parteneriat cu reprezentanța în Moldova a Institutului Republican Internațional din SUA (IRI), cu MAEIE, cu Biroul pentru relații cu diaspora (BRD), a lansat programul „Alegătorii de peste hotare”, în cadrul căruia au avut loc întâlniri cu reprezentanții diasporei.

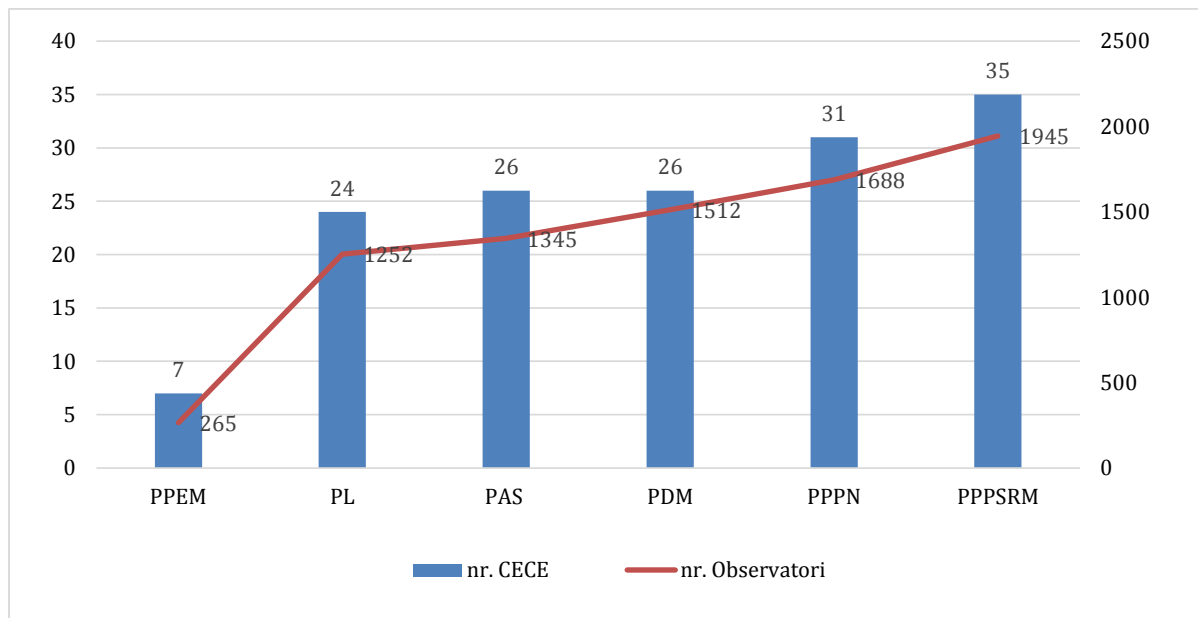
Observatori naționali și internaționali. În vederea monitorizării alegerilor pentru funcția de Președinte al RM din 30 octombrie/13 noiembrie 2016, CEC a acreditat 4035 de observatori din partea a 74 de organizații naționale, internaționale și un concurent electoral. MOA Promo-LEX a acreditat 2720 de observatori naționali, ceea ce reprezintă 80,02% din numărul total al observatorilor naționali.

Tabelul nr. 3. Observatori acreditați pentru alegerile Președintelui RM

Număr	Observatori naționali		Observatori naționali peste hotare		Observatori internaționali	
	pentru Turul I	suplimentar Turul II	pentru Turul I	suplimentar Turul II	pentru Turul I	suplimentar Turul II
Total organizații care au acreditat observatori	20				54	
Organizații care au acreditat observatori	18	4	3	2	52	10
Total observatori	3399				636	
Observatori acreditați	3096	189	106	8	562	74
Total observatori Promo-LEX	2720					
Observatori Promo-LEX	2573	89	54	4		

Conform observatorilor Promo-LEX, toate cele 35 de CECE au eliberat acreditări pentru 8007 observatori propuși de 6 candidați electorali.

Graficul nr. 3. Numărul de observatori ai concurenților electorali acreditați de CECE II

Reprezențanți cu drept de vot consultativ. În scopul reprezentării în organele electorale, la CEC au fost înregistrați reprezentanții cu drept de vot consultativ a 11 concurenți înregistrați în cursa electorală (cu excepția candidatului Maia Laguta). CECE au confirmat 49, iar BESV – 4096 de reprezentanți cu drept de vot consultativ ai concurenților electorali.

Totodată, au fost consemnate 2 cazuri de înregistrare a reprezentantului cu drept de vot consultativ al partidelor care nu participă la alegeri. La CECE Criuleni au fost înregistrați reprezentanți cu drept de vot consultativ pentru PCRM și PLDM, care nu au înaintat candidați la funcția de președinte al RM.

II.2. Activitatea Consiliilor Electorale de Circumscripție Electorală de nivel II

La 9 septembrie 2016, CEC a constituit Consilii electorale pentru 35 de circumscripții electorale (din totalul de 37), exceptând circumscripția electorală Bender și cea pentru localitățile din stânga Nistrului. O problemă depistată de MOA Promo-LEX s-a referit la lipsa transparenței în formarea Registrului Funcționarilor Electorali (RFE) și completarea în baza acestuia a componentei organelor electorale inferioare.

Fără a depăși termenii impuși de art. 27 alin. (7) din Codul electoral, toate consilii electorale și-au ales președinții, vicepreședinții și secretarii, cu excepția CECE Basarabeasca, unde ședința pentru alegerea conducerii consiliului a avut loc în data de 13 septembrie 2016, ceea ce constituie o zi de întârziere. În CECE Călărași, inițial, a fost încălcată procedura de a alege a organelor de conducere, vicepreședintele fiind ales cu majoritatea voturilor membrilor CECE prezenți la ședință, dar nu a majorității membrilor consiliului, după cum prevede legislația. Ulterior, a fost organizată o ședință repetată de alegere a conducerii, cu respectarea prevederilor legale.

Potrivit constatărilor observatorilor Promo-LEX, în cel puțin 8 circumscripții electorale (Chișinău, Ștefan Vodă, Taraclia, Basarabeasca, Edineț, Telenești, Glodeni, Dubăsari) componența nominală a CECE a fost modificată. Aceste modificări s-au datorat inițiativei instanței judecătorești Ștefan Vodă; partidului politic PLDM la Chișinău și la Taraclia; APL de nivelul II la Glodeni și la Telenești, solicitărilor personale ale membrului CECE la Glodeni și Dubăsari. Au avut loc modificări în componența conducerilor CECE Basarabeasca – secretarul, la solicitarea personală a membrului ales în funcția dată și la CECE Edineț – vicepreședintele și secretarul, tot la solicitarea personală.

II.3. Activitatea Birourilor electorale ale secțiilor de votare

Organizarea activității. Conform art. 29 alin. (2) din Codul electoral, SV se constituie de către CECE în localitățile cu cel puțin 30 și cel mult 3000 de alegători, în baza propunerilor primarilor UAT de nivelul I. În conformitate cu prevederile respective și, reieșind din conținutul Planului calendaristic al CEC, prin hotărârile CECE-urilor, până în data de 24 septembrie 2016, pe teritoriul RM au fost constituite 1981 SV. În comparație cu alegerile locale generale din 2015, MOA Promo-LEX constată că numărul SV a crescut după cum urmează: în mun. Chișinău – cu 3 SV; în circumscripția Anenii-Noi – cu 2 secții; în raioanele Orhei și Rezina – cu câte o secție, în timp ce în circumscripțiile Căușeni, Dubăsari, Șoldănești și Cantemir s-au constituit cu câte o SV mai puțin.

Pentru asigurarea accesului la procedura de votare pentru cetățenii RM din stânga Nistrului, din municipiul Bender și din unele localități ale r. Căușeni, CEC a repetat practica scrutinelor precedente și a adoptat Hotărârea nr. 334 din 4 octombrie 2016 prin care a aprobat lista a 30 de SV, unde cetățenii menționați și-au putut exercita dreptul lor constituțional, comparativ cu 26 SV deschise la alegerile precedente.

În conformitate cu art. 29¹ din Codul electoral, dar cu încălcarea termenului, Guvernul a adoptat Hotărârea nr. 1080 din 26 septembrie 2016 cu privire la organizarea secțiilor de votare din străină-

tate prin care a aprobat lista secțiilor de votare propuse pentru a fi deschise. Consecutiv, la 27 septembrie 2016, CEC, urmat de CECE Chișinău, au adoptat Hotărâri cu privire la constituirea secțiilor de votare în străinătate, în număr de 100. În cadrul alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014 au fost create 95 de SV în străinătate. MOA Promo-LEX a salutat majorarea numărului de SV deschise peste hotarele RM, însă a considerat că acestea sunt insuficiente și a venit cu propuneri de suplینire a acestora⁹. Cu regret, deși concluziile Misiunii s-au adevărit, în special, pe parcursul celui de al doilea tur de scrutin, nu s-a ținut însă cont de ele.

Până la 4 octombrie 2016, respectând prevederile Codului electoral și ale Programului calendaristic, CECE au adoptat hotărâri prin care au constituit BESV pentru desfășurarea alegerilor pentru funcția de Președinte al RM din data de 30 octombrie 2016. În ceea ce privește alegerea organelor de conducere ale CECE, Misiunea a constatat că din 1981 de BESV – 946 au adoptat cu întârziere decizia cu privire la alegerea organelor de conducere. Componenta nominală a BESV a fost modificată în cel puțin 1214 cazuri. Componenta numerică a BESV a fost modificată în 29 cazuri, toate fiind adoptate de CECE Chișinău.

În perioada activității BESV, Misiunea de observare Promo-LEX a verificat telefonic aflarea la locul de muncă a membrului degrevat al BESV. SV au fost apelate de 3 ori, metodologia presupunând utilizarea pasului 10. Din totalul de 1981 de SV, 207 SV au fost contactate la primul apel, la al doilea – 196 SV și, respectiv, 213 SV – la al treilea apel. Ca și la alegerile precedente, constatăm, că peste 60% din SV apelate nu au răspuns. Inactivitatea organelor electorale lezează dreptul constituțional al alegătorilor de a se verifica în listele electorale, de a solicita certificat cu drept de vot, de a depune o cerere de votare la locul aflării¹⁰.

Implicarea funcționarilor electorali în activități de agitație. MOA Promo-LEX atenționează că persistă practica implicării funcționarilor electorali în activități de agitație electorală. Observatorii au raportat cel puțin 5 activități ilegale de acest gen. La data de 14 octombrie 2016, Anatolie Perju, membrul BESV nr. 2 din or. Cahul, a făcut agitație în favoare candidatului Maia Sandu (PPAS). La 19 octombrie 2016, în s. Cogâlniceni (r. Rezina) președintele BESV nr. 5 Rezina, Tatiana Batistă a făcut agitație în favoarea candidatului Marian Lupu (PDM). La data de 3 și 4 noiembrie 2016, membrul BESV nr. 5 din or. Cimișlia, Svetlana Bulat, distribuind alegătorilor invitații de participare la votare, făcea agitație în favoarea lui Igor Dodon (PPPSRM). Președintele BESV nr. 10 din s. Boghicieni (r. Hîncești) a făcut agitație electorală indirectă în incinta BESV prin expunerea în birou a pliantelor concurentului electoral Maia Sandu. La 8 noiembrie 2016, în s. Cotul-Morii (r. Hîncești), secretara Consiliului Local, care a fost și președinte al BESV nr. 29, a făcut agitație electorală indirectă prin păstrarea la vedere în biroul de la Primărie a pliantelor candidatei Maia Sandu.

II.4. Contestații și sesizări

Contestații. În perioada ambelor tururi de scrutin, 1 octombrie – 11 noiembrie 2016, candidații electorali au depus la CEC 40 de contestații. A mai fost înregistrată 1 contestație din partea deputatului Vladimir Voronin, 1 contestație din partea unui alegător și 1 petiție colectivă. Ulterior zilei celui de-al doilea tur de scrutin, au fost depuse alte 9 contestații.

9 Pentru detalii a se vedea Raportul nr.3 MOA Promo-LEX: <https://promolex.md/3534-raportul-nr-3-misiunea-de-observare-a-alegerilor-pentru-functia-de-presedinte-al-republicii-moldova-din-30-octombrie-2016-2/>

10 Pentru detalii a se vedea Rapoartele nr.4, 5 MOA Promo-LEX: <https://promolex.md/3706-raportul-nr-4-misiunea-de-observare-a-alegerilor-pentru-functia-de-presedinte-al-republicii-moldova-din-30-octombrie-2016/>; <https://promolex.md/4012-raportul-nr-5-misiunea-de-observare-a-alegerilor-pentru-functia-de-presedinte-al-republicii-moldova-din-30-octombrie-2016/>

Unele contestații CEC le-a respins ca fiind nefondate, o parte le-a restituit nefiind competentă să le examineze, câteva au fost redirectionate organelor abilitate, iar cele întemeiate Comisia le-a examinat și s-a expus asupra problemelor abordate.

În marea lor majoritate, contestațiile au avut ca obiect: amplasarea afișajului electoral în locuri neautorizate; libera exercitare a dreptului la vot; distribuirea de către unii concurenți electorali a materialelor cu conținut denigrator; apariția în public a unor concurenți electorali alături de persoane publice străine, precum și cu reprezentanți ai cultelor religioase; utilizarea în campania electorală a fondurilor financiare și materiale nedeclarate; lipsa transparenței în raportarea financiară a concurenților electorali ș.a.

În context, una dintre cele mai relevante contestații care merită a fi menționată este cea a concurentului electoral Silvia Radu, care a invocat încălcarea legislației în organizarea unui eveniment public. Aceasta a solicitat organului electoral central să declanșeze procedura de sesizare a Curții de Apel Chișinău în vederea examinării solicitării de anulare a Hotărârii CEC nr. 303 din 26 septembrie 2016 cu privire la înregistrarea Innei Popenco în calitate de candidat la funcția de Președinte al RM. În consecință, la 20 octombrie 2016, CEC a adresat Curții de Apel Chișinău cererea în cauză, iar la 21 octombrie 2016, instanța a admis cererea depusă de CEC și a dat curs solicitării de anulare a înregistrării candidatului Inna Popenco. La 22 octombrie 2016, Curtea Supremă de Justiție a menținut hotărârea primei instanțe. La aceeași dată, CEC a executat decizia Curții Supreme.

De asemenea, urmare a contestațiilor depuse de reprezentanții candidaților Marian Lupu și Igor Dodon și de către candidata Maia Laguta, Comisia a aplicat față de candidata Maia Sandu două avertismente pentru nerespectarea parțială a modalității de întocmire a raportului financiar și pentru încălcarea art. 47 alin. (2¹) al Codului electoral.

Ținem să menționăm că, în comparație cu scrutinul parlamentar din 30 noiembrie 2014, la alegerile prezidențiale din 30 octombrie (13 noiembrie) 2016, atât concurenții electorali, cât și alegătorii au fost mai pasivi și au depus la CEC doar 52 de contestații, față de 78 depuse la parlamentare.

În ceea ce privește contestațiile depuse la organele electorale inferioare, reieșind din rapoartele oferite de observatorii MOA Promo-LEX, am constatat cel puțin 9 contestații depuse la 5 CECE. De asemenea, în ziua alegerilor, în secțiile de peste hotare, 4033 de persoane au depus contestații, inclusiv colective.

Așadar, 3 contestații au fost adresate CECE Drochia. Autorii acestora sunt reprezentanți ai PDM și PPPN și s-au referit, în special, la folosirea resurselor administrative și amplasarea afișajelor electorale în locuri neautorizate. CECE a remis toate contestațiile organelor competente.

Alte 6 contestații au fost depuse la CECE Chișinău, Sîngerei, Ungheni și Briceni. A fost contestată activitatea BESV-urilor, plasarea de afișaj electoral în locuri neautorizate, precum și activitatea persoanelor de încredere ale concurenților electorali. Cele 6 contestații au fost respinse ca fiind neîntemeiate, fie depuse cu depășirea termenului legal.

În ziua alegerilor, 4031 de persoane au semnat contestații colective sau au depus contestații individuale în care s-au plâns de încălcarea dreptului la vot. Suplimentar, alte două persoane au depus contestații în legătură cu interzicerea votării în baza buletinelor de identitate.

Totodată, din informațiile furnizate de CEC în Raportul său cu privire la rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al RM din 30 octombrie 2016, numărul contestațiilor adresate organelor electorale inferioare constituie 164. Alte 15 au fost depuse în ziua alegerilor.

Sesizări. Anterior zilei alegerilor, la CEC au fost depuse 5 sesizări din partea reprezentanților cu drept de vot consultativ ai concurenților electorali Marian Lupu și Igor Dodon, precum și din par-

tea concurentului electoral Maia Sandu. Sesizările au adus mai multe acuzații contracandidaților, în mare parte cu referire la încălcarea regulilor de tipărire a materialelor publicitare, de folosire a imaginii persoanelor oficiale străine, precum și cu referire la activitatea organelor electorale inferioare.

De asemenea, un observator național Promo-LEX a înaintat o sesizare către CECE Criuleni, prin care a solicitat în mod repetat anumite informații necesare unei mai bune analize a procesului electoral. Menționăm că CECE Criuleni a respins sesizarea, refuzând furnizarea informațiilor, și s-a expus prin hotărâre că observatorul nu este demn de statutul oferit. MOA Promo-LEX a calificat acțiunile organului electoral drept intimidarea observatorului și o încălcare grosolană a legislației electorale.

III. ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Conform constatărilor MOA Promo-LEX, rolul administrației publice în procesul electoral a ținut preponderent de activități de organizare a alegerilor. În același timp, s-a observat implicarea funcționarilor publici și aleșilor locali în colectarea semnăturilor de subscripție și în activități de campanie în favoarea anumitor concurenți electorali.

În perioada monitorizată, administrația publică locală a fost implicată în următoarele activități de organizare a alegerilor: participarea la verificarea datelor din RSA; asigurarea realizării procedurii de depunere a declarației privind locul nou de ședere; autentificarea listelor de subscripție; desemnarea membrilor CECE de nivelul II; participarea la verificarea listelor electorale; înaintarea propunerilor către CECE II privind constituirea SV; participarea la identificarea sediilor SV, proprietate publică; desemnarea membrilor BESV (consiliile locale de nivelul I).

Organizarea secțiilor de votare. Identificarea sediilor pentru SV ține de atribuțiile APL, în conformitate cu art. 29. alin. 2 al Codului Electoral. În urma analizei deciziilor APL, în 419 cazuri locațiile propuse pentru SV au fost diferite față de alegerile precedente. MOA Promo-LEX a constatat că, cel puțin în 2 cazuri SV erau situate în clădiri care sunt în stare avariata s. Tocuz (r. Căușeni), s. Cenușa (r. Florești).

Conform observatorilor Promo-LEX, s-a constatat perpetuarea situației privind dotarea proastă a SV. Astfel în 1817 SV (din totalul de 1981) monitorizate în perioada 5–26 octombrie 2016, au fost înregistrate următoarele deficiențe la dotarea SV: dotarea cu mobilier insuficient – 63 cazuri; lipsa conexiunii la internet – 587 cazuri; lipsa serviciilor de telefonie – 606 cazuri; lipsa mijloacelor anti-incendiu – 757 cazuri; dotarea insuficientă cu calculatoare – 468 cazuri; lipsa conectării la agentul termic – 735 cazuri; iluminarea slabă a SV – 316 cazuri; lipsa accesului liber în interiorul SV pentru persoanele cu necesități speciale locomotorii (rampă) – 1132 cazuri; lipsa instrumentelor care să faciliteze votul pentru persoane cu necesități speciale de vedere (riglă, lupă, lampă) – 1191 cazuri¹¹.

Stabilirea locurilor pentru afișaj electoral și de întâlniri cu alegătorii. Conform programului calendaristic electoral, până la data de 3 septembrie 2016 APL urmau să adopte decizia cu privire la afișajul electoral și a localurilor de întâlnire cu alegătorii. Observatorii Promo-LEX au constatat că, din 898 de APL doar 867 au adoptat decizia respectivă, dintre care în termen au fost adoptate doar de 215 APL. 764 APL au amenajat spațiu pentru afișaj. În 690 de cazuri spațiul amenajat a fost unul suficient pentru plasarea publicității electorale a concurenților electorali¹². În 114 cazuri APL au adoptat decizia de a oferi spațiu pentru întâlniri cu alegătorii contra plată, suma variind de la 49 lei până la 2100 lei, iar în 395 cazuri APL au adoptat decizia de a oferi spațiu gratis.

Asigurarea alegătorilor cu buletine de identitate provizorii pentru participarea la alegerile prezidențiale. În vederea asigurării respectării prevederilor Hotărârii CEC nr. 237 din 14 septembrie 2016 cu referință la asigurarea desfășurării în bune condiții a alegerilor prezidențiale din 30 octombrie 2016, la solicitarea cetățenilor RM cu vârsta peste 18 ani, Întreprinderea de Stat (Î.S.) CRIS „Registru” a asigurat în perioada de dinaintea I tur de scrutin, inclusiv în ziua alegerilor, precum și în ziua turului II de scrutin, eliberarea buletinelor de identitate provizorii (BP). Eliberarea s-a efectuat în mod gratuit și în regim simplificat.

Un alt aspect foarte important, în opinia MOA Promo-LEX, este eliberarea în aceeași perioadă, în mod gratuit, a adeverințelor ce conțin date din RSP sau din fișierul manual de evidență a persoanelor privind ultima înregistrare la domiciliu/reședință sau lipsa acesteia, pentru a fi prezentate în ziua desfășurării scrutinului la BESV din raza de circumscripție.

Acțiuni ale APL cu elemente de intimidare a alegătorilor. La 1 noiembrie 2016, primarul orașului Orhei, Ilan Șor, a semnat dispoziția nr. 490 cu privire la completarea și actualizarea datelor dosarelor personale ale angajaților Primăriei or. Orhei, întreprinderilor și instituțiilor subordonate acesteia. Acesta a dispus prezentarea de către salariații primăriei, a întreprinderilor și instituțiilor subordonate acesteia, în original, a documentelor ce se cer pentru încheierea contractelor individuale de muncă, în vederea reflectării documentare a evoluției în timp a datelor salariaților. Astfel, salariații au fost obligați să prezinte: buletinul de identitate cu fișa de însoțire, documentele de evidență militară și diploma de studii/certificatul de calificare ce confirmă pregătirea specială.

MOA Promo-LEX apreciază această cerință în adresa angajaților primăriei Orhei și a instituțiilor subordonate ca fiind o metodă de intimidare a acestora, în contextul îndemnului public făcut an-

11 Pentru detalii a se vedea Raportul nr.4 MOA Promo-LEX: <https://promolex.md/3706-raportul-nr-4-misiunea-de-observare-a-alegerilor-pentru-functia-de-presedinte-al-republicii-moldova-din-30-octombrie-2016/>

12 Pentru detalii a se vedea Raportul nr.4 MOA Promo-LEX: <https://promolex.md/3706-raportul-nr-4-misiunea-de-observare-a-alegerilor-pentru-functia-de-presedinte-al-republicii-moldova-din-30-octombrie-2016/>

terior de candidata Inna Popenco de a boicota alegerile prezidențiale. Precizăm că Inna Popenco a fost desemnată în calitate de candidat la funcția de Președinte al RM de către PPMSPR, a cărei președinte este Ilan Șor, primarul or. Orhei, ulterior însă a fost exclusă din cursa electorală prin decizia instanței de judecată pe motivul nedeclarării tuturor cheltuielilor.

IV. CONCURENȚII ELECTORALI

Campania electorală pentru alegerile prezidențiale din 2016 poate fi caracterizată ca fiind una mai pasivă în comparație cu scrutinele din 2014 și 2015. Concurenții electorali au fost mai puțin vizibili prin activități de agitație în teritoriu, cea mai mare parte a activismului fiind concentrat în spațiul media.

Ca și în alegerile anterioare, monitorizate de Asociația Promo-LEX, au fost înregistrate cazuri de utilizare a resurselor administrative, de oferire a cadourilor electorale, de utilizare a mesajelor denigratoare etc. Totuși, comportamentul candidaților desemnați/concurenților electorali în cadrul alegerilor prezidențiale din 2016 a cunoscut și elemente specifice: activitatea în perioada electorală a grupurilor de inițiativă; implicarea belicoasă a anumitor organizații religioase în activități de agitație electorală și denigrare; intensitatea și agresivitatea mesajelor denigratoare, homofobe la adresa anumitor concurenți electorali.

IV.1. Activități ale candidaților desemnați/concurenților electorali în perioada de până la începutul campaniei electorale

Înregistrarea Grupurilor de Inițiativă. În perioada 31 august – 9 septembrie 2016, în conformitate cu Programul Calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte al RM din data de 30 octombrie 2016, CEC a dat curs cererilor și a înregistrat 24 de grupuri de inițiativă pentru susținerea candidaților la funcția de Președinte al RM. În ordinea adoptării hotărârilor, au fost înregistrate grupuri de inițiativă pentru susținerea următorilor candidați: Dumitru Ciubașenco, Andrei Năstase, Mihai Ghimpu, Maia Sandu, Iurie Leancă, Igor Dodon, Mihai Corj, Marian Lupu, Artur Croitor, Ion Dron, Valeriu Ghilețchi, Ana Guțu, Oleg Brega, Roman Mihăeș, Vitalia Pavlicenco, Ilie Rotaru, Vadim Brînzan, Inna Popenco, Silvia Radu, Mihail Garbuz, Anatol Plugaru, Vasile Tarlev, Maia Laguta, Geta Savițcaia. Componenta nominală a variat de la un grup la altul, astfel 10 GI au fost compuse dintr-un număr de 90 – 100 de membri; 1 între 70 – 89; 1 între 51 – 69; 8 între 30 – 50 și 4 grupuri aveau mai puțin de 25–30 de membri.

Tabelul nr. 4. Lista candidaților propuși/desemnați pentru funcția de Președinte al RM (enumerare conform datei de înregistrare a candidaților)

Nr.	Candidat	Desemnare / Constituire GI	Data înregistrării GI / nr. Hotărârii	Data depunerii demersului de înregistrare a CE	Data înregistrării CE / nr. Hotărârii
1.	Marian Lupu (PDM)	31.08.2016	02.09.2016/nr. 159	03.09.2016	10.09.2016/ nr. 236
2.	Mihai Ghimpu (PL)	31.08.2016	02.09.2016/nr. 153	06.09.2016	13.09.2016/ nr. 245
3.	Iurie Leancă (PPPEM)	31.08.2016	02.09.2016/nr. 155	09.09.2016	16.09.2016/nr. 255

Nr.	Candidat	Desemnare / Constituire GI	Data înregistrării GI / nr. Hotărârii	Data depunerii demersului de înregistrare a CE	Data înregistrării CE / nr. Hotărârii
4.	Andrei Năstase (PPDA)	31.08.2016	02.09.2016/nr. 152	12.09.2016	18.09.2016/nr. 269
5.	Inna Popenco (PPMSPR)	07.09.2016	10.09.2016/nr. 227	19.09.2016	26.09.2016/nr. 303
6.	Dumitru Ciubașenco (PPPN)	31.08.2016	02.09.2016/nr. 151	22.09.2016	29.09.2016/nr. 315
7.	Maia Sandu (PPPAS)	31.08.2016	02.09.2016/nr. 154	22.09.2016	29.09.2016/nr. 316
8.	Igor Dodon (PPPSRM)	31.08.2016	02.09.2016/nr. 156	23.09.2016	29.09.2016/nr. 317
9.	Vitalia Pavlicenco (CI)	04.09.2016	06.09.2016/nr. 180	29.09.2016	
10.	Silvia Radu (CI)	07.09.2016	10.09.2016/nr. 228	29.09.2016	06.10.2016/nr. 350
11.	Maia Laguta (CI)	08.09.2016	10.09.2016/nr. 232	29.09.2016	06.10.2016/nr. 346
12.	Ana Guțu (PP „DREAPTA”)	31.08.2016	04.09.2016/nr. 177	29.09.2016	06.10.2016/nr. 344
13.	Roman Mihăieș (CI)	03.09.2016	04.09.2016/nr. 179	29.09.2016	
14.	Ion Dron (CI)	31.08.2016	04.09.2016/nr. 175	29.09.2016	
15.	Vasile Tarlev (CI)	09.09.2016	10.09.2016/nr. 231	29.09.2016	
16.	Valeriu Ghilețchi (CI)	31.08.2016	04.09.2016/nr. 176	29.09.2016	06.10.2016/nr. 345
17.	Artur Croitor (CI)	31.08.2016	02.09.2016/nr. 159	N/P	
18.	Vadim Brînzan (CI)	07.09.2016	10.09.2016/nr. 226	N/P	
19.	Mihail Garbuz (PPPM)	31.08.2016	10.09.2016/nr. 229	N/P	
20.	Anatol Plugaru (CI)	08.09.2016	10.09.2016/nr. 230	N/P	
21.	Ilie Rotaru (CI)	03.09.2016	06.09.2016/nr. 185	N/P	
22.	Mihai Corj (CI)	31.08.2016	02.09.2016/nr. 157	N/P	
23.	Oleg Brega (CI)	01.09.2016	04.09.2016/nr. 178	N/P	
24.	Geta Savițcaia (CI)	07.09.2016	10.09.2016/nr. 233	N/P	

Colectarea semnăturilor. Perioada destinată colectării semnăturilor a fost 1–29 septembrie 2016. În mod specific pentru alegerile prezidențiale, toți candidații desemnați, indiferent că reprezentau partide, blocuri sau simpli cetățeni, urmau să prezinte CEC-ului liste de subscripție cu un număr de 15 000 – 25 000 semnături. Colectarea semnăturilor s-a făcut de către Grupurile de inițiativă (GI). Din cele 24 de GI înregistrate, doar 16 au reușit să depună listele la CEC. Din totalul GI care nu au reușit să acumuleze numărul necesar de semnături, 7 au fost constituite în susținerea CI.

Conform datelor oferite de observatorii Promo-LEX, în perioada supusă monitorizării, cel puțin 18 GI în susținerea candidaților la funcția de Președinte al RM (Dumitru Ciubasenco, Andrei Năstase, Mihai Ghimpu, Maia Sandu, Iurie Leancă, Igor Dodon, Marian Lupu, Inna Popenco, Valeriu Ghilețchi, Silvia Radu, Vitalia Pavlicenco, Roman Mihăeș, Ion Dron, Geta Savițcaia, Vasile Tarlev, Vitalia Pavlicenco, Vadim Brînzan, Ana Guțu) au desfășurat activități de colectare a semnăturilor în cel puțin 769 localități.

Observatorii Promo-LEX au constatat cazuri de colectare a semnăturilor de către persoane care nu erau înregistrate în calitate de membri ai GI, și anume: pentru candidații Andrei Năstase (13 cazuri), Mihai Ghimpu (12 cazuri), Marian Lupu (7 cazuri), Iurie Leancă (5 cazuri), Igor Dodon (4 cazuri), Maia Sandu (4 cazuri), Inna Popenco (4 cazuri), Valeriu Ghilețchi (3 cazuri), Dumitru Ciubasenco (2 cazuri), Vasile Tarlev, Vitalia Pavlicenco și Silvia Radu – câte 1 caz. Într-un caz din s. Cucoara (r. Cahul) s-a desfășurat voalat activitatea de colectare a semnăturilor, în care persoane necunoscute colectau semnături, informând cetățenii că sunt delegați de primărie¹³.

Un alt candidat desemnat – Marian Lupu (PDM) a reușit într-un timp extrem de scurt să colecteze un număr de semnături peste plafonul maxim prevăzut de legislație. Pe data de 1 septembrie, candidatul a fost desemnat de PDM, pe 2 septembrie a fost înregistrat GI și eliberate liste de subscripție, iar în data de 3 septembrie 2016, într-o zi de sâmbătă, listele de subscripție au fost depuse și recepționate la CEC.

Activități cu tentă electorală. La etapa imediat premergătoare perioadei electorale, precum și în intervalul de timp destinat colectării semnăturilor, candidații desemnați/concurenții electorali au utilizat diferite strategii de a se promova și în afara campaniei electorale. Majoritatea au folosit campania de colectare a semnăturilor drept campanie de promovare a imaginii candidatului. De cealaltă parte, un candidat desemnat – Marian Lupu (PDM) a fost promovat în cadrul campaniilor politice ale partidului desfășurate în perioada vizată.

Tabelul nr. 5. Genuri de activități desfășurate în perioada imediat premergătoare campaniei electorale

Candidatul / GI / Partidul politic	Marian Lupu	Igor Dodon	Dumitru Ciubasenco	Andrei Năstase	Iurie Leancă	Valeriu Ghilețchi	Maia Sandu	Artur Croitor	Vadim Brînzan
Tipuri de activități									
Campanii politice	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Întâlniri cu cetățenii	10	7	9	4	2	-	1	-	-
Concerte	8	2	-	-	1	-	-	-	-
Sondaje de opinie	1	2	-	1	-	-	-	-	-
Marșuri, flashmob-uri	-	1	1	1	-	-	-	-	-
Deplasări în străinătate	-	-	-	3	3	-	-	-	-
Altele (film, conferință, master-class, școală de vară, inaugurare)	-	2	-	1	-	2	2	1	1
Total	21	14	10	10	6	2	3	1	1

¹³ În conformitate cu prevederile Regulamentului privind modalitatea plasării publicității electorale și de promovare politică pe panourile publicitare, pentru fiecare concurent electoral este prevăzută asigurarea spațiului pentru publicitate electorală în mărime de 1 m².

IV.2. Înregistrarea/retragerea/anularea înregistrării candidaților la funcția de Președinte al Republicii Moldova

În total, CEC a înregistrat 12 candidați (Marian Lupu, Mihai Ghimpu, Iurie Leancă, Andrei Năstase, Inna Popenco, Dumitru Ciubașenco, Maia Sandu, Igor Dodon, Silvia Radu, Maia Laguta, Ana Guțu, Valeriu Ghilețchi). Totodată, CEC a respins cererile de înregistrare a următorilor candidați la funcția de Președinte al RM, pe motiv că nu au întrunit condițiile necesare privind înregistrarea: Ion Dron (CI); Roman Mihăeș (CI); Vasile Tarlev (CI); Vitalia Pavlicenco (CI). De menționat că, Vitalia Pavlicenco și Roman Mihăeș au atacat în instanță hotărârile CEC prin care le-a fost respinsă înregistrarea, instanțele de judecată au respins însă ulterior cererile de chemare în judecată.

La 20 octombrie 2016, candidatul la funcția de șef al statului, Andrei Năstase, a depus la CEC o cerere în vederea retragerii din campania electorală. La 21 octombrie 2016, CEC a luat act de cererea depusă. La data de 22 octombrie 2016, Curtea Supremă de Justiție a adoptat decizia privind excluderea candidatului Inna Popenco (PPMSPR) din cursa electorală, pe motivul nedeclarării tuturor cheltuielilor.

În data de 26 octombrie 2016, candidatul PDM Marian Lupu a anunțat despre decizia sa de retragere din cursa prezidențială. La data de 27 octombrie 2016, Marian Lupu a depus o cerere către CEC cu privire la solicitarea anulării Hotărârii CEC prin care a fost înregistrat. Solicitarea a fost acceptată prin decizia instanței judecătorești. Concurentului i s-a aplicat ștampila „Retras” în buletinele de vot. Observăm că, în conformitate cu prevederile art. 46 alin. (6) al Codului electoral, „concurentul electoral poate să-și retragă candidatura printr-o declarație scrisă, adresată organului electoral care l-a înregistrat, dar nu mai târziu de 7 zile până la ziua alegerilor”. Pe de altă parte, alin. (7) al aceluiași articol nu stipulează vreun termen, în interiorul căruia candidatul poate să depună și să solicite o cerere cu privire la anularea înregistrării.

IV.3. Activități de campanie electorală

Pe parcursul campaniei electorale, MOA Promo-LEX a constatat o diversitate de activități de agitație electorală desfășurate de către concurenții electorali, cum ar fi: întâlniri cu alegătorii, concerte, campanii din „ușă în ușă”, conferințe de presă, lansări în campanie, distribuirea publicității poligrafice. Cel mai activ concurent s-a dovedit a fi Igor Dodon, urmat de Marian Lupu și Maia Sandu.

Tabelul nr. 6. Genuri de activități desfășurate de concurenți în perioada campaniei electorale

Concurentul electoral \ Tipuri de activități	Igor Dodon	Marian Lupu	Maia Sandu	Dumitru Ciubașenco	Iurie Leancă	Mihai Ghimpu	Andrei Năstase	Inna Popenco	Silvia Radu	Valeriu Ghilețchi	Ana Guțu
Distribuția publicității electorale	80	66	30	18	35	12	2	11	10	-	-
Întâlniri cu alegătorii	49	57	48	36	22	11	6		1	2	1
Concerte	2	7	-	3	-	1	1		1		
Din ușă în ușă	32	6	24	22	1	9	-	1			

Concurentul electoral	Igor Dodon	Marian Lupu	Maia Sandu	Dumitru Ciubașenco	Iurie Leancă	Mihai Ghimpu	Andrei Năstase	Inna Popenco	Silvia Radu	Valeriu Ghilițchi	Ana Guțu
Tipuri de activități											
Lansări în campanie	1	2	1	1	1	1	-	1	1	1	1
Corturi electorale (localități)	20	3	7	2	1		12	2	-	-	-
Alte activități ¹⁴	3	13	17	-	-	-	-	1	1	-	-
Total	187	154	127	82	60	34	21	15	13	3	2

Publicitatea stradală. Observatorii Promo-LEX au identificat publicitatea stradală în favoarea candidaților la funcția de Președinte al RM plasată în perioada activității GI pentru colectarea semnăturilor precum și în perioada campaniei electorale propriu zisă a concurenților electorali. Cele mai multe unități de publicitate stradală au fost constatate în cazul concurentului Marian Lupu, după care urmează Igor Dodon și Mihai Ghimpu.

Tabelul nr. 7. Numărul și tipul publicității stradale a actorilor electorali

Actor electoral	Billboarduri		Bannere		City-light		LED	
	GI	CE	GI	CE	GI	CE	GI	CE
Marian Lupu (PDM)	223	156	13	70	168	231	6	7
Igor Dodon (PPPSRM)	69	63		23		6		
Mihai Ghimpu (PL)	59	39		8		96		
Inna Popenco (PPMSPR)	50	51		124		3		
Dumitru Ciubașenco (PPPN)	15	62		15		18		
Silvia Radu (CI)	3	76		7			3	1
Iurie Leancă (PPPEM)	20	23	3	7				
Maia Sandu (PPPAS)				9		8		
Andrei Năstase (PPFDA)			1	5				
GI Vadim Brînzan (CI)	6							

De menționat că, în perioada septembrie – noiembrie 2016, au fost reînnoite billboardurile următorilor concurenți electorali: Marian Lupu (PDM) – de 3 ori, Mihai Ghimpu (PL) – de 3 ori, Igor Dodon (PPPSRM) – de 4 ori, Inna Popenco (PPMSPR) – de 3 ori, Dumitru Ciubașenco (PPPN) – de 2 ori, Iurie Leancă (PPPEM) – de 2 ori.

La data de 20 noiembrie 2016, în UTAG s-au desfășurat alegerile pentru Adunarea Populară. În 8 localități din UTAG, înainte de turul II al alegerilor președintelui RM, au fost amplasate billboarduri ale concurentului Igor Dodon/PPPSRM împreună cu candidații PPPSRM la funcția de deputat pentru Adunarea Populară. În felul acesta am asistat la un „transfer de imagine”, întrucât o parte dintre candidații nominalizați sunt lideri locali.

¹⁴ Marș automobilistic, agitație cu ajutorul difuzorului, conferințe de presă, caravane, oferire de materiale promoționale, mese festive, inaugurare de monument.

IV.4. Oferirea de cadouri electorale

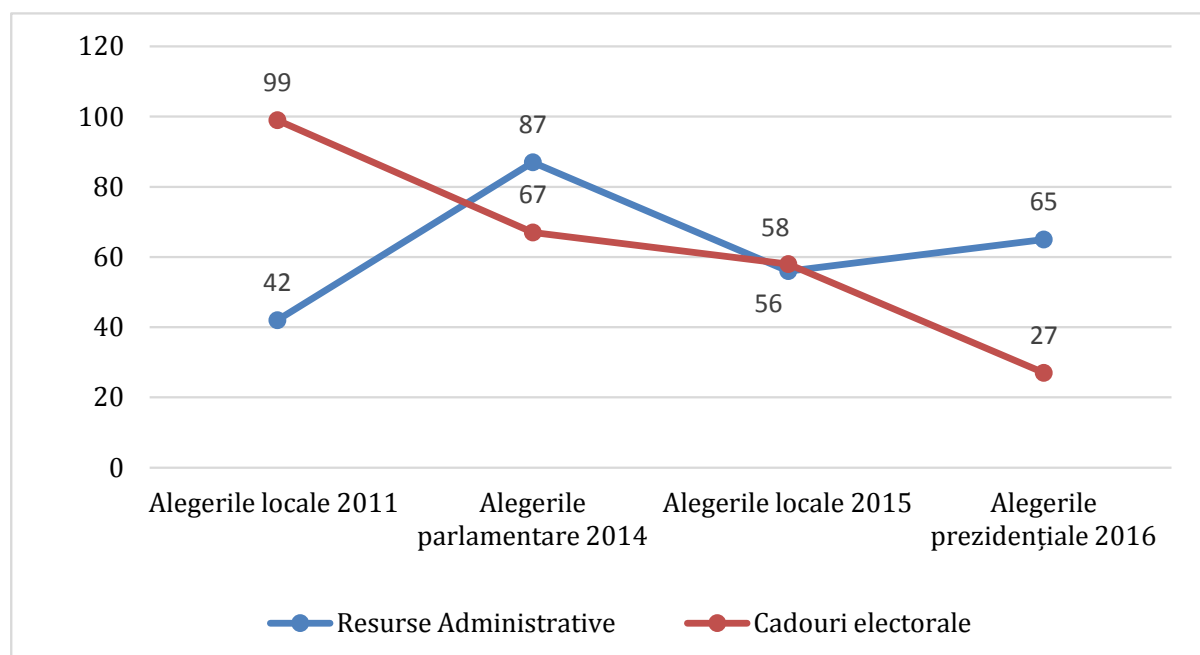
Cadouri electorale din partea concurenților electorali. Potrivit informațiilor furnizate de observatorii Promo-LEX, în perioada monitorizată, au fost înregistrate 27 de cazuri care pot fi calificate drept oferire a cadourilor electorale, comparativ cu alegerile locale din 2015, unde au fost înregistrate 58 cazuri și cu alegerile parlamentare din 2014 – 67 de cazuri de oferire a cadourilor electorale. Astfel, am constatat oferire de cadouri de către cel puțin 5 concurenți electorali, după cum urmează: reprezentanții lui Igor Dodon (PPPSRM) – 13 cazuri, Dumitru Ciubașenco (PPPN) – 6 cazuri, Marian Lupu (PDM) – 5 cazuri, Inna Popenco (PPMSPR) – 2 cazuri, Andrei Năstase (PPFDA) – 1 caz. Comparativ cu scrutinele electorale precedente, se atestă o diminuare semnificativă a cazurilor de oferire a cadourilor.

Tabelul nr. 8. Oferirea de cadouri electorale de către concurenții electorali

CE	Data	Localitatea	Tipologia cadoului electoral
PPPSRM	28.08.16	s. Cișmichioi (r. Vulcănești)	Oferirea unui ajutor financiar clubului de trânta
	28.08.16	s. Cișmichioi (r. Vulcănești)	Oferirea unui ajutor financiar bisericii din localitate
	29.08.16	s. Corjova (r. Dubăsari)	Oferirea de înghețate
	19.09.16	s. Pîrîta (r. Dubăsari)	Sponsorizarea focurilor de artificii
	20.09.16	s. Cocieri (r. Dubăsari)	Oferirea de înghețate
	20.09.16	s. Cocieri (r. Dubăsari)	Sponsorizarea focurilor de artificii
	22.09.16	s. Molovata (r. Dubăsari)	Oferirea de înghețate
	09.10.16	s. Dubăsarii Vechi (r. Criuleni)	Donarea unei icoane bisericii din localitate
	14.10.16	s. Marcăuți (r. Dubăsari)	Sponsorizarea focurilor de artificii
	14.10.16	s. Doroțcaia (r. Dubăsari)	Sponsorizarea focurilor de artificii
	16.10.16	s. Colibabovca (r. Leova)	Donarea echipamentelor sportive pentru echipa feminină de volei a gimnaziului din localitate
	05.11.16	or. Cimișlia	Oferirea unui prânz gratuit și donarea mijloacelor bănești la 80 de pensionari
	08.11.16	s. Coșnița (r. Dubăsari)	Sponsorizarea focurilor de artificii
PPPN	28.08.16	s. Antonești (r. Cantemir)	Oferirea ajutorului financiar primăriei din localitate
	21.09.16	s. Maximovca (r. Anenii Noi)	Oferirea ajutorului financiar primăriei din localitate
	08.11.16	s. Lopățica (r. Cahul)	Oferirea ajutorului financiar primăriei din localitate
	08.11.16	or. Cantemir	Oferirea ajutorului financiar primăriei din localitate
	08.11.16	s. Cania (r. Cantemir)	Oferirea ajutorului financiar primăriei din localitate
	09.11.16	s. Ferapontievca (UTAG)	Oferirea premiilor pentru loterie
PDM	14.09.16	or. Ungheni	Oferirea cadourilor beneficiarilor CRISB din or. Ungheni
	20.09.16	s. Cocieri (r. Dubăsari)	Sponsorizarea competițiilor sportive și oferirea de premii bănești
	24.09.16	s. Etulia (r. Vulcănești)	Oferirea un televizor unei familii cu mulți copii
	25.09.16	s. Grozești (r. Nisporeni)	Instalarea unui teren de joacă pentru copii
	28.09.16	c. Dumeni (r. Rîșcani)	Instalarea unei răstigniri în c. Dumeni
PPMSPR	18.10.16	or. Chișinău	Deschiderea unui magazin social în or. Chișinău
	20.10.16	or. Orhei	Deschiderea unui magazin social în or. Orhei
PPFDA	08.10.16	s. Nimoreni (r. Ialoveni)	Oferirea unei mese festive

Tipuri de bunuri oferite: sume bănești; televizoare; prosoape; înghețate; focuri de artificii; icoane; echipament sportiv; ceainice electrice, aspiratoare; cuptoare cu microunde, prânzuri gratuite etc. Tipuri de evenimente în cadrul cărora au fost oferite cadouri electorale: hramul localității (10); vizitarea cetățenilor din categorii social-vulnerabile (4); organizarea competițiilor sportive (4); întâlniri cu potențialii alegători (3); alte evenimente (6).

Graficul nr. 4. Dinamica practicii de utilizare a resurselor administrative și de oferire a cadourilor electorale (2011–2016)

Implicarea fundațiilor asociate liderilor politici. În cadrul alegerilor prezidențiale, două fundații asociate liderilor politici au activat în calitate de actori cu impact asupra imaginii electorale a doi concurenți. Este vorba despre Fundația lui Vlad Plahotniuc „Edelweiss” și Fundația „Renato Usatîi”. De principiu, Fundația este o organizație necomercială, apolitică, care nu acordă asistență politică/electorală niciunui concurent sau actor politic. În cazul dat, utilizând instrumentul transferului de imagine, prin activitățile sale, fundațiile care conțin în denumirea sa nume ale politicienilor se implică indirect în activități politice și, în special, în campania electorală.

Din informațiile făcute publice pe rețelele de socializare¹⁵, în perioada 28 august – 8 noiembrie 2016, Fundația „Renato Usatîi” a oferit în dar peste 500 000 lei pentru dezvoltarea satelor și orașelor din RM. Renato Usatîi este președintele unui partid ce a desemnat un concurent electoral. De cealaltă parte, în cadrul campaniei au fost înregistrate 9 cazuri de oferire a cadourilor de către Fundația lui Vlad Plahotniuc „Edelweiss” (terenuri de joacă și cabinete pediatrie mobile). Important de specificat că Vlad Plahotniuc a fost în perioada campaniei electorale prim vicepreședintele PDM. Activitățile de oferire a cadourilor de către fundațiile nominalizate pot fi calificate drept transfer de imagine pentru concurenții Dumitru Ciubașenco (PPPN) și Marian Lupu (PDM).

¹⁵ <https://www.facebook.com/RU1.md/?fref=ts>, 22.11.2016. Fondul „Renato Usatîi” a alocat mai mult de 500 000 de lei pentru dezvoltarea orașelor și satelor din Moldova.

IV.5. Utilizarea resurselor administrative

Pe parcursul perioadei monitorizate, observatorii Promo-LEX au constatat cel puțin 65 de cazuri confirmate care pot fi calificate drept utilizare a resurselor administrative de către concurenții electorali. Din totalul de 65 de cazuri identificate, 40 se referă la activitatea candidatului desemnat/concurentului Marian Lupu (PDM), 9 – Mihai Ghimpu (PL), 8 – Igor Dodon (PPPSRM). În cazul concurenților Iurie Leancă, Dumitru Ciubașenco, Inna Popenco și Maia Sandu – au fost observate între 1 și 3 cazuri de utilizare a resurselor administrative.

Tabelul nr. 9. Utilizarea resurselor administrative

Tipul de resurse administrative	Candidatul electoral / partidul politic	Localitățile unde au fost înregistrate cazuri de utilizare a resurselor administrative	Activitatea / modul de utilizare a resurselor administrative	Nr. de cazuri
Utilizarea spațiilor publice	Marian Lupu (PDM)	s. Sipoteni (r. Călărași), s. Goleni (r. Edineț), s. Cotul-Morii (r. Hîncești)	Colectare de semnături	3
		s. Onișcani (r. Călărași), s. Salcia (r. Taraclia)	Agitație electorală prin plasarea publicității electorale	2
	Igor Dodon (PPPSRM)	s. Doina (r. Cahul)	Agitație electorală prin plasarea publicității electorale	1
	Mihai Ghimpu (PL)	or. Chișinău	Agitație electorală prin plasarea publicității electorale	1
	Dumitru Ciubașenco (PPPN)	or. Vulcănești	Agitație electorală prin plasarea publicității electorale	1
	Inna Popenco (PPMSPR)	or. Orhei	Agitație electorală prin plasarea și aplicarea simbolurilor și cromaticii specifice candidatului	1
Utilizarea funcției publice	Marian Lupu (PDM)	s. Cotul-Morii, s. Dancu, s. Pogănești (r. Hîncești), s. Tocuz (r. Căușeni), s. Larga Nouă (r. Cahul), or. Cahul, s. Albina (r. Cimișlia), c. Trușeni (mun. Chișinău), or. Chișinău, or. Leova, s. Coștangalia (r. Cantemir)	Colectare semnături	11
		s. Beștemac (r. Leova), or. Chișinău, s. Dubăsarii Vechi (r. Criuleni), s. Meleşeni (r. Călărași), s. Javtur, s. Satul Nou (r. Cimișlia), or. Căușeni, r. Hîncești	Distribuirea publicității electorale de către bugetari	8
		or. Ștefan Vodă, s. Caplani, s. Talmaza (r. Ștefan Vodă), s. Ișnovăț (r. Criuleni), s. Bașcalia (r. Basarabeasca), or. Taraclia, s. Novosiolovca, s. Musaitu, s. Albota de Jos (r. Taraclia), s. Cinișeuți (r. Rezina), or. Cahul (2 cazuri),	Întâlnire cu bugetari	12
		s. Cocieri (r. Dubăsari)	Întâlnire cu alegătorii	1
		s. Sagaidac (r. Cimișlia)	Oferirea ajutorului de la APL	1

Tipul de resurse administrative	Candidatul electoral / partidul politic	Localitățile unde au fost înregistrate cazuri de utilizare a resurselor administrative	Activitatea / modul de utilizare a resurselor administrative	Nr. de cazuri
	Iurie Leancă (PPPEM)	s. Porumbrești (r. Cantemir), s. Gura Galbenă (r. Cimișlia)	Colectare semnături	2
		c. Trușeni (mun. Chișinău)	Întâlnire cu bugetari	1
	Dumitru Ciubașenco (PPPN)	s. Enichioi (r. Cantemir)	Colectare de semnături	1
	Mihai Ghimpu (PL)	s. Porumbrești (r. Cantemir), or. Condrița (mun. Chișinău)	Colectare semnături	2
		or. Chișinău (2 caz), or. Soroca, or. Leova, s. Dubăsarii Vechi (r. Criuleni), or. Leova	Întâlnire cu bugetari	6
	Igor Dodon (PPPSRM)	c. Cioc-Maidan (UTAG), c. Volcineț, s. Codreni (r. Ocnița)	Colectare de semnături	3
		r. Rîșcani, or. Cimișlia, s. Negrea (r. Hîncești)	Distribuirea publicității electorale de către bugetari	3
		s. Coșnița (r. Dubăsari)	Agitație electorală desfășurată de bugetari	1
	Vasile Tarlev	s. Bașcalia (r. Basarabeasca)	Colectare de semnături	1
	Maia Sandu (PPPAS)	or. Chișinău	Întâlnire cu bugetari	1
Utilizarea transportului de serviciu	Marian Lupu (PDM)	s. Ustia (r. Dubăsari)	Întâlnire cu alegătorii	1
		c. Coșnița (r. Dubăsari)	Instalarea bannerelor PDM	1

Prin generalizare, modalitățile principale de utilizare a resurselor administrative au fost: implicarea activă a reprezentanților APL de niv. I și II, în timpul orelor de muncă, în organizarea întâlnirilor cu cetățenii în cadrul campaniilor de colectare a semnăturilor și a celor de promovare politică; organizarea întâlnirilor cu angajații instituțiilor publice în timpul programului de lucru; implicarea angajaților instituțiilor publice în timpul programului de lucru în activități de agitație electorală; desfășurarea agitației în clădirea autorităților publice. Descrierea în detalii a cazurilor de utilizare a resurselor administrative în campania electorală o regăsim în Tabelul 9.

IV.6. Alte activități

Boicotarea alegerilor. La data de 3 septembrie 2016, PCRM a anunțat despre intenția boicotării alegerilor prezidențiale din 2016 și a îndemnat alegătorii să susțină această inițiativă¹⁶. În or. Comrat, s. Alexeevca (r. Edineț), or. Chișinău și or. Glodeni, voluntarii PCRM au distribuit ziare, pliante ale PCRM care îndemnau alegătorii să boicoteze alegerile prezidențiale din 2016. La data de 13 octombrie 2016, în fața Guvernului RM, PCRM a desfășurat un protest cu solicitarea demisiei Guvernului RM. Deși PCRM a boicotat alegerile, partidul a delegat reprezentanți în CECE-urile constituite și într-un caz – un reprezentant cu drept de vot consultativ la CECE Criuleni.

16 http://www.pcrm.md/main/index_md.php?action=news&id=10323

Astfel, am constatat intenția formațiunii PCRM de participare la desfășurarea procedurilor electorale, prin mecanismele legale posibile, în condițiile neimplicării partidului în activități de desemnare și înregistrare a concurenților electorali. Aceste două intenții nu se exclud reciproc. Simultan, am constatat lipsa unor prevederi legale care ar reglementa expres comportamentul partidelor politice care promovează ideea de boicotare a alegerilor de către cetățeni în perioada electorală.

O altă formațiune politică ce a chemat la boicotarea alegerilor prezidențiale a fost PPMSPR, din momentul în care concurentul Inna Popenco a fost exclusă din cursa electorală. Din data de 24 octombrie 2016, pe una din rețelele de socializare au fost postate mesaje de boicotare a alegerilor¹⁷.

Utilizarea imaginii bisericii de către concurenți în campania electorală. În repetate rânduri, mai multe fețe bisericești și-au exprimat preferințele sale politice și chiar au îndemnat oamenii să voteze anumiți candidați. Astfel, ÎPS Mitropolitul Vladimir, Episcopul de Bălți și Fălești Marchel și alți membri ai bisericii, au susținut deschis candidatura lui Igor Dodon la funcția de Președinte al RM și, în același timp, au adus acuzații grave și denigratoare la adresa candidatei Maia Sandu. Mai mult, pe lângă declarațiile verbale, candidatul Igor Dodon a ținut să apară în public alături de primele fețe bisericești ale RM chiar în incinta lăcașurilor sfinte.

Ținem să menționăm că, art. 15 alin. (2) din Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, prevede că, cultele religioase și părțile lor componente se vor abține de la exprimarea sau manifestarea publică a preferințelor lor politice sau favorizarea vreunui partid politic ori a vreunei organizații social-politice.

Activitatea neregulamentară a concurenților electorali. MOA Promo-LEX a înregistrat un șir de activități ale concurenților electorali care au fost desfășurate cu încălcarea legislației, precum: campanii denigratoare (29 cazuri), acte de vandalism (10 cazuri), intimidarea concurenților (10 cazuri), utilizarea simbolurilor naționale și internaționale (5 cazuri), implicarea minorilor în campania electorală (1 caz).

¹⁷ <https://www.facebook.com/inna.popenco/?fref=ts>

V. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

V.1. Aspecte financiare cu conotație electorală din perioada de colectare a semnăturilor

Întru reglementarea desfășurării campaniei electorale pentru alegerile Președintelui RM, la data de 15 iulie 2016, Codul electoral a fost amendat cu noi prevederi legislative. În esență, modificarea a constatat în faptul că, prevederile referitoare la condițiile, modul, restricțiile și responsabilitatea finanțării campaniilor electorale ale concurenților electorali urmau să fie aplicate corespunzător și grupurilor de inițiativă (GI). Totodată, la data de 18 august 2016, CEC a aprobat Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă pentru colectarea semnăturilor în susținerea unui candidat la funcție electivă sau în vederea inițierii referendumului.

V.1.1. Activități de organizare a funcționării grupurilor de inițiativă (GI)

a. Stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Destinat grupului de inițiativă” pentru susținerea candidaților desemnați

La data de 26 august 2016, cu respectarea prevederilor legale¹⁸, dar și a termenilor din programul calendaristic, CEC a stabilit plafonul mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Destinat grupului de inițiativă”, în mărime de 576 250 lei. Plafonul a fost stabilit prin înmulțirea unui coeficient în mărime de 23,05 lei la numărul maxim de semnături necesare pentru a fi colectate de către un GI (25000). Acest coeficient de 23,05 lei a fost calculat în baza legislației actualizate și constituie 0,5% din salariul mediu pe economie pentru anul premurgător anului alegerilor, care a constituit 4 610,90 lei.

Urmare a monitorizării finanțării GI și a perioadei de colectare a semnăturilor, pornind de la feedback-ul negativ al subiecților vizați, MOA Promo-LEX a constatat că, plafonul stabilit a fost insuficient, fapt care a periclitat transparența veniturilor și a cheltuielilor efectuate pentru activitățile de colectare a semnăturilor.

b. Deschiderea conturilor cu mențiunea „Destinat grupurilor de inițiativă” și prezentarea trezoreriilor

Potrivit CEC, până la data de 29 septembrie 2016, 22 din 24 de GI înregistrate și-au desemnat trezorerii. Deși au înregistrat trezorerii, 2 GI (în susținerea lui Mihai Ghimpu (PL) și în susținerea CI Ion Dron) au informat CEC despre faptul că nu vor suporta cheltuieli și astfel nu vor deschide conturi „Destinat grupului de inițiativă”. Din cele 24 de GI înregistrate, 2 GI (CI Mihai Corj și CI Geta Savițchi) nu și-au desemnat trezorerii și au informat CEC că activitatea lor se va desfășura pe bază de voluntariat, astfel încât nu vor implica cheltuieli financiare¹⁹. Pentru perioada de colectare a semnăturilor (2–29 septembrie 2016), din cele 24 GI înregistrate, 11 GI (PDM, PPPDA, PPPPEM, MSPRR,

18 Art. 38, alin. (10) din Codul electoral și pct. 6 din Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă, aprobat prin hotărârea CEC nr. 114 din 18 august 2016, stabilește plafonul general al mijloacelor ce pot fi virate în contul „Destinat grupului de inițiativă”, luând ca bază de calcul un coeficient înmulțit la numărul maxim de semnături necesare a fi colectate de către GI întru susținerea unui candidat la o funcție electivă.

19 Art. 38, alin. (10) din Codul electoral și pct. 6 din Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă, aprobat prin hotărârea CEC nr. 114 din 18 august 2016, stabilește plafonul general al mijloacelor ce pot fi virate în contul

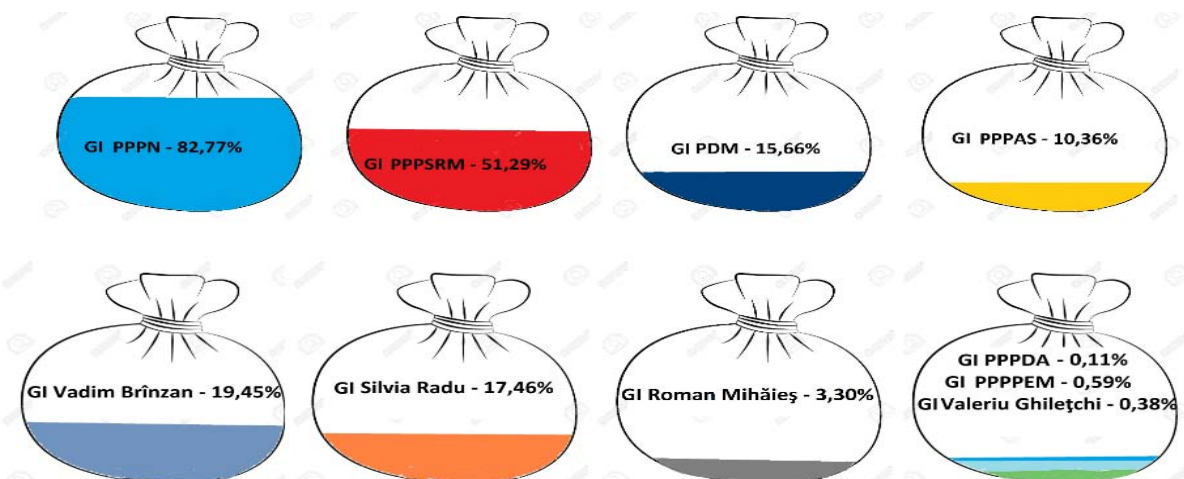
PPPN, PPPAS, PPPSRM, CI Silvia Radu, CI Vadim Brînzan, CI Valeriu Ghilețchi, CI Roman Mihăieș) au depus rapoarte financiare²⁰, iar alte 7 GI (Mihai Ghimpu, CI Vasile Tarlev, CI Maia Laguta, CI Vitalia Pavlicenco, CI Ana Guțu, CI Geta Savițcaia, CI Ion Dron) au prezentat demersuri de neefectuare a cheltuielilor. Publicarea rapoartelor și a demersurilor pe pagina web a Comisiei Electorale Centrale a avut loc cu respectarea termenilor prevăzuți de legislație.

V.1.2. Raportarea financiară totalizatoare a grupurilor de inițiativă

a. Veniturile și cheltuielile grupurilor de inițiativă reflectate în rapoartele financiare

Conform rapoartelor totalizatoare, volumul veniturilor declarate de către 10 GI, pentru perioada 2 septembrie – 29 septembrie 2016, este de 1 160 427 lei, iar cuantumul cheltuielilor – de 1 159 991 lei, soldul final total fiind de 881 lei. 1 GI (MSPRR) a reflectat 0 venituri și cheltuieli pentru perioada de colectare a semnăturilor. Niciun grup de inițiativă nu a depășit plafonul maxim stabilit de Comisia Electorală Centrală, de 576 520 lei pentru perioada colectării semnăturilor. (A se vedea Graficul nr. 5).

Graficul nr. 5. Ponderea veniturilor GI din plafonul maxim stabilit²¹

Sursele de finanțare ale GI au fost donații ale persoanelor juridice – 46,58%, donații ale persoanelor fizice pentru 6 GI – 41,49%, donații materiale – 4,66%.

Ponderea majoră a cheltuielilor declarate a fost pentru publicitate – 46,47%, pentru utilizarea transportului – 28,16%, pentru materiale promoționale – 16,94%, costuri suplimentare de întreținere – 2,48%, cheltuieli din donații materiale – 4,14% și alte cheltuieli – 1,41%. Astfel, potrivit rapoartelor financiare, 5 GI au reflectat cheltuieli pentru publicitate în valoare de 539 030 lei, 6 GI au reflectat

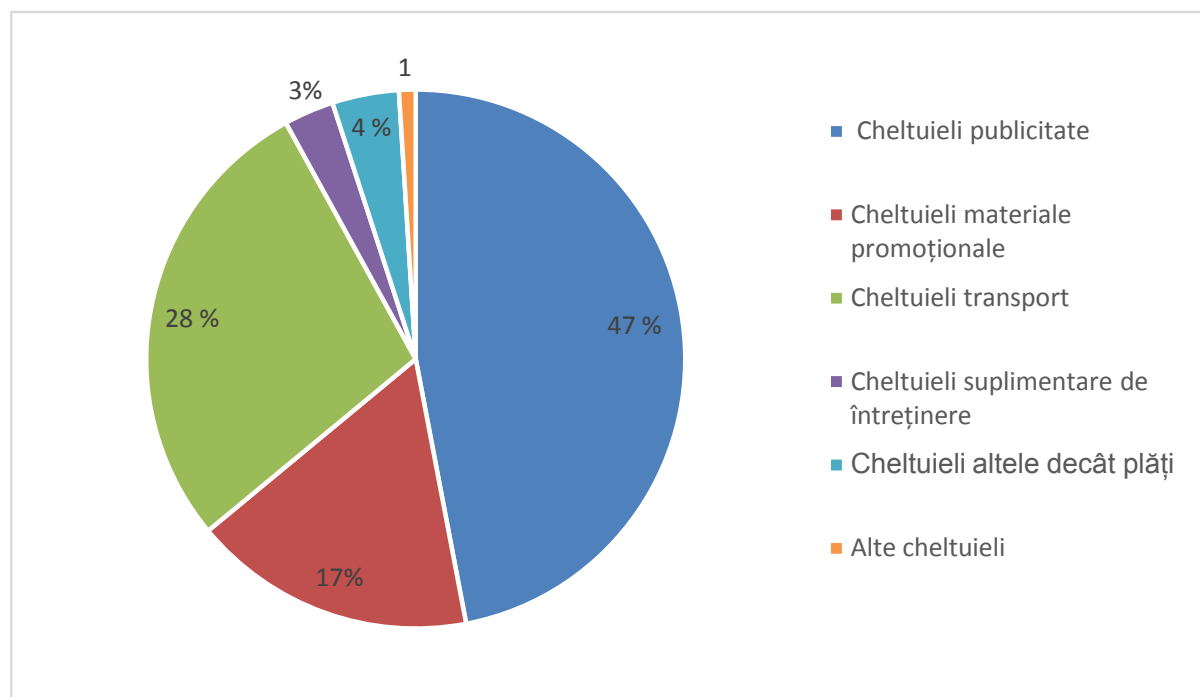
„Destinat grupului de inițiativă”, luând ca bază de calcul un coeficient înmulțit la numărul maxim de semnături necesare a fi colectate de către GI întru susținerea unui candidat la o funcție electivă.

20 Potrivit art. 38 alin. (10) din Codul electoral și pct. 5 lit. a) din Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă, grupul de inițiativă, în termen de 7 zile de la data înregistrării la CEC, trebuie să deschidă la bancă un cont cu mențiunea „Destinat grupului de inițiativă” și trebuie să informeze în scris Comisia despre aceasta prin comunicarea datelor bancare respective. În caz de nedeschidere a unui astfel de cont, grupul de inițiativă are obligația de a informa despre acest fapt autoritatea electorală și de a desfășura doar activități ce nu implică cheltuieli financiare.

21 Conform art. 38, alin. (8) din Codul electoral, în perioada electorală, GI are obligația de a prezenta în termen de cel mult 3 zile de la data prezentării listelor de subscripție către CEC, raportul privind fluxul mijloacelor bănești, pentru întreaga perioadă de activitate a GI.

cheltuieli pentru transport în valoare de 326 700 lei, 5 GI au reflectat cheltuieli pentru materiale promoționale în valoare de 196 551 lei, doar 2 GI (PPPN și CI Roman Mihăeș) au reflectat astfel de cheltuieli în valoare de 28 805 lei. 10 GI au reflectat astfel de cheltuieli în valoare de 16 354,07 lei. (A se vedea Graficul nr. 6).

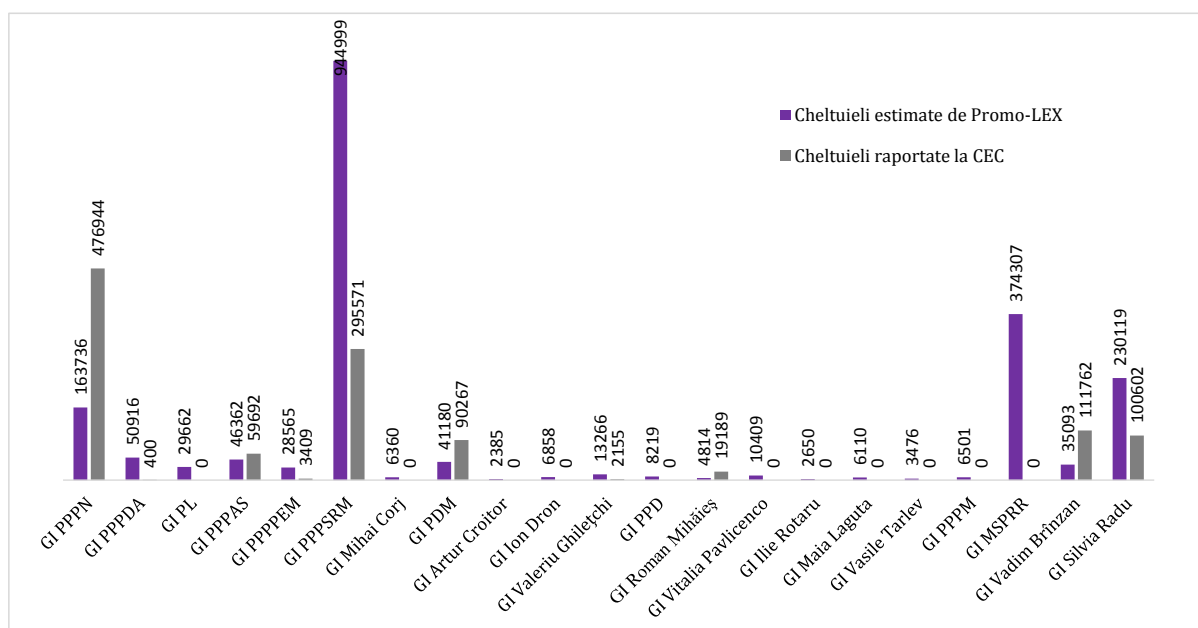
Graficul nr. 6. Ponderea cheltuielilor raportate de GI, pe subcategorii.

MOA Promo-LEX a constatat 1 caz în care 1 GI (în susținerea candidatului Maia Sandu), deși a depus listele de subscripție la 22 septembrie 2016, a înregistrat operațiuni bancare legate de contul „Destinat grupului de inițiativă” și după această dată. Astfel, cu încălcarea pct. 14 din Regulamentul privind finanțarea GI, în data de 23 septembrie 2016, din contul menționat supra au fost efectuate 8 decontări prin virament în valoare totală de 43 786,80 lei. Mai mult, la 23 și, respectiv, 24 septembrie 2016 au fost înregistrate și depuneri de mijloace financiare. Or, scopul acestora nu poate fi altul decât finanțarea activităților aferente colectării de semnături, care erau deja încheiate.

b. Veniturile și cheltuielile grupurilor de inițiativă constatate de observatorii Promo-LEX și nereflectate în rapoartele financiare

MOA Promo-LEX a constatat cu îngrijorare că, cel puțin 2 GI (MSPRR și PL) au prezentat raportul „la zero” în condițiile în care au desfășurat activități de promovare în scop de colectare a semnăturilor atât pe platforme online, cât și pe panouri stradale. Alte 4 GI (PPPPDA, PPPPEM, CI Silvia Radu, Vadim Brînzan) au indicat sporadic careva cheltuieli, iar la unele tipuri evidente de cheltuieli, precum cheltuieli de transport, cheltuieli pentru materiale promoționale, recompense voluntari, au indicat „0” lei. Conform rapoartelor financiare, doar 3 GI (PPPPSRM, CI Vadim Brînzan, CI Roman Mihăeș) au indicat donații materiale și le-au estimat la valoarea de piață, acestea regăsindu-se în documentele financiare depuse la CEC. Astfel, conform estimărilor MOA Promo-LEX, 16 GI nu a fost raportat cheltuieli într-un cuantum de cel puțin 1 322 668 lei.

Graficul nr. 7. Cheltuieli totale estimate de Promo-LEX vs raportate la CEC, lei

Potrivit Regulamentului de finanțare a grupurilor de inițiativă, GI au obligația de a prezenta odată cu rapoartele financiare atât lista donațiilor financiare, cât și a donațiilor în mărfuri, obiecte, lucrări sau servicii pe perioada electorală (cu indicarea denumirii și specificarea mărfurilor, obiectelor, lucrărilor sau serviciilor, inclusiv perioada, valoarea de piață a bunului donat, nr. și data contractului de comodat/donatorul). (A se vedea estimările cheltuielilor neraportate pe categorii ale GI în Anexa 3, Figurile 1–7).

MOA Promo-LEX constată că, prevederile legale ce țin de Codul contravențional în privința raportării financiare pe parcursul campaniei electorale nu vizează și grupurile de inițiativă, astfel încât nu sunt prevăzute sancțiuni pentru raportarea neconformă a Grupurilor de inițiativă, fapt din care rezultă și raportarea lacunară de către subiecții vizați. MOA Promo-LEX recomandă modificarea art. 48 și 48¹ ale Codului contravențional „Încălcarea legislației privind gestionarea mijloacelor financiare ale partidelor politice și ale fondurilor electorale” prin aplicarea acestora și pentru grupurile de inițiativă.

c. Cheltuielile partidelor politice pentru activități cu tentă electorală constatate de observatorii Promo-LEX în perioada de colectare a semnăturilor

MOA Promo-LEX a estimat un quantum de cheltuieli de cel puțin 2 239 310 lei, efectuate de 5 partide politice (PL, PDM, PPPPEM, PPPDA și PPPSRM) pentru activități cu tentă electorală, constatate de observatorii Promo-LEX. MOA Promo-LEX accentuează faptul că, activitățile sunt calificate ca și unele de ordin politic, dar utilizate în perioada premergătoare campaniei electorale, fapt ce poate produce ambiguități în calificarea acțiunilor respective ca fiind electorale sau politice și, ulterior, în evaluarea cheltuielilor unor astfel de acțiuni. Totodată, MOA Promo-LEX atenționează partidele politice vizate despre obligativitatea raportării cheltuielilor constatate de observatorii Promo-LEX în rapoartele lor financiare semestriale și anuale.

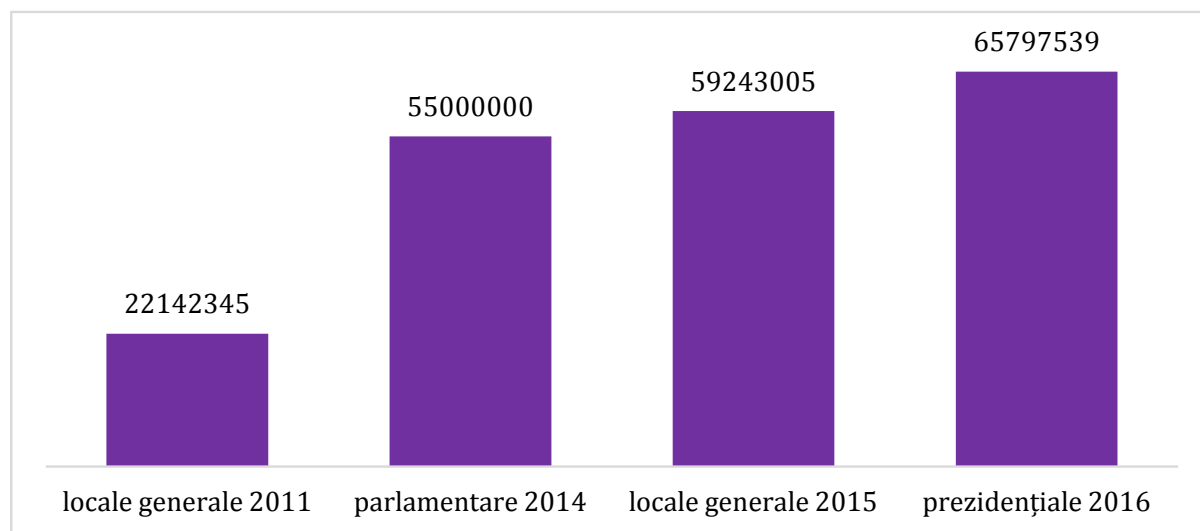
V.2. Aspecte financiare din perioada campaniei electorale

V.2.1. Aspecte legale privind finanțarea concurenților electorali

a. Plafonul general al mijloacelor financiare ce pot fi virate pe contul „Fond electoral” al concurentului electoral

La data de 14 septembrie 2016, Comisia Electorală Centrală a stabilit plafonul mijloacelor ce pot fi virate în contul „Fond electoral” al concurentului electoral, la unul maxim de 65 797 538,85 lei²². MOA Promo-LEX a constatat suficiența plafonului dat și prezintă mai jos evoluția plafoanelor în cadrul ultimelor scrutine.

Graficul nr. 8. Evoluția plafoanelor în cadrul alegerilor

b. Susținerea materială a campaniilor electorale de către stat

La 14 septembrie 2016, CEC a stabilit quantumul creditului fără dobândă acordat concurenților electorali²³, în mărime de 30 000 lei.

22 Art. 38, alin. (2) lit. d) din Codul electoral stipulează că plafonul general al mijloacelor ce pot fi virate în contul „Fond electoral” se stabilește de către CEC, luând ca bază de calcul un coeficient înmulțit cu numărul de alegători din circumscripția electorală în care au loc alegerile.

23 Conform art. 37, alin. 1 al Codului Electoral, în campanie electorală statul acordă concurenților electorali credite fără dobândă.

MOA Promo-LEX constată neprezentarea și lipsa argumentării de către CEC a formulei potrivit căreia a fost stabilit cuantumul creditului fără dobândă acordat de CEC. Totodată, subliniem faptul că, niciun concurent electoral nu a beneficiat de credite pe parcursul campaniei electorale.

c. Deschiderea (turul I) și redeschiderea (turul II) conturilor cu mențiunea „Fond electoral” și prezentarea trezoreriilor.

MOA Promo-LEX constată că, până la data de 30 septembrie 2016, 6 concurenți electorali înregistrați în cursa electorală (Marian Lupu, Andrei Năstase, Inna Popenco, Dumitru Ciubașenco, Iurie Leancă, Igor Dodon) au deschis conturi „Fond electoral”²⁴ și au desemnat persoanele responsabile de finanțele acestora (trezorerii). Alți 4 CE (Mihai Ghimpu, Maia Sandu, Valeriu Ghilețchi, Silvia Radu) au deschis conturi Fond electoral în intervalul 3–7 octombrie 2016.

MOA Promo-LEX a constatat că, la 3 noiembrie 2016, 2 CE (Igor Dodon și Maia Sandu) care au intrat în turul II de scrutin și-au deblocat conturile Fond electoral și au început efectuarea cheltuielilor pentru campania electorală pentru turul II²⁵.

V.2.2. Raportarea financiară totalizatoare a concurenților electorali

MOA Promo-LEX a constatat raportarea în termen din partea a 11 CE atât pentru turul I, cât și pentru turul II de scrutin. Astfel, la data de 28 octombrie 2016, în corespundere cu art. 38² din Codul electoral și Programul calendaristic aprobat de CEC²⁶, din 12 CE înscriși inițial în cursa electorală, 11 CE (Marian Lupu (PDM), Mihai Ghimpu (PL), Iurie Leancă (PPPEM), Andrei Năstase (PPDA), Inna Popenco (MSPRR), Dumitru Ciubașenco (PPPN), Maia Sandu (PPPAS), Igor Dodon (PPPSRM), Silvia Radu (CI), Valeriu Ghilețchi (CI), Ana Guțu (CI)) au depus rapoarte privind fluxul mijloacelor bănești și cheltuielile efectuate în perioada 30 septembrie – 28 octombrie 2016; 1 CE (Maia Laguta (CI)) a depus la CEC un demers de neefectuare a cheltuielilor. La 11 noiembrie 2016, 2 CE (Igor Dodon, Maia Sandu) au depus rapoarte finale, inclusiv pentru perioada turului II, 3–11 noiembrie.

24 Conform art. 38, alin. (2) lit. a), din Codul electoral, concurentul electoral trebuie să deschidă la bancă un cont cu mențiunea „Fond electoral”, în care să transfere mijloace financiare proprii, precum și alte mijloace bănești primite în condițiile legii de la persoane fizice – cetățeni ai Republicii Moldova ori de la persoane juridice din țară și are obligația să anunțe CEC despre persoana responsabilă de finanțele sale (trezorerul). Candidații în alegeri nu pot fi desemnați trezoreri. Potrivit aceluiași articol, alin. (4), toate cheltuielile pentru campania electorală se efectuează din mijloacele de pe contul cu mențiunea „Fond electoral”. În continuare, alin. (7) al articolului respectiv stipulează despre obligația băncii în care sunt deschise conturi cu mențiunea „Fond electoral” de a informa CEC despre mijloacele bănești virate în contul concurenților electorali zilnic ori la cererea Comisiei.

25 Potrivit art. 38, alin. (2) lit. a) din Codul electoral, concurentul electoral deschide la bancă un cont cu mențiunea „Fond electoral” [...]. Potrivit pct. 12 din Regulamentul privind finanțarea campaniilor electorale, ultimele achitări din contul cu mențiunea „Fond electoral” se fac cel târziu cu două zile înainte de ziua alegerilor, în acest fel interzicându-se virări de pe contul respectiv după prezentarea raportului financiar final. În cazul desfășurării turului II de scrutin sau a votării repetate, din momentul adoptării hotărârii organului electoral, la cererea CE, contul „Fond electoral” poate fi deblocat. În caz de nedeschidere a unui cont la bancă cu mențiunea „Fond electoral”, CE are obligația de a informa CEC privind desfășurarea doar a activității de campanie sau promovare electorală care nu implică cheltuieli financiare.

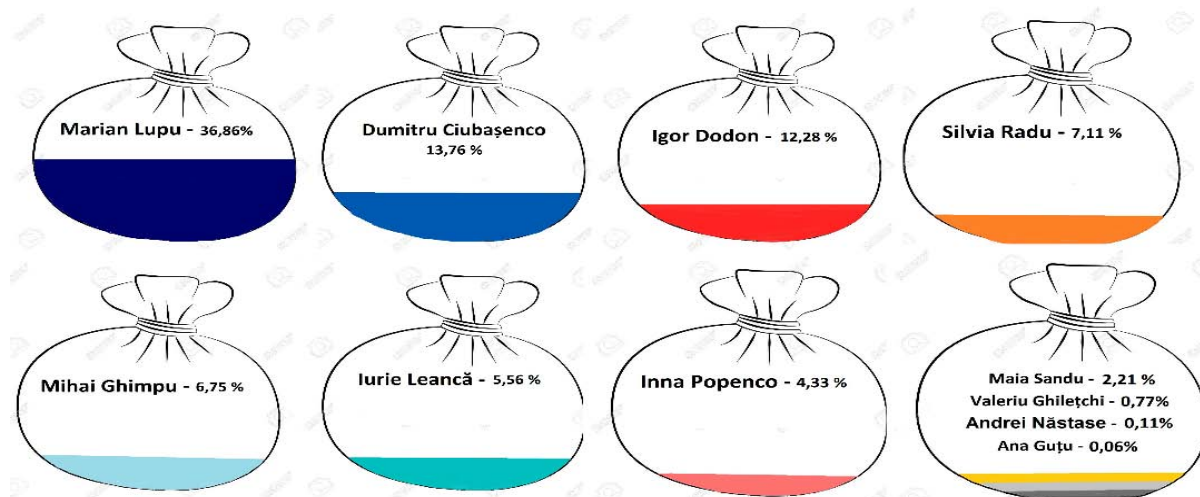
26 Potrivit art. 382, alin. (6) din Codul electoral rapoartele privind finanțarea campaniilor electorale pentru întreaga perioadă electorală se vor prezenta la CEC de către concurenții electorali înregistrați cel târziu cu 2 zile înainte de ziua alegerilor. Rapoartele se publică pe pagina oficială a CEC în termen de 48 de ore de la recepționare, respectând legislația cu privire la protecția datelor cu caracter personal.

a. Veniturile și cheltuielile concurenților electorali reflectate în rapoartele privind finanțarea campaniei electorale

Conform rapoartelor totalizatoare pentru turul I și II depuse la CEC, volumul veniturilor declarate de către 11 CE, pentru perioada 30 septembrie – 11 noiembrie 2016, este de 59 426 475 lei, iar cuantumul cheltuielilor – de 59 186 748 lei.

Astfel, Marian Lupu a acumulat 24 250 150 lei, Dumitru Ciubașenco – 9 053 614 lei, Igor Dodon – 8 427 772 lei, Ana Guțu – 40 450 lei, Mihai Ghimpu – 4 438 430 lei, Valeriu Ghilețchi – 503 870 lei, Silvia Radu – 4 678 990 lei, Inna Popenco – 2 851 785 lei, Maia Sandu – 1 453 414 lei, Iurie Leancă – 3 658 000 lei, Andrei Năstase – 70 000 lei. Cuantumul total al veniturilor declarate constituie 90,32% din plafonul stabilit de CEC pentru un singur concurent electoral. Niciun CE nu a depășit plafonul maxim stabilit de Comisia Electorală Centrală – de 65 797 539 lei.

Graficul nr. 9. Ponderea veniturilor din plafonul de 65 797 539 lei stabilit de CEC

Sursele de finanțare ale CE au fost constituite din:

- donațiile financiare a 2895 persoane fizice (pentru 9 CE) în valoare totală de 52 408 936 lei;
- donațiile financiare a 10 persoane juridice în valoare de 7 008 200 lei pentru 5 CE (Iurie Leancă/PP-PPPM, Dumitru Ciubașenco/PPPN, Maia Sandu/PPPAS, Inna Popenco/MSPRR, Valeriu Ghileșchi/CI);
- donațiile materiale în valoare totală de 837 765 lei pentru 4 CE (Maia Sandu/PPPAS, Igor Dodon/PPPSRM, Inna Popenco/MSPRR, Dumitru Ciubașenco/PPPN).

Conform rapoartelor financiare prezentate și făcute publice de CEC, MOA Promo-LEX a constatat că, 2 concurenți electorali (Dumitru Ciubașenco și Maia Sandu) au înregistrat donații din partea partidului, fără a fi indicați însă și donatorii primari, care au făcut viramente pe contul partidului. MOA Promo-LEX reiterează și în această campanie electorală că, practica dată este o modalitate subtilă de a masca donatorii și de a evita transparența și controlul public cetățenesc sau de către organele de resort a acestor mijloace financiare.

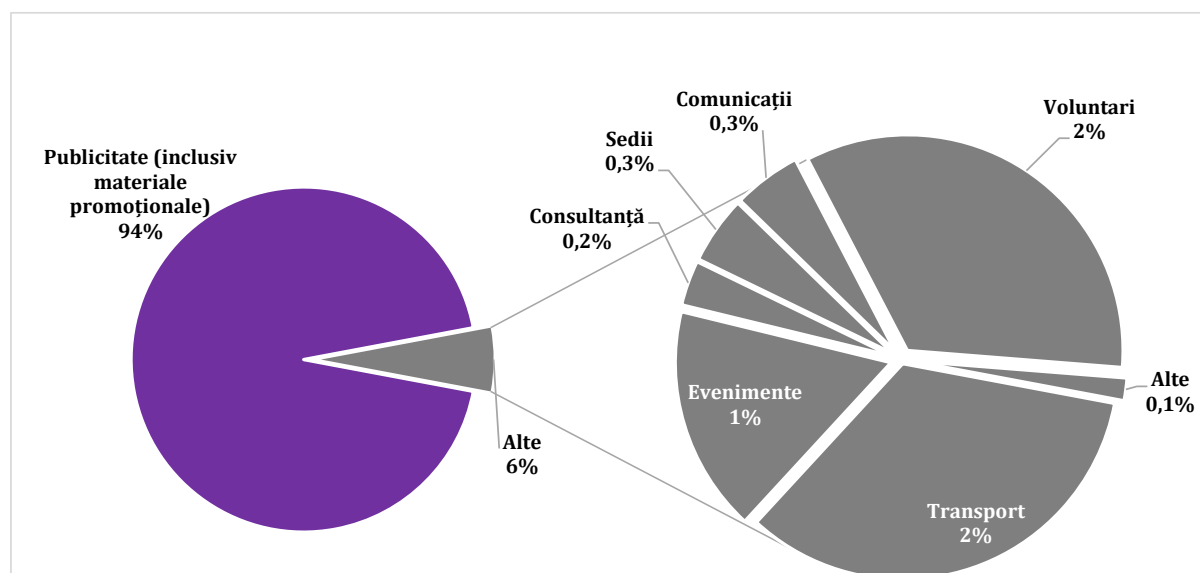
Astfel, se impune stabilirea mai clară a modalității de vărsare a mijloacelor financiare din fondul partidului (persoană juridică) în fondul electoral și explicarea modalității de reflectare a acestor tranzacții în rapoartele financiare.

Totodată, MOA Promo-LEX, a stabilit 4 categorii de donații:

- „foarte mari” – peste 1 mln lei: (Silvia Radu/CI – 1 donator; Dumitru Ciubașenco/PPPN – 1 donator; Inna Popenco/MSPRR – 1 donator);
- „mari” – de la 75 mii până la 1 mln lei: (Dumitru Ciubașenco/PPPN – 4 donator; Mihai Ghimpu/PL – 16 donatori; Silvia Radu/CI – 13 donatori; Iurie Leancă/PPPPEM – 4 donatori, Inna Popenco – 2 donatori);
- „medii” – de la 60 mii lei până la 75 mii lei: (Marian Lupu/PDM – 41 donatori; Igor Dodon/PPPSRM – 8 donatori; Iurie Leancă/PPPPEM – 4 donatori; Mihai Ghimpu – 2 donatori; Valeriu Ghilețchi/CI – 2 donatori; Dumitru Ciubașenco – 1 donator);
- „alte donații” – până la 60 mii lei: (Marian Lupu/PDM – 1670 donatori; Dumitru Ciubașenco/PPPN – 593 donatori; Iurie Leancă/PPPPEM – 91 donatori; Igor Dodon/PPPSRM – 298 donatori; Mihai Ghimpu/PL – 3 donatori).

MOA Promo-LEX a constatat că, sub incidența pct. 20 din Regulamentul privind finanțarea campaniei electorale, în speță, necesitatea verificării de către Inspectoratul Fiscal Principal de Stat (IFPS) a provenienței contribuțiilor financiare virate concurenților electorali, cad subiecții electorali care figurează la categoria donații „mari” și „foarte mari”. Simultan, MOA Promo-LEX a stabilit că, 6 CE au primit „donații medii” proxime limitei de 75 000 lei, astfel donatorii acestora (58 donatori) evitând obligația de a fi verificați de IFPS. În conformitate cu sesizarea CEC, MOA Promo-LEX recomandă IFPS să verifice originea donațiilor „mari” și „foarte mari”, iar autoritățile electorale – sesizarea Curții de Conturi într-o efectuare a unui control al surselor de venit ale concurenților electorali vizați în aceste categorii de donații.

Graficul nr. 10. Ponderea cheltuielilor declarate de către CE

Potrivit rapoartelor financiare totalizatoare, ponderea majoră a cheltuielilor declarate este pentru publicitate – 89%, pentru materiale promoționale – 5%, pentru utilizarea transportului au fost raportate 2%, cheltuieli pentru întruniri și evenimente – 2%, cheltuieli pentru delegarea sau detașarea persoanelor (voluntari/observatori) – 1%; costuri suplimentare de întreținere – 0,3%, comunicații – 0,3% și alte cheltuieli – 0,4%.

V.2.3. Cheltuielile concurenților electorali constatate de observatorii Promo-LEX și nereflectate în rapoartele financiare²⁷

a) Cheltuieli pentru locațiunea sediilor

Potrivit observatorilor Promo-LEX, 9 CE au utilizat cel puțin 168 de sedii în 35 de centre raionale, municipiile Chișinău, Bălți și UTAG: Iurie Leancă – 10 sedii, Andrei Năstase – 6, Ana Guțu – 1, Maia Sandu – 1, Mihai Ghimpu – 27, Marian Lupu – 40, Inna Popenco – 6, Igor Dodon – 42, Dumitru Ciubașenco – 34, Silvia Radu – 1. Doar 3 CE (Dumitru Ciubașenco, Marian Lupu, Andrei Năstase) au indicat astfel de cheltuieli în rapoartele depuse la CEC. Pentru cele 168 de sedii ale celor 10 CE, constatate de observatorii Promo-LEX, a fost estimat cuantumul minim al cheltuielilor de locațiune neraportate în valoare de 573 895 lei.

b) Cheltuieli pentru serviciile aferente încăperilor

Potrivit observatorilor Promo-LEX, 10 CE au utilizat cel puțin 168 de sedii. Niciun CE nu a raportat astfel de cheltuieli în rapoartele lor. Suma totală neraportată pentru cheltuieli la capitolul servicii de întreținere a sediilor este de cel puțin 38 496 lei.

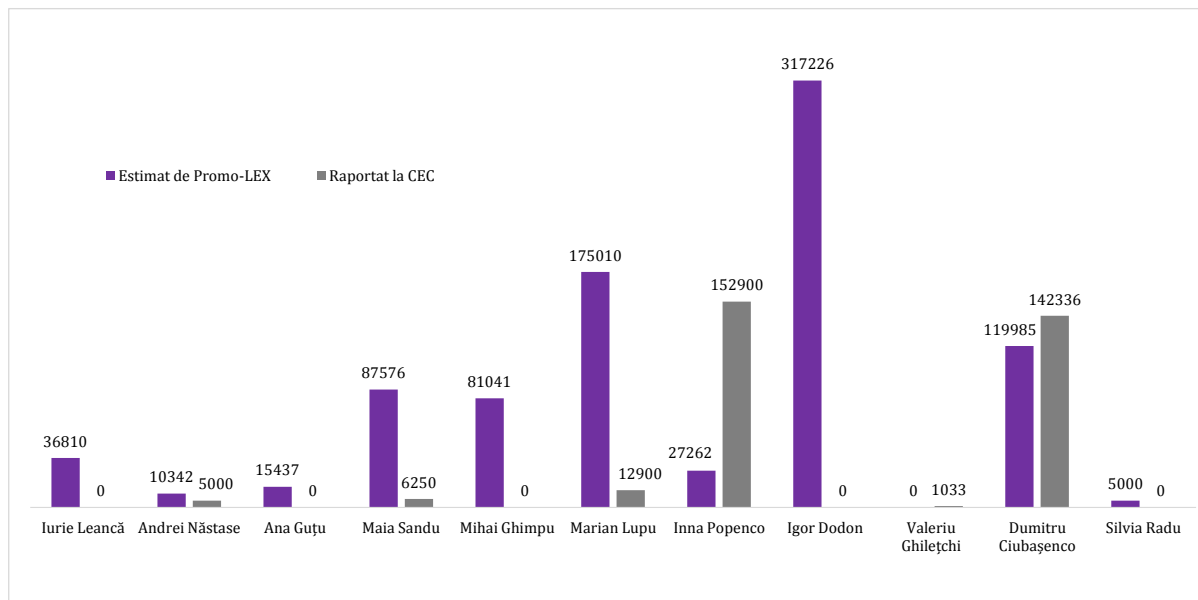
c) Cheltuieli pentru serviciile de telefonie fixă și mobilă, internet

Potrivit observatorilor Promo-LEX, în campania electorală 10 CE au utilizat servicii de comunicații. Doar 3 CE (Inna Popenco, Maia Sandu, Valeriu Ghilețchi) au declarat cheltuieli pentru o astfel de categorie. Serviciile de comunicații constau din servicii de telefonie mobilă, telefonie fixă și internet. Pentru calcularea cheltuielilor pentru servicii de telefonie mobilă a fost luată drept bază

²⁷ Metodologia este prezentată în partea introductivă a Raportului.

de calcul nr. de persoane implicate în campanie din partea fiecărui CE înmulțit la tarifele minime lunare pentru telefonie mobilă – 51 lei și la perioada de activitate: turul I – 1,0 luni, turul II – 1,5 luni.

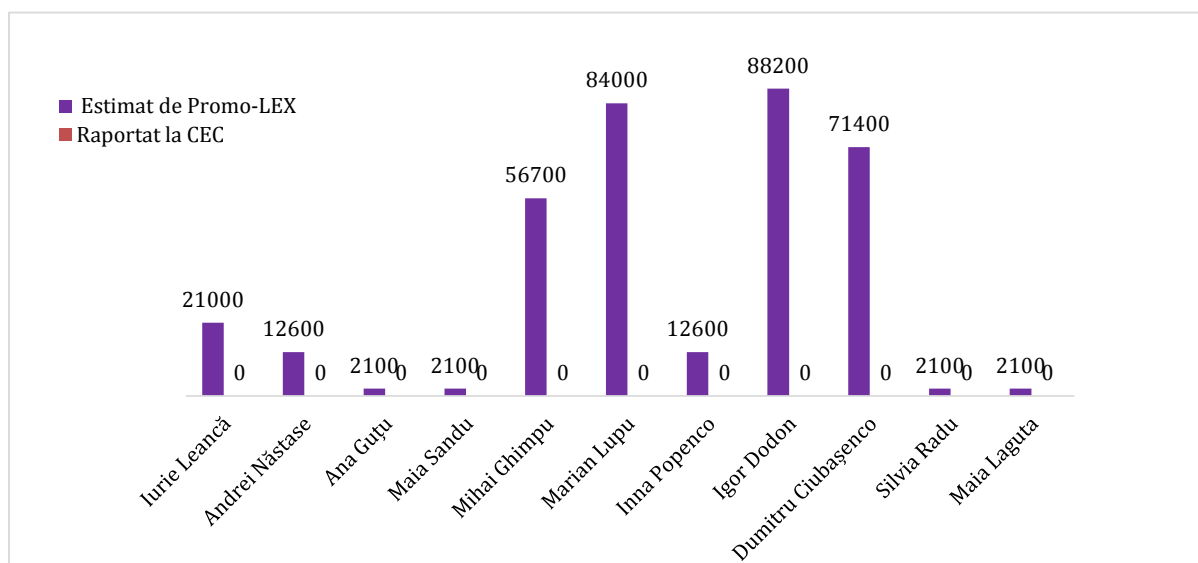
Graficul nr. 11. Costuri suplimentare de întreținere și telefonie ale CE

d) Cheltuieli pentru retribuirea muncii

Conform constatărilor observatorilor Promo-LEX, 11 CE au implicat în campania electorală cel puțin 169 de angajați din reprezentanțele centrale și teritoriale ale partidelor: Iurie Leancă – 10, Andrei Năstase – 6, Maia Sandu – 1, Ana Guțu – 1, Mihai Ghimpu – 27, Marian Lupu – 40, Inna Popenco – 6, Igor Dodon – 42, Partidul Nostru – 34, Silvia Radu – 1, Maia Laguta – 1. Pentru retribuirea muncii a cel puțin 169 de persoane angajate de către 11 CE au fost estimate cheltuieli minime totale de cel puțin 397 950 lei. Niciun concurent electoral nu a raportat astfel de cheltuieli în campania electorală.

Graficul nr. 12. Cheltuieli pentru retribuirea muncii ale CE

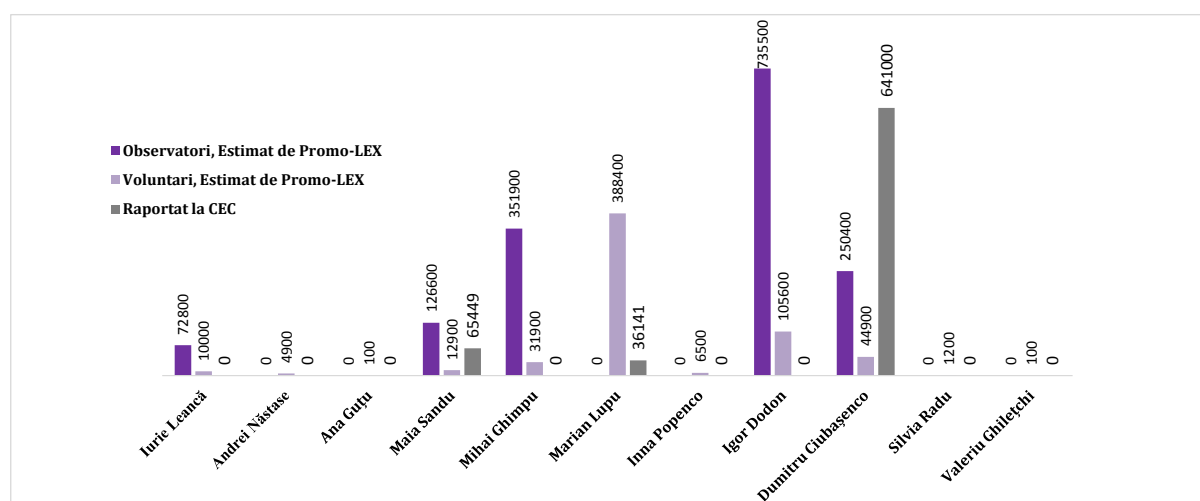

e) Cheltuieli pentru recompensele voluntarilor/agitatorilor și observatorilor în ziua alegerilor

Potrivit observatorilor Promo-LEX, în primele 4 săptămâni de campanie electorală, 10 CE au implicat voluntari, simultan 5 CE au avut observatori în ziua alegerilor (turul I). Doar 3 concurenți electorali (Dumitru Ciubașenco, Maia Sandu, Marian Lupu) au declarat astfel de cheltuieli, însă doar Dumitru Ciubașenco a raportat cheltuieli reale în sumă de 641 000 lei.

Astfel, Iurie Leancă a implicat cel puțin 100 de voluntari pe parcursul campaniei și 364 de observatori în ziua alegerilor; Andrei Năstase – 49 voluntari; Maia Sandu – 129 voluntari și 1984 observatori pentru turul I și II; Mihai Ghimpu – 319 voluntari și 1173 observatori (recompense de 300 lei/1 observator); Marian Lupu – 3884 voluntari; Inna Popenco – 65 voluntari; Igor Dodon – 1056 voluntari și 3463 observatori pentru turul I și II (recompense de 500 lei/1 observator); Dumitru Ciubașenco – 449 voluntari și 1252 observatori; Silvia Radu – 12 voluntari; Ana Guțu – 1 voluntar. Conform estimărilor MOA Promo-LEX, suma totală estimată pentru recompense destinate celor 6090 voluntari/agitatori pentru o zi de agitație electorală este de cel puțin 533 400 lei, suma totală estimată pentru cei 4929 observatori fiind de cel puțin 2 268 600 lei.

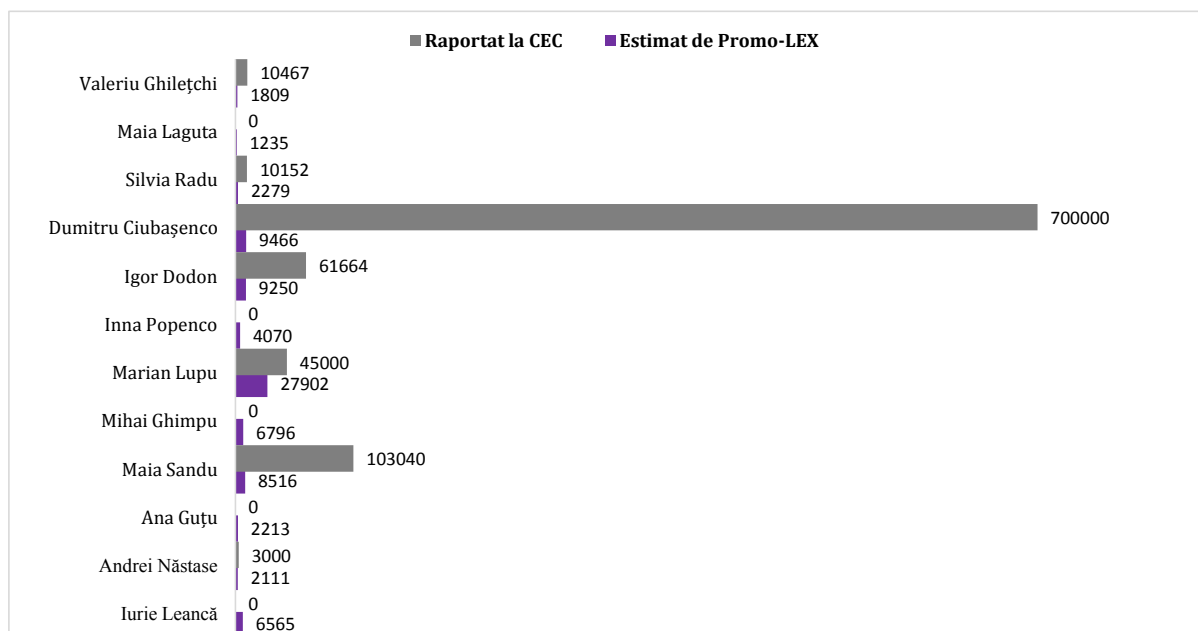
Graficul nr. 13. Cheltuielile pentru recompense ale CE

f) Cheltuieli de transport

Observatorii Promo-LEX au raportat utilizarea transportului în RM cu scop electoral de către cel puțin 12 CE. Doar 7 CE au indicat astfel de cheltuieli în rapoartele depuse la CEC. Din cei 12 CE, 5 CE (Iurie Leancă, Ana Guțu, Mihai Ghimpu, Inna Popenco, Maia Laguta) au omis să raporteze un cuantum de cel puțin 43 495 lei.

Graficul nr. 14. Cheltuieli de transport ale CE

g) Cheltuieli pentru materiale promoționale

Potrivit observatorilor Promo-LEX, 4 CE au omis în rapoartele privind finanțarea campaniei electorale depuse la CEC reflectarea anumitor cheltuieli pentru materiale promoționale. Suma totală estimată pentru cheltuieli de publicitate este de cel puțin 4 359 300 lei.

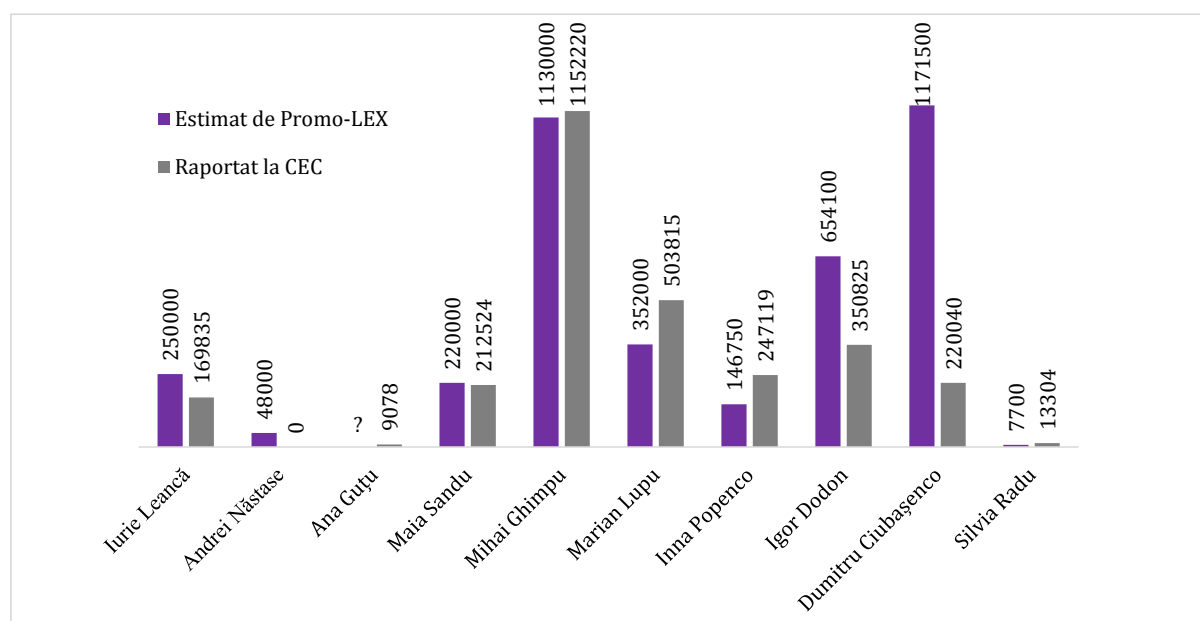
MOA Promo-LEX constată în continuare neconformarea față de norma legală de raportare în privința cheltuielilor pentru materiale promoționale, dar și completarea defectuoasă a rapoartelor la acest compartiment. Conurenții electorali vizați (Marian Lupu, Mihai Ghimpu, Silvia Radu, Igor Dodon, Maia Sandu, Inna Popenco, Dumitru Ciubașenco, Ana Guțu, Iurie Leancă) nu au inclus în raport, conform legislației, datele tipografice care se regăsesc pe materialele promoționale, astfel creând impedimente în procesul de evaluare a conformității raportării și în ceea ce ține de norma obligatorie de asigurare a transparenței plăților efectuate, dar și a elucidării cheltuielilor reale pentru categoria respectivă. Simultan, MOA Promo-LEX constată tipărirea defectuoasă a datelor tipografice pe câteva mostre de materiale promoționale a 3 CE (Marian Lupu, Igor Dodon, Ana Guțu).

CE Mihai Ghimpu nu a inclus nici în rapoartele bilunare și nici în raportul final privind fluxul mijloacelor bănești și cheltuielile efectuate pe parcursul campaniei electorale plăți pentru contractarea tipografiei indicate pe materialul publicitar, în tiraj de 100 000 exemplare, tipărit la tipografia „TIPOMEDIA PROD SRL”. Tipărirea a avut loc în baza unui contract din 1 octombrie 2016, cu specificarea achitării din contul „Fond electoral” al candidatului. Încălcarea nu constă doar în neraportare, dar și în faptul că Mihai Ghimpu a efectuat cheltuieli înainte de deschiderea contului „Fond electoral” pentru tipărirea materialelor promoționale sub formă de ziar, contul „Fond electoral” fiind deschis abia la 3 octombrie 2016. În acest caz a fost constatată încălcarea art. 38 alin. (4) din Codul electoral care prevede că toate cheltuielile pentru campania electorală se efectuează din mijloacele de pe contul Fond electoral.

Astfel, MOA Promo-LEX a constatat încălcarea legislației privind finanțarea campaniilor electorale – art. 38 alin. (4) din Codul electoral și a art. 48¹ alin. (3) din codul Contravențional de către a 5 CE (Igor Dodon, Mihai Ghimpu, Iurie Leancă, Dumitru Ciubașenco, Andrei Năstase).

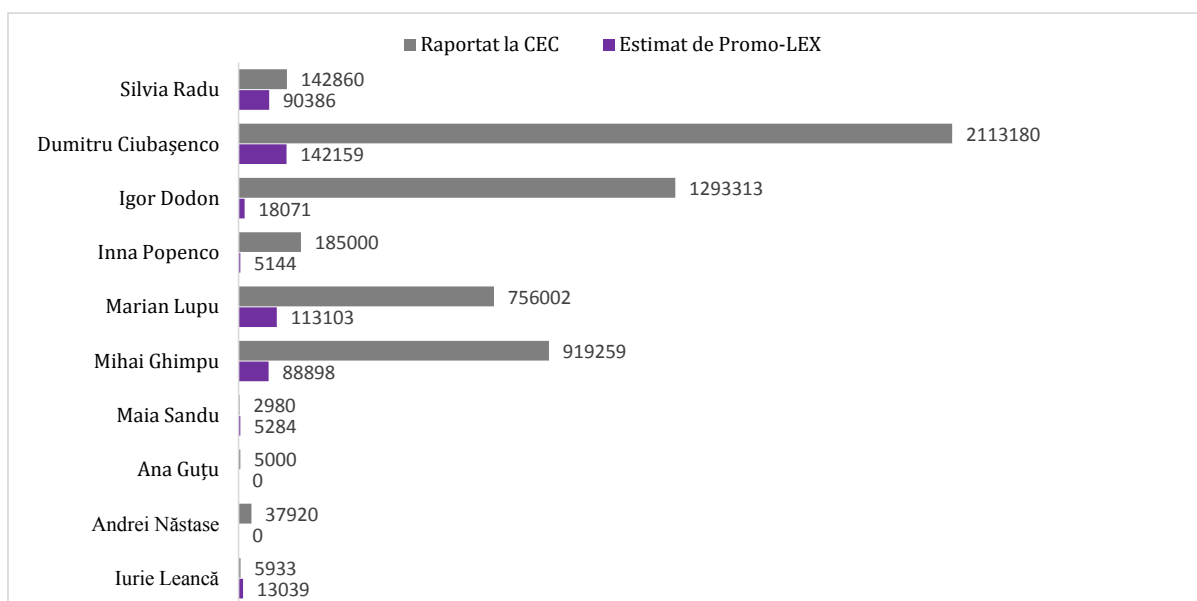
Totodată, 1 CE (Igor Dodon), în turul II de scrutin, nu a inclus în rapoartele financiare depuse la CEC cheltuielile pentru pliante cu mesaje denigratoare la adresa contra-candidatului său, Maia Sandu. MOA Promo-LEX subliniază că neconformarea față de norma de raportare corespunzătoare cade sub incidența art. 481, alin. (3) [...] inclusiv prezentarea unor date incomplete în raport, se sancționează cu amendă de la 300 la 500 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere.

Graficul nr. 15. Cheltuieli pentru publicitate promoțională ale CE

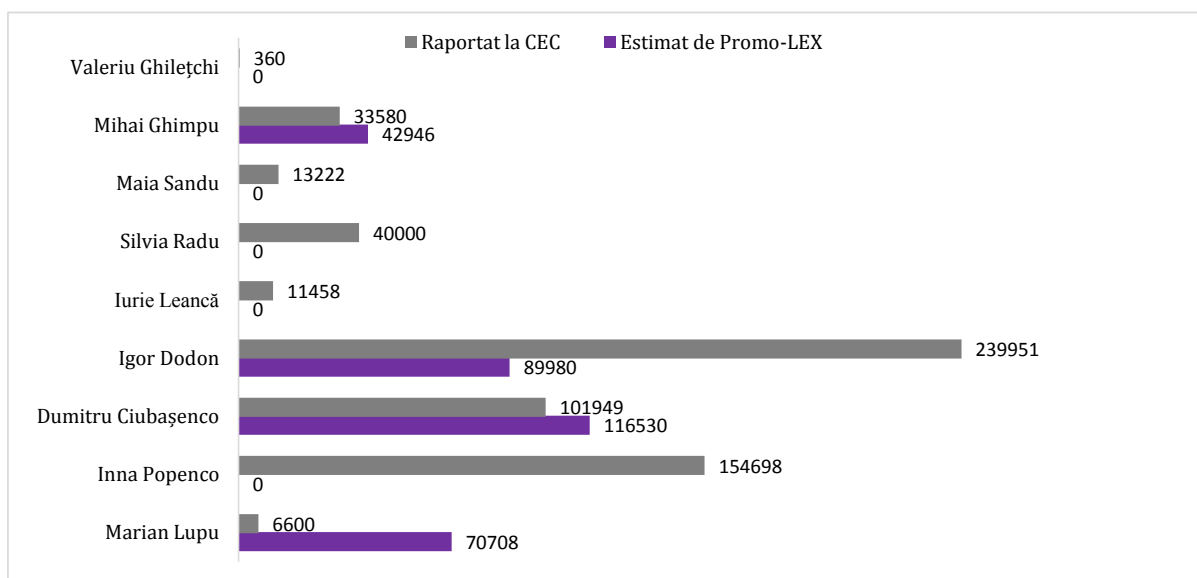

h) Cheltuieli pentru publicitate în presa scrisă la nivel local/regional

Potrivit observatorilor Promo-LEX, pentru perioada indicată, 10 CE au efectuat cheltuieli pentru publicitate în presa scrisă în valoare de cel puțin 476 084 lei. Promo-LEX a constatat că aceste cheltuieli se regăsesc în rapoartele concurenților electorali care la acest capitol au indicat un quantum total de 5 461 447 lei.

Graficul nr. 16. Cheltuieli pentru presa scrisă ale CE*i) Cheltuieli pentru evenimente publice*

Potrivit observatorilor Promo-LEX, cel puțin 4 CE (Dumitru Ciubașenco, Marian Lupu, Igor Dodon, Mihai Ghimpu) și 1 partid politic (PPPPDA) au efectuat cheltuieli pentru organizarea a 12 concerte, în care au fost implicați cel puțin 10 artiști. 3 CE (Marian Lupu, Dumitru Ciubașenco, Mihai Ghimpu) nu au raportat cheltuieli reale la această categorie. Conform calculelor MOA Promo-LEX, suma totală estimată pentru cheltuieli la capitolul evenimente publice este de cel puțin 326 164 lei.

Graficul nr. 17. Cheltuieli pentru evenimente publice ale CE

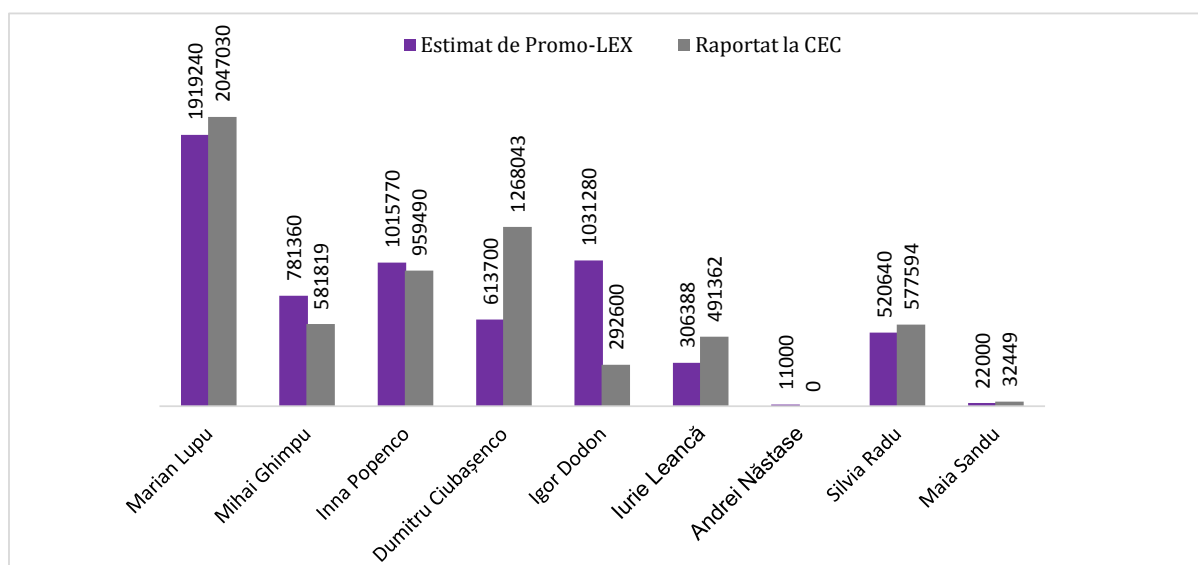
MOA Promo-LEX a constatat 1 caz de susținere a unui concurent electoral de către un alt partid, prin organizarea unui concert electoral, ceea ce constituie o donație din partea unei persoane terțe. Întrucât cadrul legal privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale nu reglementează o astfel de situație, MOA Promo-LEX recomandă modificarea legislației în vigoare pentru reglementarea situațiilor de donații materiale/financiare din partea persoanelor terțe.

j) Cheltuieli de publicitate stradală și mobilă

Potrivit observatorilor Promo-LEX, pentru perioada indicată, 9 CE au efectuat cheltuieli pentru publicitatea stradală și mobilă. Majoritatea cheltuielilor s-au regăsit în rapoartele acestora, cu excepția a 4 CE: Igor Dodon, Mihai Ghimpu, Inna Popenco, Andrei Năstase. MOA Promo-LEX constată că în cele 4 cazuri costurile prezentate sunt insuficiente.

Privitor la Igor Dodon, observatorii Promo-LEX au raportat 102 unit. de panouri stradale 6x3 m², 88 unit. de city light, 99 unit. de bannere 2x1 m², 4 unit. de panouri stradale 6x15 m², 1 cort și 2 panouri LED. Pentru CE Mihai Ghimpu, observatorii Promo-LEX au raportat 69 unit. de panouri stradale 6x3 m², 81 unit. de city light, 71 unit. de bannere 2x1 m². Cu referință la CE Inna Popenco, observatorii Promo-LEX au raportat 56 unit. de panouri stradale 6x3 m², 282 unit. de bannere 2x1 m², 1 unit. de panouri stradale 3x12 m², publicitate TV în rețeaua magazinelor Nr. 1. Pentru CE Andrei Năstase, observatorii Promo-LEX au raportat 4 unit. de bannere 2x1 m², 1 cort. Conform estimărilor MOA Promo-LEX, CE Igor Dodon nu a reflectat cel puțin 606 505 lei la acest capitol, Mihai Ghimpu – 199 541 lei, Inna Popenco – 56 280 lei, Andrei Năstase – 11 000 lei.

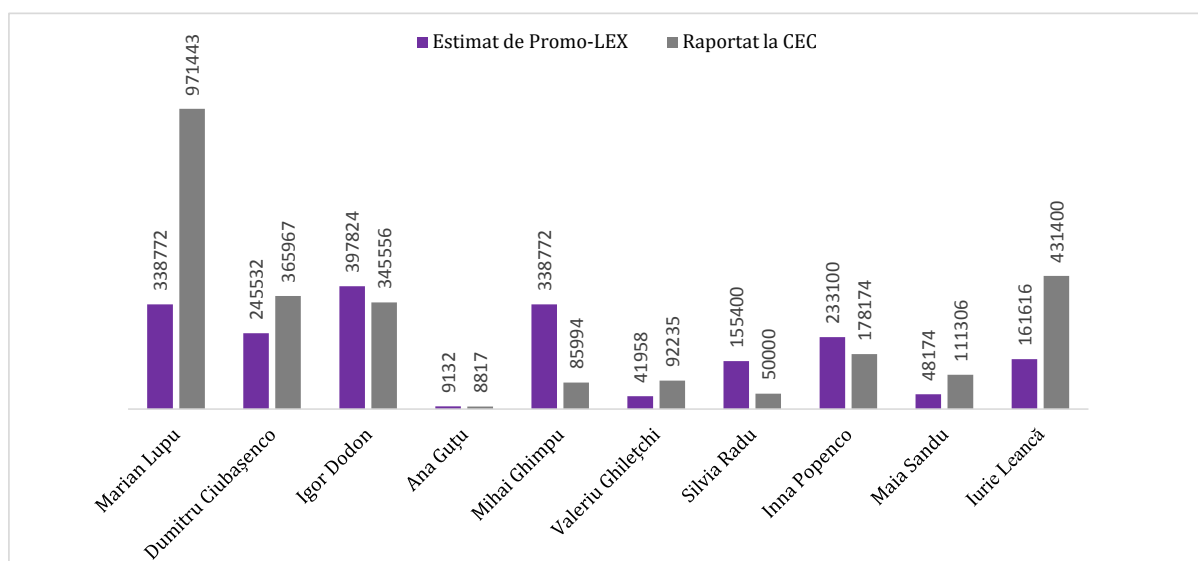
Graficul nr. 18. Cheltuieli pentru publicitate stradală ale CE*k) Cheltuieli de publicitate online*

Până la data de 29 octombrie 2016, MOA Promo-LEX a constatat prezența publicității online – pagini sponsorizate în rețeaua Facebook și bannere online pe mai multe portaluri, inclusiv în rețeaua Skype din partea a 10 concurenți electorali (Marian Lupu, Igor Dodon, Mihai Ghimpu, Iurie Leancă, Dumitru Ciubașenco, Silvia Radu, Inna Popenco, Ana Guțu, Mihai Ghimpu, Igor Dodon, Silvia Radu, Iurie Leancă). Doar 6 CE au indicat cheltuieli ce se încadrează în estimările MOA Promo-LEX.

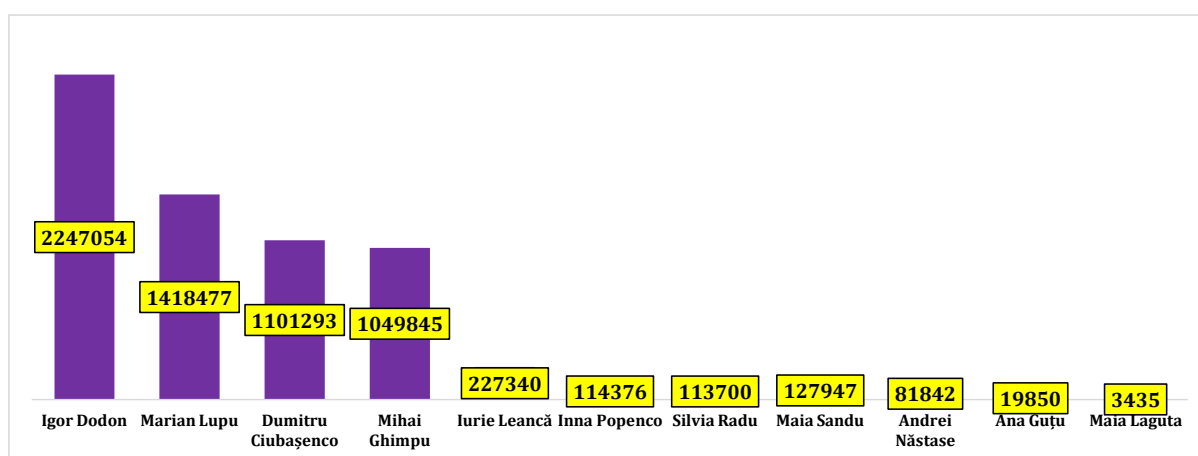
MOA Promo-LEX constată că, dintre cei menționați supra, 4 CE (Mihai Ghimpu, Igor Dodon, Silvia Radu, Inna Popenco) nu au declarat pe deplin aceste cheltuieli în rapoarte, fiind estimat un quantum de 465 687 lei drept cheltuieli nedeclarate, și anume: Mihai Ghimpu – 252 778 lei, Silvia Radu – 105 400 lei, Inna Popenco – 54 926 lei, Igor Dodon nu a declarat cel puțin 52 268 lei.

Graficul nr. 19. Cheltuieli pentru mijloace de informare electronice ale CE

Cheltuieli totale neraportate de către CE. MOA Promo-LEX constată că 11 CE au omis reflectarea completă a cheltuielilor efectuate pe parcursul campaniei electorale (tururile I și II). Suma totală estimată, neraportată este de cel puțin 7 667 223 lei.

Graficul nr. 20. Cheltuieli neraportate estimate de Promo-LEX, lei (tururile I, II)

MOA Promo-LEX semnalează CEC despre neconformarea concurenților cu prevederile legale, în speță, neconformități ce cad sub incidența art. 481 alin. (2 și (3) din Codul contravențional, care stipulează faptul că încălcarea modului de evidență și utilizare a patrimoniului partidelor politice și a mijloacelor din fondul electoral se sancționează cu amendă de la 100 la 300 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere; în continuare, prezentarea unor date incomplete în raport se sancționează cu amendă de la 300 la 500 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere.

V.2.4. Sancțiuni

Conform prevederilor legale, CEC are mandatul de a constata contravenții și încheia procese-verbale cu privire la contravențiile ce vizează neprezentarea în termen ori prezentarea neconformă a rapoartelor financiare ale concurenților electorali. Totodată, prevederile legale din domeniu stipu-

lează că, neprezentarea de către concurenții electorali a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale în termenul și în formatul stabilit se sancționează cu amendă de la 100 la 150 de unități convenționale²⁸.

Astfel, la data de 16 octombrie 2016, CEC a somat CE Maia Laguta să prezinte timp de 24 de ore fie un demers de neefectuare a cheltuielilor, fie un raport privind finanțarea campaniei electorale. La 20 octombrie, CEC a sesizat Curtea de Apel Chișinău să se expună, în conformitate cu art. 69, alin. 4, lit. a) a Codului electoral, cu privire la excluderea CI Inna Popenco. În continuare, la data de 22 octombrie 2016, CEC a sancționat sub formă de avertisment CE Maia Sandu și a somat-o să prezinte informații adiționale în raportul bilunar prezentat la CEC.

Potrivit celor expuse mai sus, MOA Promo-LEX a constatat o activitate, în general, pasivă a Comisiei Electorale Centrale în campania electorală pentru alegerea Președintelui 2016 în condițiile în care, în calitatea sa de organ independent de supraveghere și control privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale²⁹, dar și în calitatea sa de organ de prevenire³⁰, CEC are mandatul de a aplica sau solicita aplicarea sancțiunilor, prevăzute de Codul electoral și de Legea nr. 294-XVI din 21 decembrie 2007 privind partidele politice. Totodată, CEC are în atribuții capacitatea de a sesiza organele competente privind încălcările ce sunt pasibile de răspundere contravențională, penală sau încălcări ale legislației fiscale. Legislația în vigoare prevede sancțiuni graduale pentru încălcarea legislației cu privire la finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale.

VI. SOCIETATEA CIVILĂ

În perioada monitorizată, societatea civilă, prin reprezentanții ei, a desfășurat mai multe activități în contextul alegerilor prezidențiale, care pot fi grupate pe următoarele direcții: educație și mobilizare civică, susținerea anumitor concurenți electorali, adoptarea atitudinii față de nereguli și practici negative în campanie, contribuții la buna organizare și desfășurare a alegerilor.

VI.1. Activități de educație și mobilizare civică

Mai multe ONG-uri, precum și cetățeni cu spirit civic, au inițiat și desfășurat campanii de mobilizare a alegătorilor. În acest context, în perioada monitorizată, Asociația Promo-LEX a implementat campania de informare și mobilizare civică „leși la Vot” cu sloganul „ANGAJĂM PREȘEDINTE”. Scopul campaniei a fost de a contribui la mobilizarea alegătorilor și la promovarea votului informat și conștient în rândul cetățenilor RM. În acest sens, la 9, 23 octombrie și 6 noiembrie 2016, 105 voluntari ai Promo-LEX au discutat cu cetățenii din 35 de orașe și i-au informat despre alegerile Președintelui RM. Campania a mai inclus oferirea a trei mini-granturi de către Promo-LEX, în bază de concurs, pentru asociațiile obștești cu cele mai reușite și plauzibile inițiative de educație și mobilizare civică.

28 Art. 481, alin. (1) al Codului contravențional

29 Art. 22, alin. 2, lit. c). „Atribuțiile generale ale Comisiei Electorale Centrale” din Codul electoral.

30 Art. 22, alin. 1, lit q) CEC analizează fraudele electorale, inclusiv cele presupuse, din alegerile trecute, curente sau viitoare și ia măsuri pentru prevenirea lor; informează autoritățile publice despre necesitatea soluționării unor chestiuni, în conformitate cu legislația electorală;

În același timp, campanii de educare și mobilizare civică au desfășurat următoarele asociații: Centrul Național de Asistență și Informare a ONG-urilor din Moldova CONTACT, Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”, Centrul pentru Analiză și Prevenirea Corupției, Centrul de Investigații Jurnalistice și Ziarul de Gardă.

Un grup de cetățeni ai RM aflați peste hotare au inițiat o campanie on-line de mobilizare a moldovenilor din diasporă „Adoptă un vot”. În cadrul acesteia s-a propus transportul gratuit și cazarea concetățenilor care doresc să voteze în turul II al alegerilor prezidențiale, în condițiile în care mulți potențiali alegători au fost nevoiți să parcurgă distanțe lungi pentru a-și exercita dreptul la vot.

VI.2. Mass-Media

Mass-media națională. Mass-media cu acoperire națională a fost activ implicată în perioada electorală în următoarele tipuri de activități: promovarea concurenților electorali, mobilizarea alegătorilor, investigații jurnalistice privind actorii electorali și denigrarea acestora. Constatăm rolul crescând al presei online și al blogurilor cu tematică politică în materie de promovare. Potențialii candidați au folosit rețelele de socializare în calitate de platformă pentru lansare de mesaje politico-electorale și subiecte de discuții.

În cadrul parteneriatului semnat de către Asociația Promo-LEX și IPNA Compania Teleradio Moldova, în perioada 12 – 28 octombrie 2016 și la 10 noiembrie 2016, au fost organizate dezbateri electorale la postul public Moldova 1 și Radio Moldova. Dezbateri publice au mai fost organizate de către alți 6 radiodifuzori: TV 7, ProTV, Jurnal TV, Realitatea TV, Accent TV și Noroc TV.

Radiodifuzorii publici și privați au reflectat procedura de organizare și desfășurare a alegerilor prezidențiale. Radiodifuzorii privați au favorizat prin grila de emisie anumiți potențiali concurenți și candidați înregistrați. Comunitatea jurnaliștilor de investigație RISE Moldova a lansat platforma „Prezidențiale 2016”, în cadrul căreia prezenta date privind candidații la funcția de Președinte al RM.

Asociația Presei Independente (API) și Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) au elaborat și prezentat, pe parcursul perioadei monitorizate, șapte rapoarte de monitorizare a mass-mediei în campania electorală pentru alegerile prezidențiale 2016. Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) a prezentat 3 rapoarte de monitorizare a televiziunilor în campania electorală pentru alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016.

Mass-media locală și regională. Cu referință la reflectarea în mass-media regională a campaniei pentru alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016, observatori Promo-LEX au constatat publicarea a cel puțin 11 ziare regionale din 10 raioane, în care au fost incluse materiale ce favorizează concurenței electorali.

VI.3. Monitorizarea alegerilor

Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” a prezentat în timp real toate evenimentele ce țin de alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016. În acest sens, a fost elaborat unui nou compartiment pe portalul www.alegeri.md – Prezidențiale 2016. Printre activitățile realizate se remarcă: colectarea informațiilor relevante despre candidați, publicarea rapoartelor de monitorizare, actualizarea profilurilor partidelor politice etc. Activitățile date au făcut parte din efortul plenar de monitorizare și observare a alegerilor realizat de către asociațiile membre ale Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte.

La 31 octombrie și, respectiv, 14 noiembrie 2016, Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO), Adunarea Parlamentară a OSCE (AP OSCE), Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE), și Parlamentul European (PE) au prezentat declarația privind constatările și concluziile preliminare ale Misiunii Internaționale de Observare a Alegerilor. Aceasta reprezintă un efort comun de evaluarea a alegerilor prezidențiale din RM în conformitate cu angajamentele OSCE și alte obligații și standarde internaționale pentru alegeri democratice, precum și cu legislația națională. Per ansamblu, procesul de votare a fost evaluat drept unul foarte pozitiv, fiind respectate procedurile de bază.

În data de 1 noiembrie și, respectiv 15 noiembrie 2016, au fost prezentate Constatările și Concluziile preliminare ale Misiunii de Monitorizare a Alegerilor Prezidențiale 2016 ale Rețelei Europene a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO). În opinia Misiunii, procesul de votare a avut loc, în general, în conformitate cu standardele internaționale.

VI.4. Alte activități

Sondaje de opinie. În perioada monitorizată, au fost prezentate rezultatele a 14 sondaje de opinie de către Fondul Opiniei Publice (FOP), International Republican Institute (IRI), Asociația Sociologilor și Demografilor din Moldova (ASDM), Institutul de Politici Publice, Barometrul de opinie publică (IPP, BOP), National Democratic Institute (NDI), Centrul de Investigații Sociologice și Marketing (CBS-AXA), Centrul de Cercetări Sociologice din Moldova (CCSM). Sondajele de opinie au atestat tendințele și preferințele alegătorilor din țară în ajunul alegerilor prezidențiale.

Conferințe de presă. În perioada monitorizată, MOA Promo-LEX a constatat activizarea diferitor asociații obștești și formatori de opinie care au organizat conferințe de presă în susținerea anumitor concurenți electorali sau au lansat mesaje de mobilizare civică. Astfel, în perioada monitorizată au avut loc cel puțin 19 conferințe organizate de către reprezentanți ai societății civile.

VII. INCLUZIUNEA ELECTORALĂ ȘI EGALITATEA ȘANSELOR

Accesul la vot al persoanelor cu necesități speciale. Gradul de accesibilitate a procedurilor electorale pentru persoanele cu dizabilități reprezintă „hârtia de turnesol” a incluziunii electorale. MOA Promo-LEX salută și susține eforturile depuse de ONG-urile de profil. În perioada electorală, precum și în ziua alegerilor, Alianța INFONET, Asociația MOTIVAȚIE, Asociația Surzilor din Moldova și Centrul de Reabilitare Medico-Socială pentru Persoane cu Vedere Slabă „Low Vision”, în colaborare cu CEC, au implementat proiectul „Politici sociale pentru realizarea drepturilor electorale ale persoanelor cu dizabilități”. De asemenea, Asociația Promo-LEX a sprijinit financiar, din sursele USAID, proiectul implementat de Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități (CAJPD) intitulat „Mobilizarea participării persoanelor cu dizabilități în cadrul Alegerilor Prezidențiale 2016”.

În perioada 7–8 octombrie 2016, formatorii CICDE au informat și instruit 16 persoane cu necesități speciale din 8 regiuni ale țării cu privire la particularitățile alegerilor prezidențiale, drepturile lor în cadrul acestor alegeri, tipuri de implicare directă și indirectă în procesul electoral, precum și tehnici de mobilizare a persoanelor cu dizabilități pentru a participa la vot.

Conform constatărilor MOA Promo-LEX, 36% din secțiile monitorizate în ziua de 30 octombrie 2016 nu erau accesibile pentru persoanele cu necesități locomotorii (lipsa rampei/pantei de acces, amplasarea la etajul 2 al SV etc). Alte 33% din SV nu au fost asigurate cu echipament corespunzător pentru persoanele cu dizabilități de vedere (lipsea cel puțin unul din următoarele elemente: iluminare suficientă, lupă, un buletin de vot cu corp de literă mare etc.). Atestăm că niciun candidat nu a avut vreun mesaj de informare tradus în limbajul mimico-gestual.

Dimensiunea gender.

MOA Promo-LEX atestă că, 24 de persoane au fost desemnate pentru funcția de Președinte al RM, dintre care 17 bărbați (70,8%) și 7 femei (29,2%). Ulterior, CEC a înregistrat 12 candidați în calitate de candidați la funcția de președinte, dintre care 7 bărbați (58,3%) și 5 femei (41,7%). În turul II de scrutin din 13 noiembrie 2016 au participat o femeie și un bărbat.

În componența CEC sunt 9 persoane, dintre care 7 bărbați și 2 femei. Aspectul pozitiv, din punctul de vedere al dimensiunii de gen, este că ambele doamne sunt în funcții de conducere. Analizând componența CECE prin prisma criteriului gender, vom constata că, din 317 membri, 167 sunt bărbați (52,6%) și 150 femei (47,4%), în timp ce CECE au fost conduse de 35 de președinți, dintre care 24 au fost bărbați, ceea ce reprezintă 68,5% și 11 – femei, ceea ce reprezintă 31,5%.

Din totalul de 2720 de observatori Promo-LEX acreditați de către CEC pentru alegerile prezidențiale din 2016, 1782 (65,5%) sunt femei, iar 938 (34,5%) – bărbați.

Tabelul nr. 10. Tabelul 10. Raportul de gen în cazul observatorilor MOA Promo-LEX

Nr.	Anul scrutinului	Total observatori	Observatoare	Observatori
1	2014	2676	1785 (66,7%)	891 (33,3%)
2	2015	2003	1280 (64%)	723 (36%)
3	2016	2720	1782 (65,5%)	938 (34,5%)

Mesaje cu caracter homofob. În cadrul campaniei electorale, în special pentru turul II de scrutin, observatorii MOA Promo-LEX au constatat proliferarea unor atitudini, discursuri și practici discrimi-

natorii, sexiste, xenofobe, care au alimentat frici și stereotipuri față de unele grupuri sociale, cum ar fi femeile, imigranții, refugiații, persoanele fără sau de alte confesiuni religioase decât creștinii, persoanele homosexuale. Considerăm că discursurile discriminatorii și calomnioase trebuie să fie, în mod consecvent, sancționate conform legislației în vigoare.

Minoritățile naționale. MOA Promo-LEX nu a sesizat deficiențe de sistem în asigurarea drepturilor reprezentanților minorităților naționale de a participa la alegerile prezidențiale din 2016. Radio Moldova, în parteneriat cu CEC, a organizat o campanie de informare în limbile minorităților naționale cu privire la activitatea și deciziile CEC pe perioada campaniei electorale, dar și despre candidații înregistrați în cursa pentru fotoliul de Președinte al RM. În acest sens, radioascultătorii au fost invitați să audieze următoarele emisiuni: Unda Bugeacului, Vocea Romilor, Radiomegdan și Renaștere.

În același timp, la solicitarea BESV, buletinele de vot au fost publicate inclusiv în limba rusă. MOA Promo-LEX subliniază că, nici la aceste alegeri, reprezentanții minorităților naționale nu au solicitat tipărirea buletinelor de vot în alte limbi decât rusa, în condițiile în care atât Codul electoral cât și Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RM permit acest lucru.

ZIUA ALEGERILOR.

TURUL I DE SCRUTIN. TURUL II DE SCRUTIN

a. Ziua alegerilor Președintelui RM. Turul I de scrutin. 30 octombrie 2016

Deschiderea/închiderea secțiilor de votare. Monitorizarea procesului de deschidere a SV s-a realizat în baza constatărilor a 2021 observatori ai Promo-LEX. Conform rapoartelor acestora, MOA Promo-LEX a constatat următoarele:

- Deschiderea SV: 1920 de SV s-au deschis în mod regulamentar (95%), iar 101 (5%) s-au deschis cu o întârziere neînsemnată;
- Accesibilitatea persoanelor cu dizabilități locomotorii: 1293 (64%) de SV au fost raportate ca fiind accesibile și, respectiv, 728 (36%) – neaccesibile;
- Dotarea cu echipament corespunzător pentru persoanele cu dizabilități de vedere: 1354 (67%) de SV au fost dotate corespunzător, în timp ce 667 (33%) nu dispuneau de aceste facilități.

Cu referire la închiderea regulamentară a SV, adică la orele 21:00, 1936 SV au fost închise la timp, iar 68 SV – cu o reținere nesemnificativă după 21:00. Prelungirea programului de lucru a fost solicitată într-un singur caz, fiind vorba de SV nr. 335 din Londra, Marea Britanie.

Incidente constatate pe parcursul zilei alegerilor. Cel mai frecvent raportat tip de incident l-a reprezentat prezența materialelor de publicitate, afișelor, panourilor electorale în raza de 100 metri de la localul SV. În opinia MOA Promo-LEX acest tip de incident merită a fi discutat ulterior din perspectiva gradului de responsabilitate al membrilor BESV, în special în cazul panourilor stradale cu publicitate electorală amplasate în raza de 100 metri a SV, precum și recomandarea Misiunii formulată în acest sens către autoritățile publice de a examina oportunitatea interzicerii publicității stradale electorale plătite.

Funcționarea eficientă a SIAS Alegeri rămâne a fi o condiție indispensabilă a bunei desfășurări și a integrității procesului electoral din RM. Atâta timp cât vor exista disfuncții în activitatea acestuia, vor exista și suspiciuni privind calitatea alegerilor. Comparativ cu scrutinele anterioare din 2014 și 2015, atestăm o îmbunătățire a sistemului, însă continuă să existe întrebări față de viabilitatea acestuia, dovada fiind și acele 28 de cazuri de funcționare deficientă.

Un alt aspect fundamental al legitimității procedurilor electorale este calitatea întocmirii listelor electorale. Este o problemă ce persistă de la un scrutin la altul. Cu regret, în cadrul alegerilor prezidențiale calitatea listelor electorale, iar anterior și conținutul RSA, a continuat să fie pusă sub semnul întrebării în virtutea deficiențelor semnalate – cel puțin 23 doar în ziua alegerilor.

Printre alte probleme raportate pe parcursul zilei alegerilor se numără: prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta sau în perimetrul de 50 de metri ai secției de votare (primar, polițist, șoferul președintelui BESV, persoane neidentificate); acces restricționat sau obstrucționarea procesului de observare liberă în secția de votare; acte de violență sau intimidare a alegătorilor sau a altor persoane; agitație electorală sau PR negru în perimetrul și/sau în apropierea SV; fotografarea buletinelor de vot etc.

Tabelul nr. 11. Incidente constatate pe parcursul zilei alegerilor din 30 octombrie 2016

Nr.	Tipul incidentului	Numărul de cazuri
1.	Prezența materialelor de publicitate, afişelor, panourilor electorale în raza secției de votare (100 metri de la localul secției)	40
2.	Prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta sau în perimetrul de 50 de metri al secției de votare (primar, polițist, șoferul președintelui BESV, persoane neidentificate)	30
3.	Deficiențe în funcționare a SIAS Alegeri	28
4.	Deficiențe în listele electorale: discrepanțe dintre adresa din buletin a alegătorului și cea din lista electorală (17); alegători decedați în liste electorale (4); altele (2)	23
5.	Acces restricționat sau obstrucționarea procesului de observare liberă în secția de votare	20
6.	Transportarea organizată a alegătorilor: transportare fără organizator identificat (13); transportare organizată de către un concurent electoral (9)	22
7.	Acte de violență sau intimidare a alegătorilor sau a altor persoane: intimidarea alegătorilor (5 SV); intimidarea membrilor BESV de către alegători (12); intimidarea membrilor BESV de către concurenți electorali (2); altele (3).	22
8.	Agitație electorală sau PR negru în perimetrul și/sau în apropierea secției de votare pentru a determina alegerea alegătorilor	21
9.	Urnele de vot nu au fost sigilate potrivit procedurilor legale	18
10.	Fotografierea buletinelor de vot	16
11.	Zvonuri, tentative sau chiar situații de recompense materiale sau bănești oferite alegătorilor în perimetrul și/sau în apropierea SV pentru a determina alegerea alegătorilor	7
12.	Buletinele de vot nerepartizate membrilor BESV nu sunt păstrate în loc sigur în incinta secției de votare	7
13.	Deficiențe în asigurarea cu energie electrică a secțiilor de votare	5
14.	Eliberarea intenționată a mai mult decât un buletin de vot pentru un alegător sau introducerea în urnă a mai mult decât un buletin de vot de către un singur alegător sau de către membri ai BESV	3
15.	Altele: votarea în baza actelor de identitate expirate (2); semnătură aplicată în listele electorale în dreptul persoanei care nu se află în țară (1); plasarea buletinului de vot eliberat la o SV în urna de vot a altei SV (1); aplicarea eronată a ștampilei „Retras” în dreptul altui concurent (1).	5

Generalizând caracterul și natura celor mai frecvent raportate incidente deducem că, acestea se referă în special la organizarea procesului electoral sau, altfel spus, țin de aria de responsabilitate a autorităților publice, inclusiv a celor electorale.

Rezultatele numărării voturilor după Turul I de scrutin. Analiza erorilor depistate în procese-verbale de totalizare a rezultatelor.

Rezultatele finale, prezentate de către MOA Promo-LEX, cu privire la numărul de voturi valabil exprimate pentru fiecare concurent electoral au fost calculate în baza datelor înscrise în 2025 (1981 SV din RM și 44 SV de peste hotare) de exemplare ale proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor înmânate observatorilor MOA Promo-LEX și introduse manual de către operatorii Promo-LEX în baza de date.

Tabelul nr. 12. Tabelul 12: Date finale, turul I de scrutin

	Mihai Ghimpu	Iurie Leancă	Dumitru Ciubașenco	Maia Sandu	Igor Dodon	Silvia Radu	Maia Laguta	Ana Guțu	Valeriu Ghilețchi
Promo-LEX	1,80%	3,11%	6,03%	38,07%	48,20%	0,60%	0,97%	0,18%	1,04%
CEC	1,80%	3,11%	6,03%	38,71%	47,98%	0,37%	0,76%	0,17%	1,08%

Diferențele existente pot fi explicate prin cel puțin 3 momente. În primul rând, poate fi vorba de eventualele erori comise în procesul de numărare și totalizare a rezultatelor votării. În al doilea rând, amintim că MOA Promo-LEX nu a monitorizat toate SV deschise peste hotare, ci doar 44% dintre acestea. Iar media procentajului acumulat de către concurenți în SV extrateritoriale este diferită de rezultatele finale obținute. Iar în al treilea rând, calculele Promo-LEX au fost făcute în baza voturilor alegătorilor care au participat la alegeri, după cum prevede norma legală în cazul alegerilor prezidențiale, și nu în baza voturilor valabil exprimate, după cum a calculat CEC.

MOA Promo-LEX a analizat și corectitudinea completării proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor la alegerile pentru funcția de Președinte al RM din 30 octombrie 2016. În acest sens, au fost examinate 2025 exemplare de procese-verbale, ce au fost înmânate observatorilor Promo-LEX de către președinții BESV. Numărul total al proceselor-verbale care conțin erori la cel puțin o formulă de verificare este de 62 procese-verbale din 2025 verificate, adică circa 3,06%. Această cifră este în descreștere comparativ cu alegerile parlamentare din 2014, la care numărul proceselor-verbale cu erori depistate de Promo-LEX a constituit 245 de procese verbale sau 12,38% din cazuri. Verificarea corectitudinii întocmirii s-a făcut în baza formulelor înserate în textul procesului-verbal: $c \leq a + b$; $c \geq d$; $d = f + h$; $e = c - d$; $f = d - h$; $h = g1 + g2 + g3 + g4 + \dots + gn$; $i = c + j$; $j = i - c$.

Constatăm că, în cazul tuturor formulelor au fost identificate erori de completare. Cel mai mare număr de erori – 59 (2,91%) ține de formula $h = g1 + g2 + g3 + g4 + \dots + gn$. Astfel, suma voturilor pentru concurenți nu coincide cu numărul total de voturi valabil exprimate în 2,91% din procesele-verbale analizate. În opinia MOA Promo-LEX, aceste cifre sunt îngrijorătoare, în condițiile în care apar semne de întrebare privind corectitudinea rezultatelor concurenților electorali.

Tabelul nr. 13. Tipuri de erori depistate în procesele-verbale, turul I de scrutin (30 octombrie 2016)

Formula	Numărul de erori în Procesele-verbale (în baza a 62 de PV cu deficiențe)
$c \leq a + b$	4
$c \geq d$	4
$d = f + h$	50
$e = c - d$	20
$f = d - h$	50
$h = g1 + g2 + g3 + g4 + \dots + gn$	59
$i = c + j$	57
$j = i - c$	57

b. Ziua alegerilor Președintelui RM. Turul II de scrutin. 13 noiembrie 2016

Deschiderea/închiderea secțiilor de votare. În conformitate cu datele oferite de observatorii MOA Promo-LEX:

- Deschiderea SV în termen s-a produs în 1974 SV, iar în cazul a 85 de SV, acestea s-au deschis cu o întârziere neînsemnată.
- La BESV, aflate pe teritoriul RM, pentru turul II de scrutin au fost depuse 38 171 cereri de votare la locul aflării. Pentru comparație, în turul I OTS au raportat un număr de 19 931 de cereri. Pentru turul II a avut un număr dublu de cereri. Conform metodologiei de observare a OTS Promo-LEX, observatorul nu însoțește urna mobilă. Reieșind din acest fapt, precum și de la ipoteza că nu toți concurenții dispun de posibilitatea de a delega în cadrul SV atât observator, cât și reprezentant cu drept de vot consultativ, procesul de votare cu urna mobilă rămâne a fi unul mai puțin transparent.
- Accesul observatorilor în incinta SV, la deschiderea acestora, a fost restricționat în 5 cazuri.

Cu referire la închiderea regulamentară a SV, adică la orele 21:00, au fost închise 1980 SV, 32 SV – cu o scurtă reținere după 21:00. Prelungirea activității a fost solicitată de către 5 SV: nr. 220 din Chișinău; nr. 374 din Treviso, Italia; nr. 390 din București, România; nr. 407 din Tel Aviv, Israel; nr. 47 din Bălți.

Incidente constatate pe parcursul zilei alegerilor. Transportarea organizată a alegătorilor a devenit fenomenul cu caracter de incident cel mai des raportat de către observatori. Regiunile unde au fost semnalate cele mai multe cazuri de acest gen sunt UAT situate pe malul stâng al râului Nistru și UTAG. Cu referire la aceste incidente înregistrate în ziua alegerilor, MOA Promo-LEX subliniază următoarele:

- fenomenul în sine nu este o încălcare a legislației. Atât Codul electoral, cât și alte acte normative, nu tratează fenomenul transportării ca pe o abatere de la norma legală;
- MOA Promo-LEX atenționează asupra necesității reglementării acestui proces, pe motiv că acesta comportă potențiale riscuri de viciere a procesului electoral. Aceste riscuri reies din lipsa transparenței surselor de finanțare cheltuite pentru transportarea alegătorilor, probabilitatea și

posibilitatea coruperii alegătorilor în timpul transportării acestora și eventualitatea desfășurării agitației electorale în ziua alegerilor etc.;

- transportarea alegătorilor, semnalată de observatorii Promo-LEX, a vizat mai întâi de toate fluxul dinspre unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (Transnistria), care nu sunt controlate de către autoritățile de la Chișinău. MOA Promo-LEX susține eforturile autorităților de la Chișinău de a spori accesibilitatea cetățenilor RM din stânga Nistrului la procesele electorale din țară, însă consideră că aceste acțiuni trebuie să fie realizate în contextul asigurării securității naționale și menținerii ordinii publice;
- în rezultatul numărului mare de alegători, la o SV a existat precedentul alocării unui număr mai mare de 3 000 de buletine de vot. Astfel, la SV 14 din Dubăsari au fost eliberate 4045 BV pentru 3045 de alegători incluși în lista de bază.

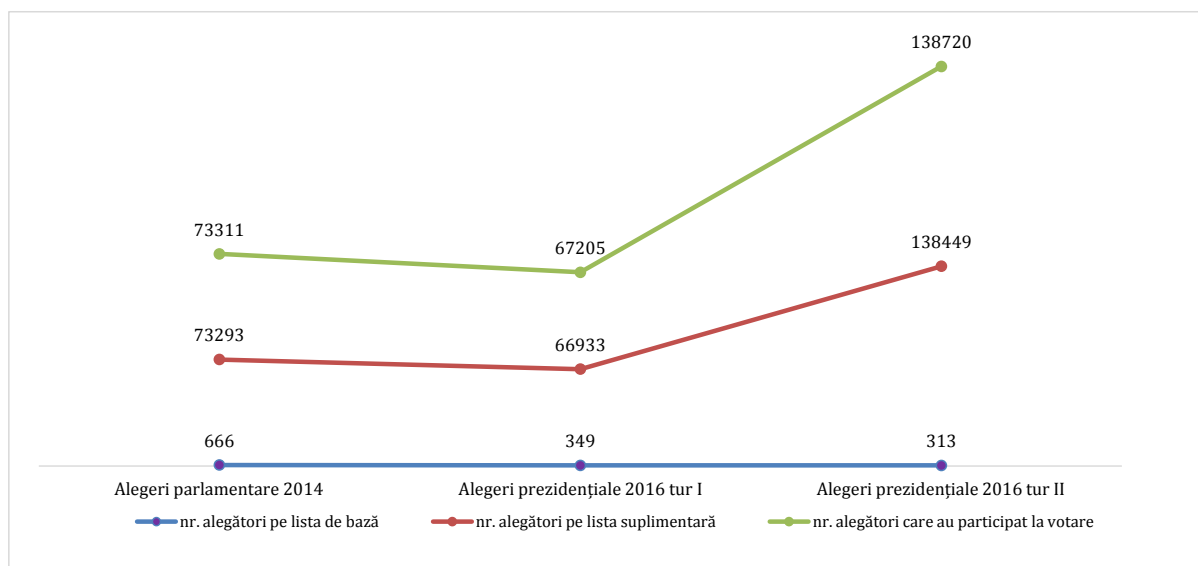
Tabelul nr. 14. Incidente constatate pe parcursul celui de al II-lea tur de scrutin din 13 noiembrie 2016

Nr.	Tipul incidentului	Număr de cazuri
1.	Transportarea organizată a alegătorilor (Igor Dodon/PPPSRM – 8 SV, cel puțin 47 unit. de transport; Maia Sandu/PPPAS – 0; neidentificate – 31 SV, cel puțin 113 unități de transport)	39 SV, cel puțin 160 de cazuri
2.	Fotografierea buletinelor de vot	84
3.	Prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta sau în perimetrul de 50 de metri ai secției de votare (primar, alți reprezentanți ai APL, persoane ce pretind a fi observatori, simpatizanți ai concurenților, persoane neidentificate)	55
4.	Deficiențe în asigurarea cu energie electrică (până la trei ore)	46 SV
5.	Deficiențe în funcționarea SIAS Alegeri	42 de cazuri în 31 SV
6.	Deficiențe în listele electorale: alegători decedați în listele electorale (9); depistarea persoanelor neidentificate la domiciliul cetățenilor (9); lipsa alegătorilor din listele de bază (6); altele (3).	27
7.	Agitație electorală sau PR negru în perimetrul și/sau în apropierea secției de votare pentru a determina alegerea alegătorilor (Igor Dodon/PPPSRM – 15; Maia Sandu/PPPAS – 4; neidentificate – 1)	20
8.	Acte de violență sau de intimidare a alegătorilor, sau a altor persoane: intimidarea alegătorilor (2); intimidarea membrilor BESV (14); altele (3).	19
9.	Cozi la SV din afara țării	18
10.	Prezența materialelor de publicitate, afișelor, panourilor electorale în raza de 100 m de la localul SV (Igor Dodon/PPPSRM – 7; Maia Sandu/PPPAS – 5; neidentificate – 3)	16
11.	Situații problematice ce țin de utilizarea actelor de identitate în procesul votării: votarea doar cu fișa de însoțire (7); votarea fără aplicarea ștampilei în fișa de însoțire (3); fișa de însoțire a buletinului de identitate deteriorată (3); altele (2).	15
12.	Zvonuri, tentative sau chiar situații de recompense materiale sau bănești oferite alegătorilor în perimetrul și/sau în apropierea SV pentru a determina alegerea alegătorilor (Igor Dodon/PPPSRM – 5; Maia Sandu/PPPAS – 1; neidentificate – 4)	10
13.	Urnele de vot nu au fost sigilate potrivit procedurilor legale	9
14.	Acces restricționat sau obstrucționarea procesului de observare liberă în SV	6

Comparativ cu constatările din primul tur de scrutin, dar și cu datele din rapoartele observatorilor Promo-LEX din alegerile anterioare, atenționăm asupra creșterii semnificative a cazurilor de fotografiere a buletinelor de vot – cel puțin 84 cazuri. Această operațiune poate fi interpretată atât drept un gest infantil, dar și drept probă pentru un eventual exercițiu de corupere a alegătorilor.

Votarea cu deficiențe în SV deschise peste hotarele RM a constituit o altă caracteristică a alegerilor prezidențiale din cel de-al doilea tur de scrutin. Situațiile problematice s-au referit la existența coșurilor și la epuizarea buletinelor de vot de la SV. Dacă formarea coșurilor poate fi calificată drept o inconveniență, nu și o problemă în sine, atunci imposibilitatea alegătorilor de a-și exercita dreptul constituțional de a vota, întrucât nu le-au ajuns buletine de vot, constituie o deficiență care urmează a fi analizată temeinic. În Raportul intermediar nr. 3 al MOA Promo-LEX, publicat în data de 5 octombrie 2016, în rezultatul unui exercițiu analitic bazat pe prevederile Codului electoral, Misiunea a venit cu propuneri privind suplimentarea SV în anumite state, inclusiv în funcție de localități. Cu regret, în cadrul celui de-al II tur de scrutin al alegerilor prezidențiale temerile MOA Promo-LEX s-au adeverit. Considerăm că autoritățile publice responsabile puteau opera modificări în faza de organizare și constituire a SV de peste hotare, nu și în perioada dintre tururile de scrutin. În viitorul apropiat, se impune o discuție deschisă, cu implicarea autorităților publice, inclusiv electorale, a societății civile și a diasporei în vederea identificării soluțiilor pentru eficientizarea procedurilor de votare în SV deschise peste hotarele RM.

Graficul nr. 21. Dinamica votului peste hotare

Deficiențele în funcționarea SIAS Alegeri și în calitatea listelor electorale și-au demonstrat caracterul repetitiv, inclusiv în cadrul celui de-al II-lea tur de scrutin al alegerilor prezidențiale din 2016.

Un aspect distinctiv al exercițiului electoral din 13 noiembrie 2016 este numărul mare de probleme legate de asigurarea cu curent electric – în 46 SV. Subliniem că acest gen de deficiențe nu a provocat suspendarea activității BESV, datorită eforturilor depuse de către membrii birourilor în colaborare cu APL (utilizarea lumânărilor, a generatoarelor etc.). Chiar dacă numărul mare de sistări ale curentului a fost provocat de condițiile climaterice nefavorabile, instituțiile responsabile nu au fost capabile să prevină sau să reacționeze prompt în cazul acestor probleme. Problemele legate de curentul electric, precum și deficiențele în asigurarea cu agent termic demonstrează că autoritățile publice s-au confruntat cu dificultăți în asigurarea condițiilor necesare pentru activitatea BESV. În acest context, drept subiect ulterior de discuție ar putea fi ideea organizării scrutinelor electorale din RM în a doua jumătate a lunii mai, din următoarele considerente: vizibilitatea naturală este asigurată pe tot parcursul votării (7:00–21:00); temperatura mediului înconjurător nu necesită conectarea agentului termic; cetățenii cu drept de vot nu se află în perioada vacanțelor și a concediilor.

Sigilarea urnelor de vot cu încălcarea prevederilor legale constituie o problemă raportată de către OTS atât în turul I, cât și în al II-lea tur de scrutin. Misiunea consideră că este necesar de a înlocui sigiliile existente, care se rup ușor, cu altele mai trainice. În acest fel, ar putea fi evitate astfel de încălcări.

Anumite tipuri de încălcări raportate de către observatorii MOA Promo-LEX în cadrul celui de-al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidențiale au fost repartizate în funcție de concurenți și se prezintă în felul următor:

Tabelul nr. 15. Cele mai frecvent întâlnite incidente în turul II de scrutin în funcție de concurenții electorali care le-au provocat

Nr.	Tipul incidentului	Numărul de cazuri conform concurentului implicat		
		Igor Dodon (PPPSRM)	Maia Sandu (PPPAS)	Neidentificat
1.	Transportarea organizată a alegătorilor	8 SV, cel puțin 47 unit. de transport	0	31 SV, cel puțin 113 unități de transport
2.	Agitație electorală sau PR negru în perimetrul SV	15	4	1
3.	Prezența afișajului electoral în raza de 100 m. de la SV	7	5	3
4.	Zvonuri/situații de recompense oferite alegătorilor în raza SV	5	1	4

Rezultatele finale ale numărării voturilor (după turul II de scrutin). Analiza erorilor depistate în procesele-verbale de totalizare a rezultatelor.

Rezultatele preliminare ale concurenților electorali au fost numărate de către MOA Promo-LEX în baza SMS-urilor expediate de către observatorii aflați în 1981 SV constituite pe teritoriul RM.

Rezultatele finale prezentate de către MOA Promo-LEX cu privire la numărul de voturi valabil exprimate pentru fiecare concurent electoral au fost calculate în baza datelor înscrise în 1981 procese-verbale privind rezultatele numărării voturilor din SV constituite pe teritoriul RM, recepționate de observatorii Promo-LEX și verificate manual de către Misiunea de observare.

Tabelul nr. 16. Date preliminare și finale, turul II de scrutin (în baza a 1981 de exemplare ale proceselor-verbale de la SV din țară)

Candidați	Date preliminare Promo-LEX	Date finale Promo-LEX	Diferența Date preliminare /Date finale Promo-LEX	Date finale CEC	Diferența Date finale Promo-LEX/ Date finale CEC
Igor Dodon	814795	815111	-316	814971	140
Maia Sandu	646123	646664	-541	647422	-758

Pentru turul II de scrutin, de asemenea, a fost analizată corectitudinea completării proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor din 1981 de SV din țară. Numărul total al proceselor-verbale care conțin erori la cel puțin o formulă de verificare sau lipsuri de date este de 34. Dintre acestea, 3 procese-verbale nu conțin date cu privire la numărul de voturi valabil exprimate pentru concurenți. Alte 31 procese-verbale sunt completate cu erori la cel puțin o formulă de verificare (1,56%). Această cifră este în descreștere comparativ cu primul tur de scrutin al alegerilor prezidențiale, când au fost identificate 3,06% procese-verbale cu erori.

Tabelul nr. 17. Tipuri de erori depistate în procesele-verbale, turul II de scrutin (13 noiembrie 2016)

Formula	Numărul de erori în Procesele-verbale (în baza a 31 PV cu deficiențe)
$c \leq a + b$	16
$c \geq d$	16
$d = f + h$	16
$e = c - d$	8
$f = d - h$	16
$h = g_1 + g_2 + g_3 + g_4 + \dots + g_n$	10
$i = c + j$	16
$j = i - c$	16

PERIOADA POSTELECTORALĂ

După încheierea celui de-al II tur de scrutin al alegerilor prezidențiale și anunțarea rezultatelor preliminare, mai mulți cetățeni și-au exprimat dezacordul privind modul de desfășurare a alegerilor.

Astfel, la 13 noiembrie 2016, 4031 de cetățeni ai RM aflați în afara țării în ziua votării au depus la birourile electorale din străinătate sesizări și contestații cu privire la limitarea liberei exercitări a dreptului de vot. Prin hotărârile adoptate de BESV, sesizările și contestațiile, individuale și colective, au fost remise pentru examinare CECE Chișinău. Corespunzător, CECE Chișinău a adoptat 2 hotărâri, nr. 54 din 16 noiembrie 2016 și nr. 56 din 17 noiembrie 2016, privind transmiterea spre Curtea Constituțională a tuturor sesizărilor și contestațiilor pentru a fi luate în calcul la confirmarea rezultatelor alegerilor. Ulterior, urmare a refuzului instanței de contencios constituțional de a le accepta, CECM Chișinău a remis contestațiile spre CEC pentru a fi examinate. La rândul său, în Raportul cu privire la rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al RM din 30 octombrie 2016, CEC a relevat că autoritatea competentă de a se expune asupra legalității procesului de organizare a scrutinului prezidențial este Curtea Constituțională, care urmează să aprecieze consecințele celor invocate și să se expună asupra totalizării rezultatelor votării.

În același context, la 21 noiembrie 2016, un grup de avocați s-a adresat în instanța de judecată din numele cetățenilor care nu au reușit să voteze din cauza insuficienței buletinelor de vot la secțiile de votare de peste hotare. Aceștia au atacat la Judecătoria Centru, mun. Chișinău, hotărârile CECM Chișinău menționate supra, au solicitat constatarea încălcării dreptului la vot, constatarea discriminării și obligarea organului electoral de a înlătura încălcările admise în procesul de asigurare a dreptului la vot. Pe data de 1 decembrie 2016, instanța a respins cererea de chemare în judecată ca fiind neîntemeiată. Urmare a acestui fapt, avocații au recurs la toate căile de atac accesibile în cadrul sistemului judecătoresc național. Cu toate acestea, la 6 decembrie 2016, Curtea de Apel Chișinău a respins apelul avocaților și a menținut hotărârea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, adoptată anterior, iar Curtea Supremă de Justiție, la 12 decembrie 2016, a declarat drept inadmisibile recursurile depuse de avocați în interesele cetățenilor.

Amintim că diaspora moldovenească a organizat proteste în mai multe orașe ale lumii ca Barcelona, Amsterdam, Paris, Berlin, Sidney, Cleveland, Treviso, Dubai, Bologna, Bruxelles, București, Dublin, Londra și Parma pentru a-și manifesta nemulțumirea față de organizarea și rezultatele turului II de scrutin al alegerilor prezidențiale din 13 noiembrie 2016.

În cele din urmă, la 13 decembrie 2016, Curtea Constituțională, prin Hotărârea nr. 34 a confirmat rezultatele alegerilor Președintelui RM din 13 noiembrie 2016. Totodată, Curtea Constituțională a emis Parlamentului 6 Adrese³¹. Curtea Constituțională a reiterat necesitatea reexaminării întregii legislații electorale referitoare la alegerea președintelui, parlamentului, precum și a autorităților administrației publice locale, prevederile legislative urmând a fi concentrate într-un Cod electoral revizuit, ale cărui dispoziții comune și speciale să asigure, în concordanță cu principiile constituționale, organizarea unui scrutin democratic, corect și transparent.

La 14 decembrie 2016, a fost aprobată Hotărârea CEC nr. 623 cu privire la dizolvarea a 35 CECE de nivelul II și a 2081 BESV constituite în vederea organizării și desfășurării alegerilor Președintelui RM din 30 octombrie 2016.

31 <http://www.constcourt.md/ccdocs.php?l=ro>

RECOMANDĂRI

Parlamentului Republicii Moldova

- Introducerea unui nou concept de distribuție a atribuțiilor instituțiilor statului implicate în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor peste hotarele RM. Conform acestuia, CEC trebuie să fie organul responsabil de proces, iar MAEIE să asiste organele electorale.
- Modificarea articolului 29¹ din Codul electoral în vederea utilizării a trei indicatori drept temei legal pentru identificarea numărului și geografiei de repartizare a secțiilor de votare peste hotare, și anume: numărul alegătorilor care au participat la scrutinul precedent; datele statistice din Registrul de stat al populației referitor la cetățenii Republicii Moldova plecați peste hotare la loc permanent de trai; înregistrarea prealabilă a cetățenilor aflați în străinătate.
- Redactarea conținutului art. 27 din Codul electoral cu scopul oferirii SV extrateritoriale posibilității de a activa în cadrul unei circumscripții electorale separate. Este necesar de a constitui expres un CECE responsabil de desfășurarea votării peste hotarele RM.
- Excluderea necesității autentificării listelor de subscripție de către autoritățile publice locale în cazul scrutinelor naționale. MOA Promo-LEX a demonstrat în acest raport ineficiența autentificării listelor de subscripție. Acest lucru va face posibilă utilizarea unei abordări incluzive vizavi de cetățenii cu drept de vot de peste hotare și cei din stânga Nistrului care doresc să semneze în listele respective.
- Modificarea Codului electoral la capitolul numărului maxim de buletine admise pentru o SV de peste hotare. Practica alegerilor prezidențiale a demonstrat că în cadrul unei SV pot fi procesate până la 6 000 de buletine de vot.
- Examinarea posibilității de reglementare legală explicită a subiectului transportării organizate a alegătorilor, inclusiv din perspectiva riscului de corupere a alegătorilor.
- Modificarea Codului electoral în sensul reglementării explicite a procedurilor de contestare și soluționare a contestațiilor de către organele electorale și instanțele de judecată. În particular, în cazul alegerilor prezidențiale, de atras atenția asupra următoarelor aspecte: posibilitatea de contestare în perioada de colectare a semnăturilor, competența CEC în materie de examinare, posibilitatea de contestare în perioada de numărare a voturilor și a rezultatelor votării din cadrul oricărei SV etc.
- Includerea în Codul electoral a unei prevederi exprese care ar obliga CEC să se autosesizeze în cazul depistării unor încălcări ale legislației electorale.
- Aprobarea într-o nouă redacție a art. 181¹ din Codul penal cu privire la suplimentarea categoriei de bunuri a căror oferire este interzisă, precum și aplicabilitatea prevederilor articolului pentru scrutinul prezidențial.
- Reglementarea explicită a categoriilor de persoane cu drept de colectare a semnăturilor în susținerea unui candidat desemnat. Introducerea sancțiunilor pentru colectarea semnăturilor de către persoane neautorizate.

- Modificarea cadrului legal în vederea introducerii condițiilor de incompatibilitate între conducerea și/sau membrii Grupurilor de inițiativă.
- Extinderea practicii, de prezentare a listelor de subscripție în vederea înregistrării de către toți candidații desemnați, utilizate la alegerile prezidențiale, și pentru celelalte tipuri de scrutin.
- Modificarea Codului electoral în sensul uniformizării regulilor de constituire a blocurilor electorale pentru toate tipurile de scrutin. Drept referință pot servi regulile de desemnare a candidaților în cadrul scrutinului de tip parlamentar.
- Modificarea legislației electorale privind înregistrarea concurenților în cadrul alegerilor pentru funcția de Președinte al RM în scopul creării condițiilor egale de timp pentru demararea campaniei electorale pentru toți concurenții.
- Modificarea Codului electoral și a Legii cu privire la partidele politice prin care să fie instituit modul de evidență și verificare a calității de membru al partidului politic, în scopul prevenirii activității cu tentă politică a membrilor organelor electorale și sancționării acestora, după caz.
- Ajustarea versiunii în limba rusă a Codului electoral la cea de bază, în limba română (de exemplu, art. 40, alin (1)), pentru evitarea oricăror neînțelegeri în aplicarea legii.
- Reglementarea participării studenților/elevilor cu drept de vot la procesul electoral prin norme durabile și general-aplicabile pentru toate tipurile de scrutin.
- Definirea și interpretarea sintagmei „și alte organizații social-politice” din Codul electoral, raportată la Legea privind partidele politice.
- Completarea Legii privind protecția datelor cu caracter personal cu norme care să asigure transparența și accesibilitatea listelor electorale, precum și transparența locului de muncă a donatorilor în rapoartele financiare ale concurenților.
- Modificarea abordării privind stabilirea numărului minim de semnături în listele de subscripție pentru o unitate administrativ-teritorială de nivelul II, atât în cazul alegerilor prezidențiale, cât și al celorlalte tipuri de scrutin sau referendumuri. Numărul minim necesar să nu fie cuantificat în cifre absolute, dar în valori procentuale (1% sau 2%) din numărul total de alegători din UAT respectivă.
- Perfecționarea cadrului legal în sensul stabilirii termenelor și a procedurilor exacte ce prevăd continuarea campaniei electorale pentru turul II de scrutin.
- Reglementarea explicită a exercitării dreptului de vot prin utilizarea actelor de identitate expirate.
- Excluderea obligației înscrierii în listele de subscripție de către potențialul Președinte al RM a informațiilor cu privire la domiciliul său; modificarea art. 42, alin. (3) din Codul electoral și, respectiv, aplicarea prevederilor acestuia pentru alte tipuri de scrutin și referendum.
- Suplimentarea art. 29, aliniatul (11) din Codul electoral cu prevederi referitoare la incompatibilitatea statutului de membru al BESV cu mandatul de primar.
- Introducerea în Codul electoral a prevederilor cu referință la statutul operatorilor SIAS Alegeri, în calitate de persoane autorizate de a participa la operațiunile electorale. Reglementarea incompatibilităților calității de observator cu cea de membru de partid și ales local.
- Modificarea prevederilor legale care reglementează modalitatea calculării valorii procentuale a voturilor exprimate în susținerea candidaților la alegerile pentru funcția de Președinte al RM, în vederea ajustării la formulările pentru celelalte scrutine.

- Modificarea Codului electoral, respectiv ajustarea Instrucțiunii CEC cu privire la procedura de vot cu urna mobilă, în vederea elaborării unui mecanism clar conform căruia ar vota persoanele la locul aflării și le-ar oferi posibilități egale de înlocuire a buletinului de vot completat greșit, similar alegătorilor care votează în cadrul secțiilor de votare.
- Modificarea art. 27 alin. (6) din Codul electoral prin aplicarea incompatibilității calității de membru de partid cu cea de membru CECE desemnat de către partidele politice din Parlament.
- Reglementarea publicității promoționale pentru perioada campaniei de colectare a semnăturilor.
- Completarea cadrului normativ în vederea unei reglementări clare a implicării prestatorilor de servicii nerezidenți ai RM în campanie electorală.
- Reglementarea explicită a activității fundațiilor private asociate politicienilor în perioada electorală.
- Revizuirea cuantumului plafonului donațiilor efectuate concurenților electorali și partidelor politice de către persoanele fizice și juridice, prin micșorarea acestora corespunzător nivelului mediu de trai.
- Completarea art. 38 alin. (1) din Codul electoral prin includerea procedurii și termenelor exacte de confirmare a persoanelor responsabile de finanțele concurenților electorali (trezorerii).
- Modificarea cadrului legal cu scopul permanentizării contului bancar cu mențiunea „Fond electoral”, pentru a depăși incertitudinile și problemele legate de eventualele tergiversări de deschidere a contului.
- Modificarea cadrului legal în scopul interzicerii publicității electorale plătite și majorarea timpilor de antenă gratuit în cadrul instituțiilor publice mass-media, inclusiv prin reflectarea dezbaterilor electorale.
- Modificarea legislației în vederea interzicerii publicității stradale cu scop electoral (panouri stradale, city light, panouri mobile, afișe etc.).
- Completarea legislației electorale, în corespundere cu standardele GRECO, întru limitarea, interzicerea sau reglementarea strictă a donațiilor de la persoanele juridice care furnizează bunuri sau servicii pentru orice administrație publică.
- Aplicarea prevederilor legale care se referă la sancționarea finanțării ilicite a campaniilor electorale, în speță art. 1812 al Codului penal, și pentru grupurile de inițiativă colectoare de semnături pentru candidatul desemnat într-un scrutin național și referendum.
- Modificarea legislației prin reglementarea posibilității de finanțare a campaniei electorale a concurenților de către cetățenii RM de peste hotarele țării.
- Reglementarea explicită a evidenței financiare a donațiilor atât în perioada electorală, cât și în cea inter-electorală, astfel încât ținerea evidenței acestora să nu împovăreze și tergiverseze activitatea subiecților, dar nici operațiunile bancare.

Guvernului Republicii Moldova

- Inițierea și organizarea discuțiilor publice privind mecanismele de asigurare a dreptului de vot pentru alegătorii aflați peste hotarele RM în ziua votării.

Ministerului Justiției

- Sancționarea Mitropoliei Chișinăului și a Întregii Moldove cu privire la încălcarea legislației de către clerici prin manifestarea publică a preferințelor politice și favorizarea unui anumit CE în cadrul campaniei prezidențiale. Aplicarea sancțiunilor conform prevederilor legale, în mod uniform tuturor organizațiilor religioase implicate politic.

Comisiei Electorale Centrale

- Asigurarea unei comunicări mai eficiente și în timp real cu mediul extern, inclusiv, prin actualizarea în regim operativ a paginii web a instituției.
- Simplificarea cerințelor față de completarea listei membrilor GI și a listelor de subscripție. Asigurarea transparenței mecanismului de verificare a listelor de subscripție.
- Realizarea unei informări plenare privind modalitatea de constituire și gestionare a Registrului de Stat al Alegătorilor.
- Asigurarea continuității și durabilității procesului de verificare a listelor, precum și calitatea acestora.
- Monitorizarea de către CEC a activității organelor electorale inferioare în vederea identificării funcționarilor electorali care prestează servicii necalitative. Totodată, aceștia să fie excluși din RFE și să nu fie cooptați în activitățile electorale din scrutinele ulterioare.
- Asigurarea funcționării fără deficiențe a SIAS Alegeri.
- Transparentizarea mecanismelor de formare și completare a Registrului Funcționarilor Electorali.
- Instituirea unei platforme de comunicare durabilă cu organizațiile persoanelor cu necesități speciale (de auz, de vedere, locomotorii etc.) din RM, în scopul informării în timp real despre noutățile procesului electoral, precum și a recepționării propunerilor specifice privind accesibilizarea procesului electoral prezentate de către aceste organizații.
- Instituirea unor mecanisme de asigurare a persoanelor condamnate la privațiune de libertate, în egală măsură cu restul populației, cu posibilitatea de informare privind campania electorală și programele concurențelor electorali.
- Monitorizarea implementării recomandărilor privind asigurarea infrastructurii secțiilor de votare.
- Constituirea unui CECE pentru secțiile de votare unde își exercită dreptul de vot cetățenii RM domiciliați în raioanele din stânga Nistrului, aflate în afara controlului constituțional al autorităților RM.
- Verificarea și asigurarea respectării normelor legale privind constituirea birourilor electorale ale secțiilor de votare.
- Monitorizarea și asigurarea respectării programului de lucru al BESV.
- Includerea în Regulamentul cu privire la activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare, a unei prevederi exprese care ar obliga organul electoral să înlăture afișajele electorale din raza a 100 de metri de la secția de votare cu o zi înaintea zilei alegerilor.
- Verificarea minuțioasă a cheltuielilor suportate de către GI și aplicarea sancțiunilor corespunzătoare în caz de încălcări.
- Constatarea, respectiv, evaluarea/aprecierea, în corespundere cu liniile directorii ale Comisiei de la Veneția, a oricărei utilizări neautorizate a resurselor administrative de către partide sau candidați

ca o contribuție financiară pentru finanțarea campaniei electorale și raportarea acesteia în mod corespunzător.

- Instituirea unui mecanism mai riguros de verificare a rapoartelor financiare ale concurenților electorali.
- Asigurarea transparenței și accesibilității la toate datele transmise la CEC de către concurenții electorali în timpul perioadei electorale, inclusiv a locului de muncă al donatorilor indicat în conținutul raportului privind finanțarea campaniei electorale, prin afișarea acestor date pe site-ul instituției.
- Micșorarea plafonului de verificare de către Curtea de Conturi și Inspectoratul fiscal Principal de Stat a provenienței donațiilor de la 75 000 la 50 000 lei, în baza rapoartelor făcute publice.
- Reglementarea explicită a posibilității de finanțare a campaniei electorale de către partide politice în vederea identificării donatorilor primari prin reflectarea acestora în Rapoartele concurenților electorali.

Consiliului Coordonator al Audiovizualului

- Aplicarea sancțiunilor pentru mass-media în corespundere cu norma legală și în funcție de gravitatea încălcărilor. Responsabilizarea instituțiilor media în reflectarea corectă și echidistantă a campaniei electorale.

Administrației publice locale

- Neimplicarea în activități de colectare a semnăturilor în liste de subscripție pentru anumite GI.
- Neutilizarea resurselor administrative, a finanțelor publice, în interese de partid sau pentru promovarea anumitor concurenți electorali.
- Asigurarea unor condiții decente în SV în procesul de realizare a dreptului de vot: iluminarea, asigurarea cu agent termic, condiții sanitare etc.
- Asigurarea condițiilor de acces pentru persoanele cu necesități speciale (rampe de acces, SV deschise la parterul clădirilor etc.).

Birourilor Electorale ale Secțiilor de Votare

- Respectarea instrucțiunilor CEC privind amenajarea SV în vederea asigurării unui parcurs ordonat al alegătorilor, precum și a condițiilor pentru observarea liberă a procesului electoral.
- Verificarea corectitudinii întocmirii procesului-verbal privind rezultatele numărării voturilor conform formulelor de verificare înserate în proces.

Concurenților Electorali

- Monitorizarea activității organelor electorale și a altor concurenți electorali în vederea conștientizării încălcărilor semnalate, în conformitate cu prevederile legale. Demonstrarea unor activități de responsabilizare a tuturor categoriilor de actori electorali.
- Instruirea în mod prealabil a simpatizanților (cetățeni ai RM cu drept de vot) în vederea includerii acestora în procesul electoral în rol de observatori, reprezentanți cu drept de vot consultativ, membri ai organelor electorale inferioare cu drept de vot deliberativ. În acest mod vor fi evitate modificările frecvente în componența CECE și BESV, precum și va fi asigurată monitorizarea calitativă a procedurilor.
- Neadmiterea utilizării resurselor administrative în activitatea de colectare a semnăturilor și în campaniile electorale.

- Efectuarea cheltuielilor în perioada colectării semnăturilor doar din contul bancar destinat Grupurilor de inițiativă (GI).
- Respectarea termenilor indicați de autoritatea electorală pentru deschiderea conturilor destinate GI.
- Neutilizarea resurselor financiare nedeclarate sau a cadourilor cu tentă electorală în perioada imediat premergătoare celei electorale.
- Asigurarea transparenței în acumularea veniturilor și în utilizarea mijloacelor financiare cheltuite în perioada de colectare a semnăturilor.
- Evitarea virării donațiilor din partea persoanelor juridice – partide, pe conturile „Desemnat grupului de inițiativă”, „Fond electoral”, pentru a asigura transparența donațiilor și a subiecților care, de facto, au donat.
- Înregistrarea și raportarea de către GI/CE către Comisia Electorală Centrală a tuturor donațiilor primite, inclusiv a celor în natură (materiale), conform bunelor practici ale Consiliului Europei.
- Raportarea de către GI/CE a tuturor cheltuielilor efectuate în perioada electorală, reieșind atât din prevederile legale, cât și în conformitate cu bunele practici ale Consiliului Europei.
- Abținerea de la utilizarea materialelor poligrafice cu conținut denigrator la adresa contracandidaților, precum și tehnicilor de PR-negru în campania electorală.
- Evitarea utilizării mesajelor și atitudinilor discriminatorii, sexiste, xenofobe și homofobe în campania electorală.
- Evitarea practicilor de transportare colectivă a alegătorilor în ziua alegerilor către secțiile de votare.

Organelor de Drept

- Cercetarea, în conformitate cu prevederile legislației contravenționale sau procesual penale, a cazurilor ilicite în privința finanțării campaniei electorale, a coruperii alegătorilor și utilizării resurselor administrative în scop electoral.

LISTA DE ABREVIERI

alin.	aliniat
APC	administrația publică centrală
APCE	Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei
API	Asociația Presei Independente
APL	administrația publică locală
art.	articolul
ASDM	Asociația Sociologilor și Demografilor din Moldova
BESV	biroul electoral al secției de votare
BI	buletin de identitate
BNS	Biroul Național de Statistică
BP	buletin de identitate provizoriu
BRD	Biroul pentru relații cu diaspora
BV	buletin de vot
c.	comuna
CAJPD	Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități
CBS-AXA	Centrul de Investigații Sociologice și Marketing
CCA	Consiliul Coordonator al Audiovizualului
CCSM	Centrul de Cercetări Sociologice din Moldova
CE	concurrent electoral
CEC	Comisia Electorală Centrală
CECE	Consiliul electoral de circumscripție electorală
CI	candidat independent
CICDE	Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral
CJI	Centrul pentru Jurnalism Independent
com.	comanda
CRIS „Registru”	Centrul Resurselor Informaționale de Stat „Registru”
ENEMO	Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor
EPDE	Platforma Europeană pentru Alegeri Democratice
etc.	et cetera
FE	formular de eveniment

FOP	Fondul Opiniei Publice
FV	formular de vizită
GI	grup de inițiativă
GNDEM	Rețeaua Globală a Observatorilor Electorali Naționali
IDNP	codul personal
IPP	Institutul de Politici Publice
IRI	Institutului Republican Internațional din SUA
ÎS	întreprindere de stat
lit.	litera
m ²	metru pătrat
MAEIE	Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al RM
MOA	Misiunea de observare a alegerilor
mun.	municipiu
n.	nivel
NDI	Institutul Național Democratic
nr.	număr
ONG	organizație non-guvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
or.	oraș
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OSCE/BIDDO	Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului
OTL	observator pe termen lung
OTS	observator pe termen scurt
PCRM	Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
pct.	punct
PDM	Partidul Democrat din Moldova
PL	Partidul Liberal
PLDM	Partidul Liberal Democrat din Moldova
PPD	Partidul Politic DREAPTA
PPM	Partidul Patrioții Moldovei
PPMSPR	Partidul Politic Mișcarea Social-Politică Ravnopravie
PPPAS	Partidul Politic Partidul Acțiune și Solidaritate
PPPDA	Partidul Politic Platforma Demnitate și Adevăr
PPPEM	Partidul Politic Partidul Popular European din Moldova

PPPN	Partidul Politic Partidul Nostru
PPPSRM	Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
PVT	Numărarea în Paralel a Voturilor
QC	Numărarea Rapidă Calitativă
r.	raion
RFE	Registrul Funcționarilor Electorali
RM	Republica Moldova
RSA	Registrul de Stat al Alegătorilor
RSP	Registrul de Stat al Populației
s.	sat
SIAS Alegeri	Sistemul Informațional Automatizat de Stat Alegeri
SUA	Statele Unite ale Americii
SV	secții de votare
tir.	tiraj
TV	televiziune
UAT	unitate administrativ-teritorială
UATSN	unitate administrativ-teritorială din stânga Nistrului
unit.	unitate
USAID	Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională
UTAG	unitatea teritorială autonomă Găgăuzia.

ANEXE

Anexa nr. 1. Datele generale privind rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de candidații desemnați la alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016³²

Nr.	Nume, prenume solicitant, subiectul desemnării	Date privind rezultatele verificării										
		Nr. membri GI	Nr. liste de subscripție eliberate	Nr. liste prezentate	Nr. de semnături		Nr. semnături nule/neavenite	Nr. semnături valabile	Nr. de UAT de niv. II din care au fost colectate semnături	Nr. de UAT de niv. II conforme		
					declaratate la prezentare	constatate la procesare						
1.	Marian Lupu (PDM)	100	1000	877	25499	16541	1384 din 563 liste colectate din 19 UAT	15157 din 563 liste colectate din 19 UAT	29	19		
2.	Mihai Ghimpu (PL)	100	1000	870	25000	24975	5865	19110	28	18		
3.	Iurie Leancă (PPPPEM)	100	1000	825	20363	20458	3380	17078	21	18		
4.	Andrei Năstase (PPPPDA)	100	1000	888	25000	Din 729 liste verificate – 20615	2228 din 729 liste verificate	18387 din 729 de liste verificate	29	22		
5.	Inna Popenco (PPMSPR)	100	1000	930	24630	24645	5074	19571	25	19		
6.	Dumitru Ciubașenco (PPPN)	100	1000	890	24976	24973	1736	23237	32	26		
7.	Maia Sandu (PPPAS)	99	1000	918	24938	24970	2789	22181	23	19		
8.	Igor Dodon (PPPSRM)	100	1000	862	25000	24971	1690	23281	23	23		
9.	Vitalia Pavlicenco (CI)	100	1000	624	15440	Din 30 UAT verificate, doar 14 întrunesc condițiile de validitate privind numărul minim necesar de semnături					30	14

³² Tabel elaborat în baza informațiilor prezentate de către Comisia Electorală Centrală la solicitarea MOA Promo-LEX.

Nr.	Nume, prenume solicitant, subiectul desemnării	Date privind rezultatele verificării								
		Nr. mem-bri GI	Nr. liste de subscripție eliberate	Nr. liste prezen-tate	Nr. de semnături		Nr. semnături nule/neavenite	Nr. semnături valabile	Nr. de UAT de niv. II din care au fost colectate semnături	Nr. de UAT de niv. II conforme
					declaratate la prezentare	constatate la procesare				
10.	Silvia Radu (CI)	31	1000	630	15673	16252	18206	15430	18	18
11.	Maia Laguta (CI)	62	1000	655	18831	18641	3445 din 649 de liste verificate	15196 din 649 de liste verificate	21	20
12.	Ana Guțu (PP DREAPTA)	37	1000	722	19707	19524	1823	17701	20	18
13.	Roman Mihăieș (CI)	27	1000	567	15911	15888	Din 31 UAT verificate, doar 13 întrunesc condițiile de validitate privind numărul minim necesar de semnături		31	13
14.	Ion Dron (CI)	46	1000	630	17017	1695	Din 18 de UAT verificate doar 11 întrunesc condițiile de validitate privind numărul minim necesar de semnături		18	11
15.	Vasile Tarlev (CI)	30	1000	576	15107	15393	Din 26 de UAT verificate doar 11 întrunesc condițiile de validitate privind numărul minim necesar de semnături		26	11
16.	Valeriu Ghițchi (CI)	100	1000	803	18792	18927	721	18206	34	18

Anexa nr. 2. Rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de candidații desemnați la alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016³³

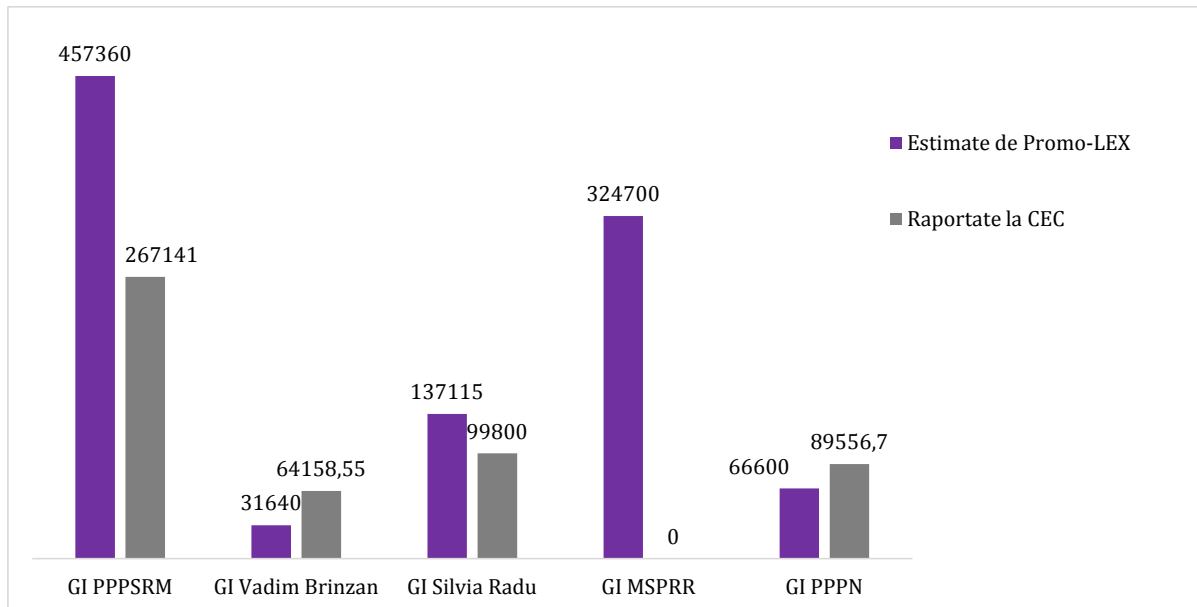
Nr.	Situația/Problema	Numărul de cazuri per Grup de Inițiativă															
		M. Lupu	M. Ghimpu	I. Leancă	A. Năstase	I. Popenco	D. Ciubașenco	M. Sandu	I. Dodon	V. Pavlicenco	S. Radu	M. Laguta	A. Guțu	R. Mihaieș	I. Dron	V. Tarlev	V. Ghilețchi
1.	Nr. UAT de nivelul II (liste de subscripție prezentate cu peste 600 semnături)	29	27	21	28	23	26	23	23	16	18	21	20	19	18	17	19
2.	Nr. UAT de nivelul II (liste de subscripție constatate numeric cu peste 600 semnături)	19	18	18	22	19	26	19	23	14	18	20	18	13	11	11	18
3.	Listele ce nu au fost autentificate prin ștampila APL	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	13	1	22	-	3	9
4.	Liste cu mențiunea conducătorului APL despre LS completate cu erori (confirmate prin semnătura personală)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.	Persoane radiate de către conducătorul APL cu indicarea temeiului excluderii în rubrica „Notă”	-	-	-	-	66	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Contestări în judecată a refuzului conducătorului APL de autentificare a listelor de subscripție	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ³⁴	-	-	-
7.	Semnături repetate pe aceeași listă sau pe alte liste	98	183	268	60	1015	282	384	95	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	Semnături false	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	Persoane decedate care au fost înregistrate	-	5	10	4	43	4	5	12	-	4	21	16	-	13	-	1
10.	Persoane fictive	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	Semnături ale persoanelor care nu au drept de vot (nu au împlinit vârsta de 18 ani la data semnării)	2	7	9	6	22	6	8	5	-	4	11	1	-	-	-	1
12.	Persoane care nu au domiciliu pe teritoriul respectiv	454	975	905	728	1360	769	757	497	-	261	939	709	-	167	-	131
13.	Data semnăturii din liste nu coincide cu perioada colectării listelor	36	119	147	21	57	21	37	95	-	-	-	-	-	24	-	-

³³ Tabel elaborat în baza informațiilor prezentate de către Comisia Electorală Centrală la solicitarea MOA Promo-LEX.

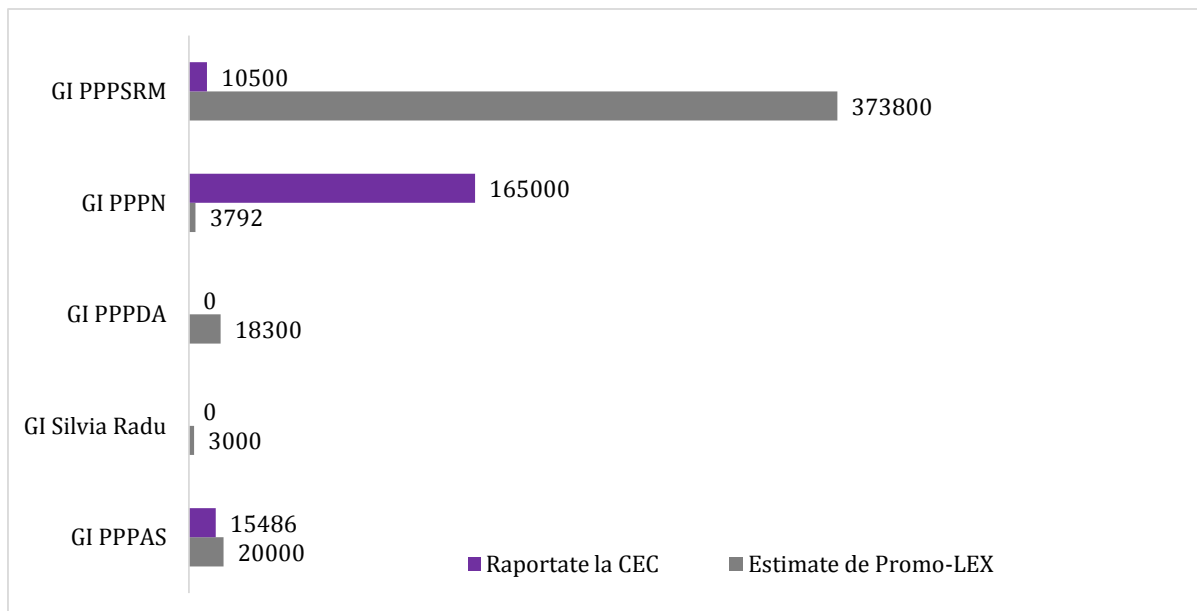
³⁴ Decizia Primăriei Bălți contestată.

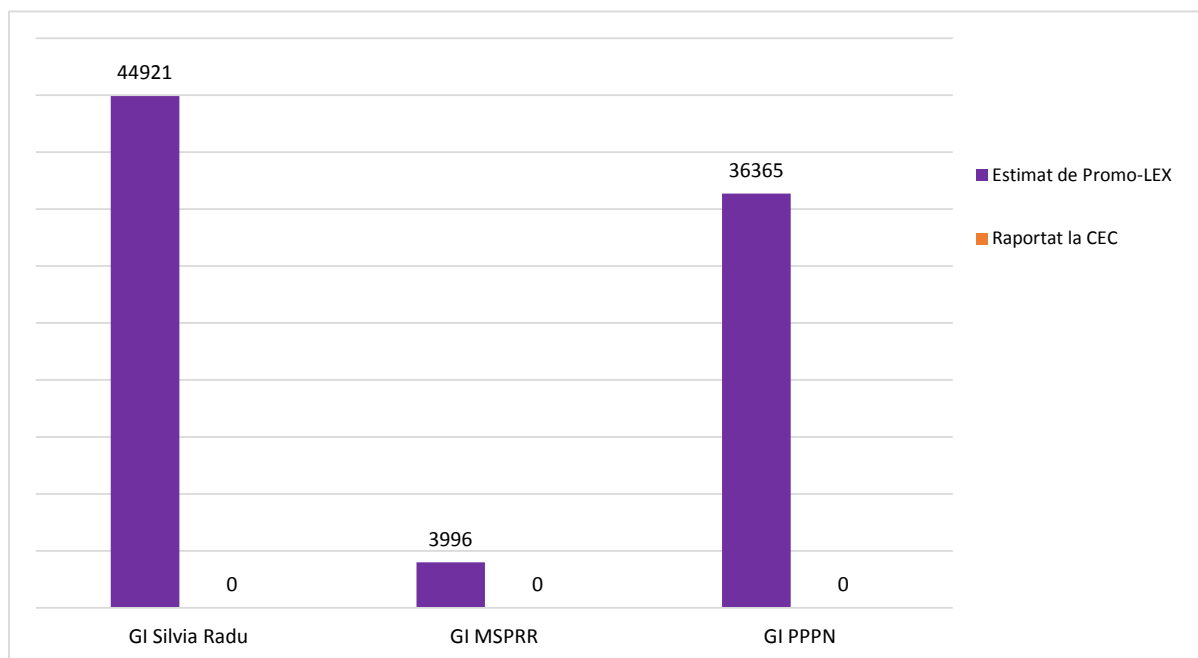
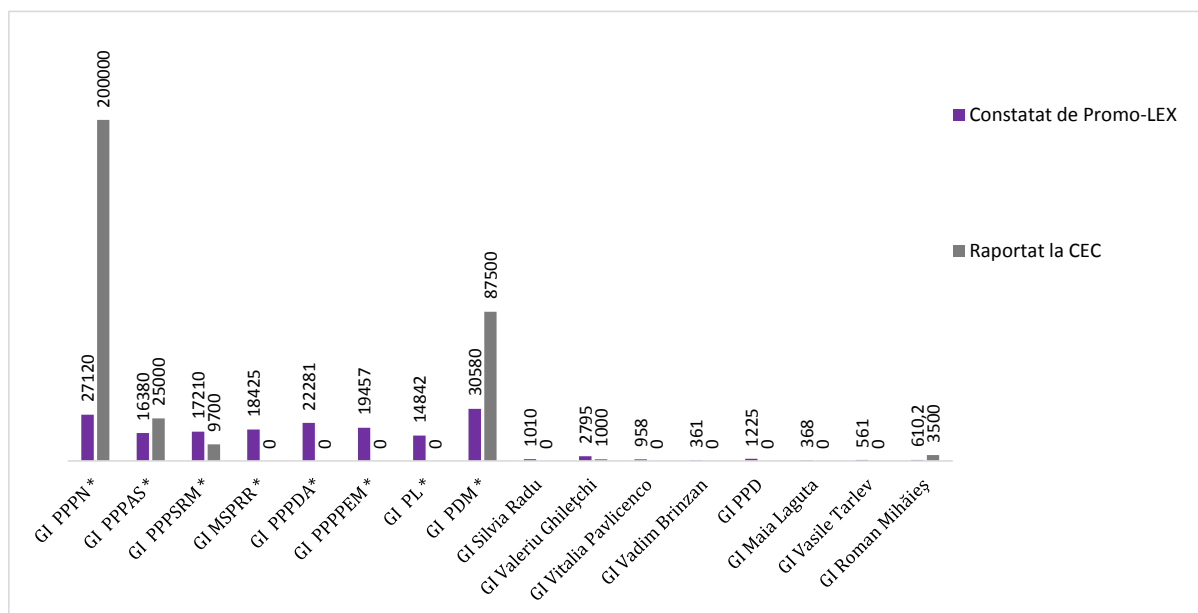
Anexa nr. 3. Cheltuieli raportate de către Grupurile de inițiativă și estimate de către MOA Promo-LEX

Graficul nr. 1. Cheltuieli pentru publicitate (panouri stradale și spoturi TV) ale GI, lei

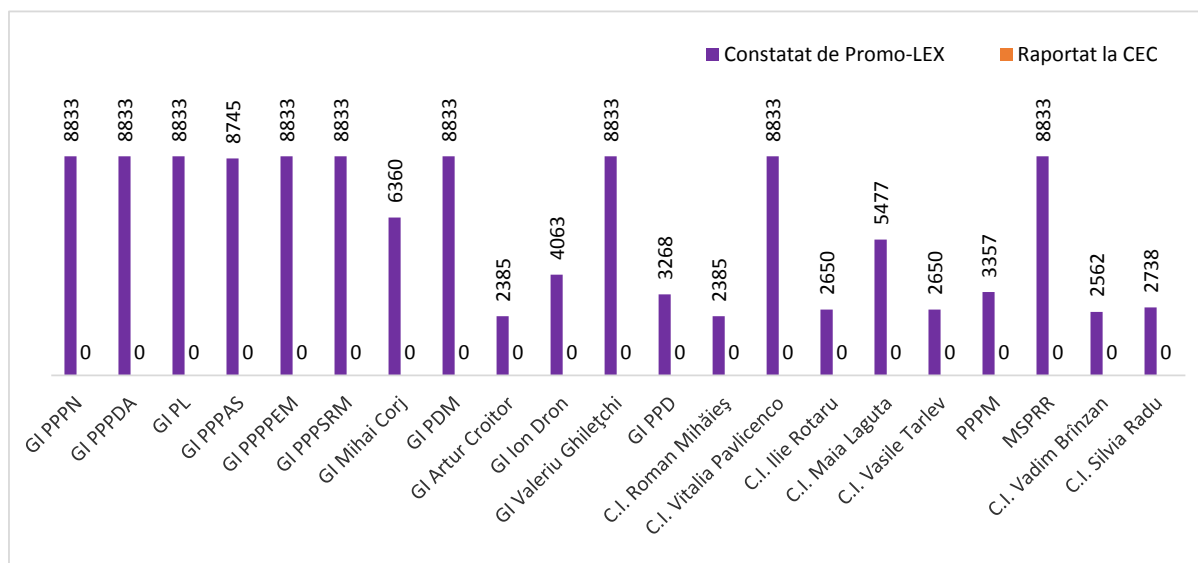

Graficul nr. 2. Cheltuieli pentru materiale promoționale ale GI, lei

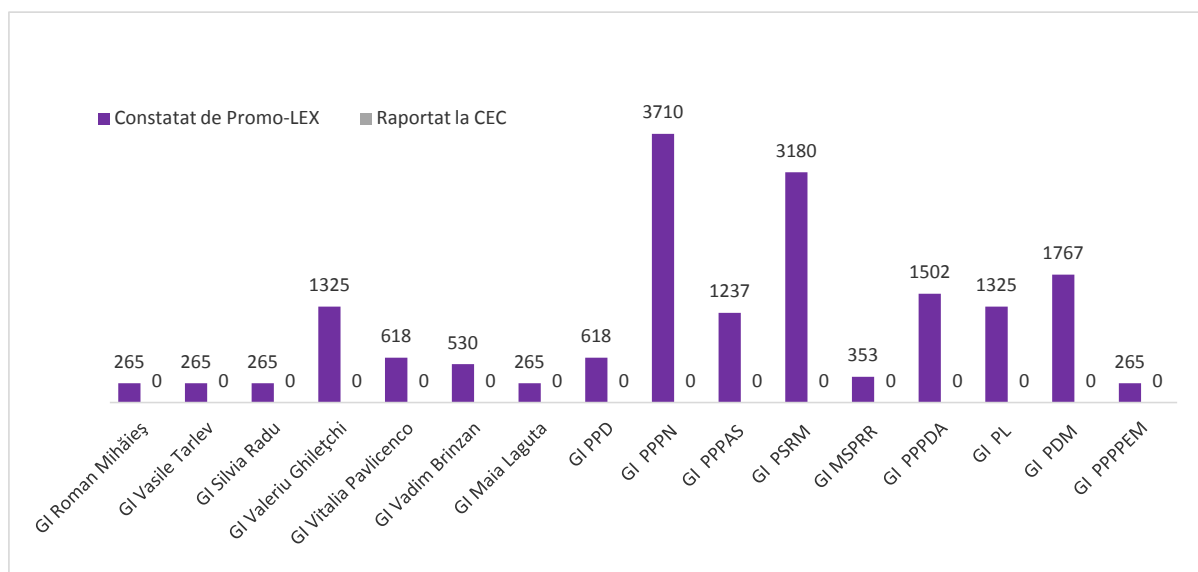

Graficul nr. 3. Cheltuieli pentru publicitate în presa scrisă ale GI, lei**Graficul nr. 4. Cheltuieli de transport ale GI, lei**

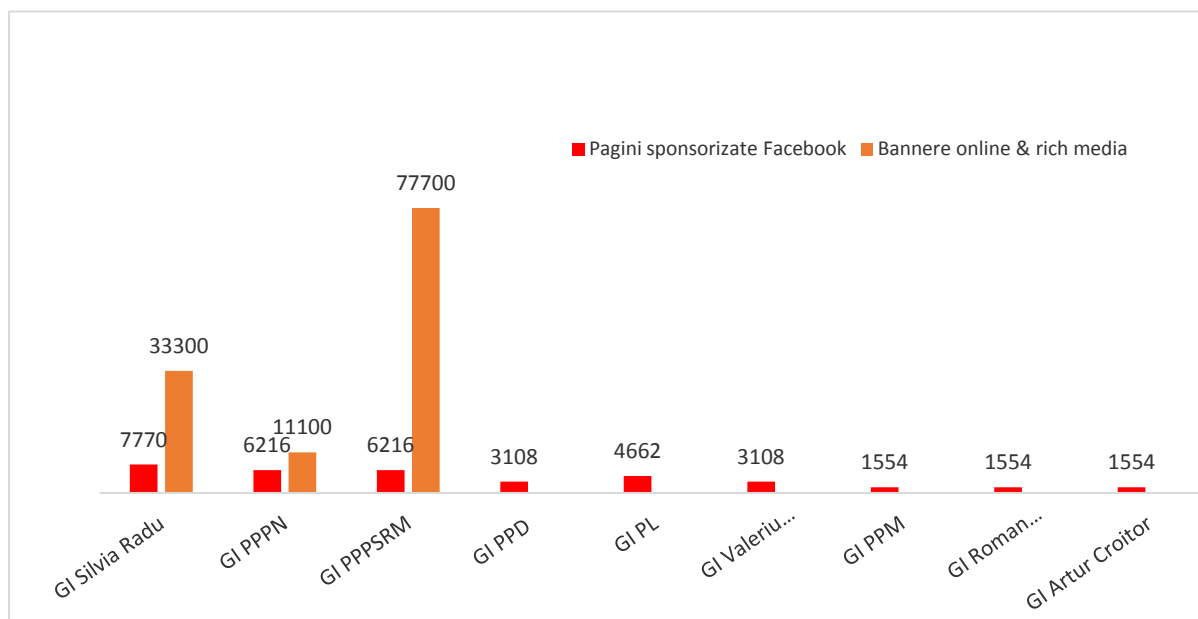
Graficul nr. 5. Cheltuieli de remunerare ale GI, lei

Graficul nr. 6. Cheltuieli pentru voluntari/agitatori ale GI, lei

Graficul nr. 7. Cheltuieli de publicitate online ale GI, lei

Asociația Promo-LEX

Ștefan cel Mare 127, Chișinău

Republica Moldova

tel./fax: + 373 / 22 45 00 24, 44 96 26

e-mail: info@promolex.md

web: www.promolex.md, www.monitor.md

Pentru corespondență:

C.P. 89, MD - 2004, Chișinău,

Republica Moldova